

«Η ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΤΩΝ ΑΣΥΝΟΔΕΥΤΩΝ ΑΝΗΛΙΚΩΝ
ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΑΠΟ ΤΟ 2015 ΚΑΙ ΕΝΘΕΝ. Η
ΕΝΤΑΞΗ ΤΗΣ ΤΕΧΝΗΣ ΜΕΣΩ ΤΗΣ ΑΙΣΘΗΤΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ ΣΤΟ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΤΟΥΣ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ»

Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών :
«ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗ ΚΑΙ ΔΗΜΟΣΙΕΣ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ»

Διπλωματική-Μεταπτυχιακή εργασία του Ιωάννη Δρίτσα
Επιβλέπουσα Καθηγήτρια: Ευγενία Βαθάκου

ΚΑΛΑΜΑΤΑ-ΑΘΗΝΑ 2021-2022

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ	2
ABSTRACT	3
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	4
Α΄ ΚΕΦΑΛΑΙΟ: ΑΣΥΝΟΔΕΥΤΟΙ ΑΝΗΛΙΚΟΙ ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ - ΝΟΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΚΑΛΥΨΗΣ - ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ	6
1) Καθορισμός των Ασυνόδευτων ανήλικων προσφύγων	6
2) Διεθνείς Συμβάσεις περί Ασυνόδευτων ανηλίκων.....	7
3) Διαχείριση των Ασυνόδευτων ανηλίκων προσφύγων στην Ελλάδα.....	9
4) Πιστοποίηση Ανηλικότητας.....	10
5) Δικαιώματα Ασυνόδευτων ανηλίκων αιτούντων άσυλο.....	12
Β΄ ΚΕΦΑΛΑΙΟ: ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΕΣ ΥΠΟΔΟΧΗΣ – ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΚΑΙ ΣΤΕΓΑΣΗΣ	12
1) Διαχείριση Υποδοχής.....	13
2) Προστατευτική φύλαξη και «Ασφαλείς Ζώνες».....	14
3) Διαδικαστικά ζητήματα περί των Ασυνόδευτων ανηλίκων	15
4) Ξενώνες φιλοξενίας Ασυνόδευτων ανηλίκων	16
5) Πρόσφατες εξελίξεις σχετικά με τους Ασυνόδευτους ανήλικους.....	17
Γ΄ ΚΕΦΑΛΑΙΟ: ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΤΥΠΙΚΗ ΚΑΙ ΑΤΥΠΗ	19
1) Θεσμική πλαισίωση της πρόσβασης στην εκπαίδευση των Ασυνόδευτων ανηλίκων προσφύγων	19
2) Εκπαιδευτικό θεσμικό πλαίσιο στην Ελλάδα.....	21
3) Εκπαιδευτικός συντονισμός / Σχέδιο δράσης	23
4) Πρόσβαση στη διαπολιτισμική εκπαίδευση στην Ελλάδα.....	26
5) Εκπαίδευση στις Δ.Υ.Ε.Π.	30
6) Προβλήματα στην λειτουργία των Δ.Υ.Ε.Π.	31
7) Ζώνες Εκπαιδευτικής Προτεραιότητας (Ζ.Ε.Π.)	32
8) Συμμετοχή στη μη τυπική εκπαίδευση	33
9) Η συμβολή των Μ.Κ.Ο.	35
Δ΄ ΚΕΦΑΛΑΙΟ: Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΗΣ ΤΕΧΝΗΣ ΜΕΣΩ ΤΗΣ ΑΙΣΘΗΤΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ ΣΤΗ ΔΙΑΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ.....	36
1) Η σημασία της τέχνης στη διαπολιτισμική εκπαίδευση.....	36
2) Τα μαθήματα της Αισθητικής Αγωγής και η επίδρασή τους	37
3) Η τεκμηριωμένη πρόταση του Ι.Ε.Π. περί Αισθητικής Αγωγής στις Δ.Υ.Ε.Π.....	39
4) Η συμπερίληψη διά της Αισθητικής Αγωγής στη Βόρεια Ευρώπη	41
Ε΄ ΚΕΦΑΛΑΙΟ: ΠΡΩΤΟΓΕΝΗΣ ΕΡΕΥΝΑ	43

Αποτελέσματα έρευνας πεδίου.....	43
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	54
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ-ΠΗΓΕΣ.....	58

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Το ελληνικό κράτος κλήθηκε να καλύψει τις εκπαιδευτικές ανάγκες μεταναστευτικών ροών πριν τέσσερις δεκαετίες περίπου, τόσο των παλινοστούντων από την πρώην Ε.Σ.Σ.Δ. όσο και των ευάριθμων ροών από την Αλβανία. Κατά τις μεγάλες μετακινήσεις στα μέσα της προηγούμενης δεκαετίας, το φαινόμενο ξεπέρασε κάθε προηγούμενο στην περιοχή της Μεσογείου, σχετικά με τους πληθυσμούς που μετατοπίστηκαν, τα προβλήματα που προέκυψαν, αλλά και τις συνεπακόλουθες ανάγκες στο εν λόγω πεδίο. Η παρούσα εργασία επιχειρεί μια σύνοψη στη διαχείριση της ενταξιακής διαδικασίας των ανήλικων προσφύγων, εστιάζοντας στον τομέα της εκπαίδευσης, ειδικώς στους Ασυνόδευτους και Διαχωρισμένους ανήλικους. Η ανάπτυξη υλοποιείται σε πέντε κεφάλαια, κατά τα οποία, αρχικώς γίνεται μια ευρύτερη αναφορά στο τυπικό της διαδικασίας υποδοχής/προστασίας/φροντίδας και συγκεκριμένα από την στιγμή της εισόδου του Ασυνόδευτου ανήλικου πρόσφυγα ή εντοπισμού του εντός της επικρατείας της χώρας και τις πρώτες διαδικασίες που ενεργοποιούνται. Στη συνέχεια ακολουθεί η διαδρομή μέχρι τη δομή και τις συνθήκες που θα φιλοξενηθεί, ενώ κατόπιν αναπτύσσεται περαιτέρω το στάδιο της ενταξιακής διαδικασίας στην εκπαίδευση, ως το πλέον ενδεδειγμένο όχημα για την επίτευξη της κοινωνικής του ένταξης. Στα πλαίσια του εκπαιδευτικού προγράμματος έμφαση δίνεται στη σημασία της Αισθητικής Αγωγής (Εικαστικών, Θεατρικής Αγωγής

και Μουσικής), ως βέλτιστης μεθόδου εξωλεκτικής επικοινωνίας και εν προκειμένω όταν εκλείπει η δυνατότητα λεκτικής, λόγω γλωσσικής διαφορετικότητας. Τέλος σταχυολογούνται πέντε συνεντεύξεις, με ειδικότητες που γνωρίζουν εκ των έσω τις πραγματικές συνθήκες της διαβίωσης και της εκπαίδευσης των Ασυνοδευτων ανηλίκων προσφύγων.

ABSTRACT

The Greek state had to cover the educational needs of migrant flows about four decades ago, both of the returnees from the former U.S.S.R. as well as many migratory flows from Albania. During the great movements in the middle of the last decade, the phenomenon surpassed all previous ones in the Mediterranean region, regarding the populations that were displaced but also the consequent needs that arose in this field. This paper attempts a summary in the management of the minor refugees accession process focusing on the field of education, especially the Unaccompanied and Separated.

The development is implemented in five chapters, during which, a broader reference begins to the standard of the reception / protection / care process and specifically from the moment the unaccompanied minor refugee enters or is located within the country and the first procedures that are activated. Then follows the route to the structure and the conditions that will be hosted, while then the stage of its integration in education will be further developed, as the most appropriate vehicle for its optimal social integration. In the context of educational program, emphasis is given to the integration / importance of Aesthetic Education (Visual Arts, Theatrical Education and Music), as the best method of non-verbal communication, in that case when the possibility of verbal lack due to linguistic diversity. Finally, five interviews are sampled, with specialties that know from the inside the real living conditions and education of the Unaccompanied minor refugees.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η Ελλάδα χρειάστηκε να «ξεπεράσει εαυτόν» προκειμένου να αντεπεξέλθει στις επιταγές τόσο των Διεθνών Συνθηκών όσο και της Ε.Ε., σχετικώς με το προσφυγικό ζήτημα και τη διαχείριση του. Στους πληθυσμούς της τεράστιας έκρηξης των μεταναστευτικών/προσφυγικών ροών στα μέσα της προηγούμενης δεκαετίας σχεδόν το μισό ποσοστό εξ αυτών ήταν παιδιά, ανάμεσά τους και η ιδιαίτερα ευάλωτη κατηγορία των «Ασυνόδευτων» ανήλικων.

Η παρούσα εργασία επιχειρεί να ρίξει φως σε μια σημαντική πτυχή του μεταναστευτικού/προσφυγικού ζητήματος, που αφορά στην εκπαίδευση των προσφύγων και ειδικότερα αυτής των Ασυνόδευτων ανήλικων προσφύγων.

Οι πληροφορίες που αντλήθηκαν για τη συγγραφή της παρούσης εργασίας, προέρχονται τόσο από δευτερογενείς πηγές (βιβλιογραφίας, επιστημονικών άρθρων, εθνικών, της Ε.Ε. και Διεθνών εκθέσεων, διαδικτύου, νομολογίας) όσο και από πρωτογενές ερευνητικό υλικό, μέσω πέντε συνεντεύξεων από άτομα με διαφορετικές ειδικότητες, που εμπλέκονται στο πεδίο αναφοράς της εργασίας.

Η εργασία αναπτύσσεται σε πέντε κεφάλαια. Πιο συγκεκριμένα το πρώτο κεφάλαιο σχετίζεται με τον καθορισμό της ιδιότητας των «Ασυνόδευτων ανήλικων προσφύγων» και τον πληθυσμό τους στη χώρα μας, τις Διεθνείς και της Ε.Ε. Συμβάσεις που καλύπτουν την ιδιότητά τους, την διαχείριση που γίνεται στη χώρα μας από τη στιγμή του εντοπισμού τους μέχρι την στέγασή τους και μέτρα προστασίας που λαμβάνονται απέναντί τους, την διακρίβωση της ανηλικότητας τους προκειμένου να ενταχθούν στο προστατευτικό πλαίσιο που τους αντιστοιχεί και των δικαιωμάτων τους ως αιτούντων άσυλο.

Στο δεύτερο κεφάλαιο αναλύονται ο μηχανισμός και οι εμπλεκόμενοι φορείς στη χώρα μας κατά την υποδοχή των Ασυνόδευτων, η περίοδος της «Προστατευτικής Φύλαξης» και οι «Ζώνες Ασφαλείας» εντός των δομών προσωρινής φιλοξενίας, διαδικαστικά κωλύματα και οι συνέπειές τους στα αιτήματα των Ασυνόδευτων. Κατόπιν γίνεται

αναφορά στους ξενώνες φιλοξενίας των προσφυγόπουλων, καθώς και στις πιο πρόσφατες εξελίξεις σε σχέση με θέματα που αφορούν στους ξενώνες αυτούς, στο θεσμό της Επιτροπείας και άλλα ζητήματα που άπτονται των Ασυνόδευτων ανηλίκων.

Το τρίτο κεφάλαιο ξεκινά με μια επισκόπηση στο θεσμικό πλαίσιο περί της εκπαίδευσης των Ασυνόδευτων κατά τη Διεθνή Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Παιδιού και του αντίστοιχου θεσμικού πλαισίου στη χώρα μας. Ακολουθεί αναφορά στις εκπαιδευτικές δομές: Δομές Υποδοχής Εκπαίδευσης Προσφύγων (Δ.Υ.Ε.Π.), Ζώνες Εκπαιδευτικής Προτεραιότητας (Ζ.Ε.Π.), Τάξεις Υποδοχής (Τ.Υ.), στο συντονισμό των διαφόρων συμβεβλημένων στην εκπαιδευτική διαδικασία φορέων και των δράσεων τους, στις προϋποθέσεις, τις δυσχέρειες και τις συνθήκες πρόσβασης στην διαπολιτισμική εκπαίδευση στην Ελλάδα, στην εκπαίδευση και στα λειτουργικά προβλήματα εντός των Δ.Υ.Ε.Π., στην συμβολή των Ζ.Ε.Π., στο μηχανισμό της Μη τυπικής εκπαίδευσης και στον ορισμό και την δραστηριότητα των Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων (Μ.Κ.Ο.).

Το τέταρτο κεφάλαιο επιχειρεί να τεκμηριώσει την αναγκαιότητα για περαιτέρω αξιοποίηση της τέχνης, μέσω της Αισθητικής Αγωγής, στην ενταξιακή/εκπαιδευτική διαδικασία των Ασυνόδευτων ανηλίκων, αναλύοντας την σημασία της για την διαπολιτισμική εκπαίδευση, παρουσιάζοντας την επιδραστικότητα του κάθε μαθήματος (Εικαστικών, Θεατρικής αγωγής, Μουσικής) ξεχωριστά, παραθέτοντας την αιτιολογημένη πρόταση του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής για ενισχυμένη χρήση της Αισθητικής Αγωγής στις Δ.Υ.Ε.Π. και προσκομίζοντας παραδείγματα συμπερίληψης μέσω της Αισθητικής Αγωγής από τη Βόρεια Ευρώπη.

Στο πέμπτο κεφάλαιο (μετά από κάποια σχόλια σχετικά με την μεθοδολογία της συλλογής τους) παρατίθενται τα αποτελέσματα από την έρευνα πεδίου που πραγματοποιήθηκε, με τη διενέργεια πέντε συνεντεύξεων, προκειμένου να κατατεθούν και οι οπτικές ειδικοτήτων που βρίσκονται σε άμεση επαφή με τους Ασυνόδευτους ανήλικους πρόσφυγες και τα ζητήματα της εκπαιδευτικής τους καθημερινότητας.

Τέλος παρατίθεται η αποτύπωση μιας σειράς συμπερασμάτων που απορρέουν από την παρούσα έρευνα.

Όλες οι αναφορές κατατείνουν στην προσπάθεια διερεύνησης τόσο του κεντρικού ερευνητικού ερωτήματος: «Ποια ήταν η στρατηγική/διαχείριση όσον αφορά την παροχή εκπαίδευσης στους Ασυνόδευτους ανήλικους πρόσφυγες από το 2015 και

ένθεν;» όσο και του ερωτήματος: «Πως συμβάλλει η τέχνη μέσω των καλλιτεχνικών μαθημάτων της Αισθητικής Αγωγής στην ενταξιακή διαδικασία των Ασυνόδευτων ανήλικων προσφύγων;».

Α' ΚΕΦΑΛΑΙΟ: ΑΣΥΝΟΔΕΥΤΟΙ ΑΝΗΛΙΚΟΙ ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ - ΝΟΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΚΑΛΥΨΗΣ - ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ

1) Καθορισμός των Ασυνόδευτων ανήλικων προσφύγων

Τους Ασυνόδευτους ανήλικους πρόσφυγες διακρίνει μια σύνθετη ευαλωτότητα εξ αιτίας της απουσίας του γονέα. Έχουν τα ίδια δικαιώματα αλλά περισσότερες ανάγκες από τα συνοδευόμενα «μετακινούμενα παιδιά» καθόσον είναι πιο εκτεθειμένοι σε διάφορες μορφές εκμετάλλευσης, ενώ παράλληλα έχουν βιώσει και κουβαλούν τα ίδια τραύματα και δυσκολίες με όλους τους πρόσφυγες (Παπαγεωργίου 2008). Αυτοί οι ανήλικοι της «χαμένης γενιάς» (Deane, 2016) έχουν υποβαθμισμένη ή ανύπαρκτη παιδεία λόγω της έλλειψης ή αδυναμίας πρόσβασης στην εκπαίδευση και προέρχονται από περιοχές που είτε είναι πολύ φτωχές ή τελούν υπό καθεστώς αναταραχών και συρράξεων με αποτέλεσμα να ωθούνται σε μακρές μετακινήσεις. Εκατομμύρια παιδιά που έχουν χάσει την δυνατότητα να εξελιχθούν στα ευαίσθητα και πιο παραγωγικά χρόνια της ανάπτυξής τους, μακριά από την εκπαιδευτική διαδικασία, δεδομένου του μέσου όρου μιας ένοπλης σύρραξης (αν προέρχονται από εμπόλεμη περιοχή) που κυμαίνεται στα 17 χρόνια (Dryden – Peterson, 2015). Άλλα προσφυγόπουλα ενδέχεται να έχασαν συγγενείς που σκοτώθηκαν ακόμη και μπροστά στα μάτια τους ή να πήραν το δρόμο της προσφυγιάς για να αποφύγουν εκμετάλλευση (και σεξουαλική), δια της βίας στρατολόγηση, εκβιασμένη εργασία ή άλλες μορφές εκμετάλλευσης και σωματικής ή ψυχολογικής βίας (EE Agency for Fundamental Rights, 2010). Όλες οι ενδείξεις επιβάλλουν γρήγορη και αποτελεσματική μέριμνα απέναντί τους.

Στο Γενικό Σχόλιο της Επιτροπής για τα Δικαιώματα του Παιδιού (Committee on the Rights of the Child, 2005), υπάρχει σαφής διαχωρισμός μεταξύ Ασυνόδευτων και Διαχωρισμένων παιδιών: Από τη μία τα (unaccompanied children/minors), που είναι τα «Ασυνόδευτα παιδιά», αυτά δηλαδή που καταφθάνουν χωρίς ενήλικο συνοδό υπό

την ιδιότητα γονέα, επιμελητή η άλλου συγγενούς που τα φροντίζει και από την άλλη τα (separated children) «*Διαχωρισμένα παιδιά*» από το οικογενειακό περιβάλλον τους, που αφικνούνται, ναι μεν χωρίς ενήλικο γονέα, άλλα συνοδευόμενα από συγγενικό πρόσωπο που τα φροντίζει. Στη χώρα μας παρατηρείται μια έλλειψη σε σχέση με τη διατύπωση αυτών των δύο διαφορετικών προσεγγίσεων, αυτή του ορισμού των Ασυνοδευτών παιδιών (unaccompanied), σε σχέση με τα (separated) παιδιά που έχουν χωριστεί από τους γονείς τους ή τους νόμιμους κηδεμόνες τους, όπου στα καθ' υμάς αποκαλούνται «*Ασυνόδευτα*» αμφότερα (Συνήγορος του Πολίτη, 2016).

Οι αριθμοί που αφορούν στους Ασυνόδευτους ανήλικους πρόσφυγες στην Ελλάδα έχουν ως εξής: Για το 2016 έχουν καταγραφεί 2.350 ενώ το 2017 καταγράφηκαν 2.455 και εξ αυτών η αναλογία μεταξύ αγοριών και κοριτσιών ήταν 94% και 6% αντίστοιχα, ενώ το 5% μόνο ήταν μικρότεροι από δεκατεσσάρων ετών. Επίσης το 48% ήταν Αφγανοί, 21% Πακιστανοί, 1% Σύριοι και το 18% διαφόρων εθνικοτήτων (Eurostat, 2018). Σύμφωνα με στοιχεία στατιστικά μέχρι τα μέσα καλοκαιριού του 2018 από το Εθνικό Κέντρο Κοινωνικής Αλληλεγγύης (Ε.Κ.Κ.Α.) προκύπτουν τα εξής: σχεδόν 3.500 Ασυνόδευτοι ή Διαχωρισμένοι ανήλικοι εκ των οποίων το 36,31% είναι Πακιστανοί, 29,32% Αφγανοί και 14,23% Σύριοι.

Σύμφωνα με την επικαιροποιημένη κατάσταση της 31^{ης} Δεκεμβρίου 2021 του Ε.Κ.Κ.Α. που ισχύει για τους Ασυνόδευτους ανήλικους πρόσφυγες, το πλήθος τους εκτιμάται στους 2.225, εκ των οποίων το 91% είναι αγόρια, το 9% είναι κορίτσια και το 8% του συνόλου είναι κάτω των δεκατεσσάρων ετών.

2) Διεθνείς Συμβάσεις περί Ασυνόδευτων ανηλίκων

Στους Ασυνόδευτους ανηλίκους που αιτούνται άσυλο, ενυπάρχουν δύο διεθνώς προστατευόμενες έννοιες, αυτή του αιτούντος άσυλο και η της ανηλικότητας, που δικαιούνται όσα θα αναλυθούν περισσότερο στη συνέχεια και τα οποία στη χώρα μας καλύπτονται από: το ΠΔ 220/2007, το ΠΔ 114/2010, τον Ν. 3907/2011, το ΠΔ 113/2013 και τον Ν. 4375/2016. Ο δε νόμος (Ν. 4375/2016) στο 34^ο άρθρο του (άρθρο 34, Ν. 4375/2016, ΦΕΚ-50 Α/6-4-16) αναφέρει τα εξής: «*Ασυνόδευτος ανήλικος είναι το πρόσωπο ηλικίας κάτω των 18 ετών, το οποίο φθάνει στην Ελλάδα, χωρίς να συνοδεύεται από πρόσωπο που ασκεί τη γονική του μέριμνα, σύμφωνα με την ελληνική νομοθεσία και για όσο χρόνο η γονική του μέριμνα δεν έχει ανατεθεί σε κάποιο άλλο*

πρόσωπο σύμφωνα με το νόμο και δεν ασκείται στην πράξη, ή ο ανήλικος που εγκαταλείπεται ασυνόδευτος μετά την είσοδό του στην Ελλάδα».

Τα αιτήματα ασυλίας από Ασυνόδευτα ανήλικα προσφυγόπουλα επιβάλλεται να εξετάζονται με ιδιαίτερο τρόπο, όμως κατά τη Σύμβαση της Γενεύης δεν ξεχωρίζουν από τους άλλους πρόσφυγες. Διαφοροποίηση σημειώνεται από τον Οργανισμό Ηνωμένων Εθνών δια της Σύμβασης των Δικαιωμάτων του Παιδιού το 1989, η οποία επικυρώθηκε στη χώρα μας σύμφωνα με το Νόμο 2101/ 1992 ΦΕΚ 192/Α΄ 2-12-1992.

Οι θεσμοθετημένες στο πλαίσιο της κοινής πολιτικής ασύλου θέσεις της Ε.Ε. δέχτηκαν αλλαγές κατά τα 2011-2013 προκειμένου να κινηθούν βάσει του «*βέλτιστου συμφέροντος του παιδιού*» όπου ειδικά για τα Ασυνόδευτα προσφυγόπουλα με την Οδηγία 2013/33/ΕΕ αναφέρεται ότι η κράτησή τους είναι επιτρεπτή μόνον αν όλα τα άλλα μέτρα αποδεδειγμένα καθίστανται αναποτελεσματικά και σε πολύ ειδικές περιπτώσεις. Το χρονικό διάστημα κράτησης οφείλει να είναι το ελάχιστο δυνατό ενώ κατά τη διάρκεια της οι ανήλικοι θα πρέπει να απασχολούνται με δραστηριότητες ψυχαγωγίας (άρθρο 11). Επίσης χωριστά από ενήλικες κρατούμενους και όχι σε σωφρονιστικά καταστήματα, ενώ το κράτος υποχρεούται στον ορισμό νομικού εκπροσώπου του (άρθρο 24 παράγραφος 1). Αφού εξεταστούν ηλικιακά κατά το ίδιο άρθρο (παράγραφος 2) δικαιούνται να φιλοξενηθούν μαζί με τα αδέρφια τους σε ανάδοχες οικογένειες ή σε άλλες δομές και με ενήλικες που προέρχονται από το οικογενειακό τους περιβάλλον εφόσον κριθούν κατάλληλοι. Υποχρεωτική καθίσταται και η αναζήτηση της οικογένειας του Ασυνόδευτου ανήλικου εφόσον δεν απειλείται ούτε αυτός/ή, ούτε οι δικοί του/της σε σχέση με τη ζωή τους (παράγραφος 3).

Για την ενίσχυση του κανονισμού «*Λουβλίνο III*», που προσδιορίζει τη χώρα μέλος που θα αναλάβει να εξετάσει το όποιο αίτημα διεθνούς προστασίας, θεσπίζεται ο κανονισμός (ΕΕ) 603/2013 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου. Βάσει αυτού ενεργοποιείται το «Eurodac» μηχανισμός μέσω δακτυλικού αποτυπώματος, που λαμβάνεται σε άτομα μεγαλύτερα των δεκατεσσάρων ετών και υποδεικνύει τη χώρα που κατέθεσε ο ανήλικος Ασυνόδευτος αίτηση ασυλίας ή αίτημα «*διεθνούς προστασίας*». Υπεύθυνο για τον έλεγχο της αίτησης, στην περίπτωση του ανήλικου Ασυνόδευτου, θεωρείται το κράτος στο οποίο διαμένει νόμιμα άλλο οικογενειακό ή συγγενικό του πρόσωπο (άρθρο 8, παράγραφοι 1,2,3). Η επανένωση με κάποιο συγγενικό πρόσωπο ακόμη κι αν δεν είναι πρώτου βαθμού συγγενής της οικογένειας

είναι μείζον ζήτημα και σύμφωνα με την δεύτερη παράγραφο εκλαμβάνονται ως οικογένεια και οι μακρινοί συγγενείς. Βάσει του «βέλτιστου συμφέροντος του παιδιού» εξετάζεται η ικανότητα του συγγενούς να αναλάβει τον Ασυνόδευτο και αν δεν υφίσταται συγγενικό πρόσωπο, το κράτος που ευθύνεται να ελέγξει το αίτημα ασύλου είναι αυτό που επιλέγει ο ανήλικος και όχι το κράτος εισόδου (σε αντίθεση του κανονισμού «Δουβλίνο III»).

Σχετικά με την εκπαίδευση του, η έναρξη της δεν θα πρέπει να υπερβαίνει τους τρεις μήνες από την ημερομηνία υποβολής αίτησης ασύλου και ισχύει για όλους τους ανήλικους, Ασυνόδευτους και μη. Επίσης αν κάποιος εξ αυτών, δεν έχει ολοκληρώσει τη φοίτησή του στην υποχρεωτική εκπαίδευση και ενηλικιωθεί, διασφαλίζεται η παραμονή του Ασυνόδευτου μέχρις ολοκλήρωσης της φοίτησής του, ακόμη και μετά την ενηλικίωσή του.

3) Διαχείριση των Ασυνόδευτων ανηλίκων προσφύγων στην Ελλάδα

Η Ύπατη Αρμοστία και ο Συνήγορος του Πολίτη εξέδωσαν τις «Κατευθυντήριες Οδηγίες για τα Ασυνόδευτα Παιδιά που Ζητούν Άσυλο» στη χώρα μας κατόπιν μελέτης του διεθνούς και του εθνικού θεσμικού πλαισίου. Σε νομικό επίπεδο για τη χώρα μας ο ορισμός του «Ασυνόδευτου ανηλίκου» πρωτοεμφανίζεται στον Νόμο 3386/05 , άρθρο 1, παράγραφος θ'.

Άμεσος προσδιορισμός του Ασυνόδευτου, ενδείκνυται κατά τον εντοπισμό του από την αστυνομία σύμφωνα με το 47^ο άρθρο του ίδιου νόμου, όπου διερευνώνται η προέλευση του , τα στοιχεία ταυτότητας και η ηλικία του με ιατρική εξέταση και εφόσον συναινέσει ο ίδιος ή ο νομικός του εκπρόσωπος (Δημητροπούλου και Παπαγεωργίου, 2008). Αφού εξακριβωθεί ότι είναι Ασυνόδευτος κατόπιν απόπειρας επικοινωνίας με συγγενικά πρόσωπα, στη συνέχεια παραπέμπεται σε εισαγγελέα προκειμένου να τον εκπροσωπήσει. Η καθυστέρηση ή η μη πραγματοποίηση του ορισμού Επιτρόπου είναι συχνό και μεγάλο πρόβλημα και βραδύνει την εξέλιξη σε πολλά νομικά ζητήματα των Ασυνόδευτων (Σουλελέ 2016).

Οι άμεσες ανάγκες των Ασυνόδευτων αναφέρονται στο άρθρο 22 του νόμου 4540/18 και αφορούν στη στέγαση από ανάδοχη οικογένεια, σε δομές υποδοχής για ανήλικους

(ή με τμήμα ανηλίκων) είτε σε εποπτευόμενους χώρους, εφόσον έχουν συμπληρώσει ηλικιακά τα δεκαέξι έτη. Τα αδέρφια συνήθως συστεγάζονται πράγμα όμως που σχετίζεται με την ηλικία και το φύλο. Στόχος είναι η προστασία του ανήλικου από βία ή εκμετάλλευση. Υπάρχουν δομές φιλοξενίας Ασυνόδευτων ανηλίκων κατά την Υπουργική Απόφαση 11.1/6343/2015, άρθρο 3, παράγραφος β' και χωρίζονται σε: μεικτές έως 12 ετών, αγοριών 12+ και κοριτσιών 12+. Λειτουργούν σαράντα-επτά δομές για την κάλυψη 1.400 Ασυνόδευτων και τμήματα ανηλίκων εντός κάποιων Κέντρων Φιλοξενίας Προσφύγων (Κ.Φ.Π.). Οι 40 ξενώνες λειτουργούν υπό την επίβλεψη Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων (Μ.Κ.Ο.) και οι 7 διαχειρίζονται από το Εθνικό Κέντρο Κοινωνικής Αλληλεγγύης (Ε.Κ.Κ.Α.). Ωστόσο, σημειώθηκαν περιπτώσεις ακατάλληλων συνθηκών για Ασυνόδευτους εντός Κ.Φ.Π., όπως η τοποθέτησή τους σε Κ.Φ.Π. με υπεράριθμο πληθυσμό και μακρόχρονη στέγαση σε αντίσκηνα ή ήταν εγκατεστημένα σε ακατάλληλες, απομακρυσμένες ή χωρίς υποδομές περιοχές, (Επιστημονική Επιτροπή, 2017).

Βάσει των επικαιροποιημένων δεδομένων του Ε.Κ.Κ.Α. κατά την 31^η Δεκεμβρίου 2021 οι 2.225 Ασυνόδευτοι ανήλικοι πρόσφυγες έχουν κατανεμηθεί και στεγάζονται ως εξής: 1.650 σε Δομές Φιλοξενίας, 305 σε Διαμερίσματα ημιαυτόνομης διαβίωσης, 18 σε Δομές Μετεγκατάστασης, 60 σε Δομές επείγουσας φιλοξενίας, 131 σε Κέντρα Υποδοχής και Ταυτοποίησης και 61 σε Ανοιχτά Κέντρα Φιλοξενίας, ενώ η δυνατότητα κάλυψης σε θέσεις φιλοξενίας σε Δομές Φιλοξενίας και Διαμερίσματα ημιαυτόνομης διαβίωσης φτάνουν τις 2.478.

Μέριμνα υπάρχει και σε σχέση με την εκπαίδευση καθώς και για ιατροφαρμακευτική φροντίδα μέσω της Κάρτας Υγειονομικής Περίθαλψης Αλλοδαπού (Κ.Υ.Π.Α.) η οποία εκδίδεται με τη βοήθεια του Επιτρόπου τους, ώστε να καλύπτονται σε υγειονομικό επίπεδο. Ακόμη και μετά την έκδοση της Υπουργικής Απόφασης οι κάρτες καθυστέρησαν να εκδοθούν και Ασυνόδευτοι δεν καλύφθηκαν σε δημόσια νοσοκομεία ενώ είχαν τις προϋποθέσεις να εκδώσουν κάρτα (Σουλελέ, 2016).

4) Πιστοποίηση Ανηλικότητας

Η διακρίβωση της ηλικίας αποτελεί μια σημαίνουσα διαδικασία που θα καθορίσει πολλά για το μέλλον του φυσικού προσώπου, στο οποίο διενεργείται ο έλεγχος προσδιορισμού της ηλικίας του και λαμβάνει χώρα από ανάλογους φορείς κρατικούς.

Είναι πολλοί οι αιτούντες ασυλία και μάλιστα η πλειοψηφία των Ασυνόδευτων δεν φέρουν τα απαραίτητα πιστοποιητικά, κάτι που προκαλεί προβλήματα αφού η αντιμετώπιση ανηλικού Ασυνόδευτου είναι τελείως διαφορετική από του ενήλικα παράτυπου. Ελλείψει των εγγράφων αυτών, η καταχώρηση της ηλικίας τους γίνεται από την αστυνομία και εξαρτάται από την προσωπική τους δήλωση και την εκτίμηση των αστυνομικών κατά το φαίνεσθαι του αλλοδαπού, πράγμα που δεν διασφαλίζει το αποτέλεσμα.

Η ορθή μέθοδος ηλικιακής διακρίβωσης απαιτεί κατά την καταγραφή στα Κέντρα Πρώτης Υποδοχής (Κ.Π.Υ.), ιατρικό έλεγχο «*ψυχοκοινωνικής διάγνωσης και υποστηρίξης και παραπομπής των εισερχομένων χωρίς νομιμοποιητικά έγγραφα υπηκόων τρίτων χωρών σε δομές πρώτης υποδοχής*» κατά τον Ν. 3907/2011 της Υπουργικής Απόφασης (Υ1ΓΠ οικ. 92490/2014) (Συνήγορος του Πολίτη, 2014).

Η ορθή καταγραφή στα Κ.Π.Υ. διασφαλίζει τους Ασυνόδευτους ανήλικους απέναντι στην όποια εις βάρος τους απαγορευμένη διάκριση και προστατεύονται από αυτήν, με κρατική ευθύνη (άρθρο 24 Διεθνούς Συμφώνου των Ατομικών και Πολιτικών Δικαιωμάτων για την προστασία της ανηλικότητας και του άρθρου 2 της Διεθνούς Σύμβασης για τα Δικαιώματα του παιδιού).

Πολλές φορές έχουν καταγραφεί περιστατικά αλλοδαπών που ενεγράφησαν ως ενήλικες να ενίστανται ετεροχρονισμένα προφασιζόμενοι πως η ηλικία κατεχωρήθη εις βάρος τους και είναι άλλη από αυτή που δήλωσαν οι ίδιοι. Σε αυτές τις περιπτώσεις προωθούνται σε δημόσια νοσοκομεία για περαιτέρω εξέταση από εξειδικευμένο προσωπικό κατά το άρθρο 12 παρ. 4 ΠΔ 114/2010, με ακτινογραφίες άκρας χειρός και αριστερού καρπού και εξέταση γνάθου-δοντιών. Ωστόσο η αξιοπιστία αυτών των ελέγχων αμφισβητείται επιστημονικώς από μεγάλο μέρος της ιατρικής κοινότητας, αφού ενδέχεται να αποκλίνει η βιολογική από την οστική ηλικία ή να επηρεάζεται από την αύξηση της ηλικίας (κυρίως μετά τα 15 έτη) ή τη φυλή (Schmeling A. et al., 2011). Ως εκ τούτων, το άρθρο 3 της Διεθνούς Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού, προτείνει «το τεκμήριο υπέρ του ανηλικού» προστατεύοντάς τον νομικοκοινωνικά κατά την ψυχοσωματική του εξέλιξη.

5) Δικαιώματα Ασυνόδευτων ανηλίκων αιτούντων άσυλο

Στη χώρα μας όποιος αλλοδαπός ή ανιθαγενής αιτείται άσυλο ή διεθνή προστασία ζητώντας να του αναγνωριστεί η «προσφυγική» ιδιότητα κατά τη Σύμβαση της Γενεύης ή την παροχή καθεστώτος «επικουρικής προστασίας» δύναται η αίτηση του να συμπεριλαμβάνει και τα όποια οικογενειακά μέλη αυτού που βρίσκονται μέσα στην επικράτεια της Ελλάδος (ΦΕΚ 251/ 13-11-2007).

«Αιτών» θεωρείται όποιος ζητά εγγράφως ή προφορικώς, αλλοδαπός ή ανιθαγενής και εντός της χώρας ή σε θέσεις εισόδου προς την επικράτεια της άσυλο, επικουρική προστασία ή να μην απελαθεί σε χώρα όπου κινδυνεύει για κάποιον από τους λόγους που εμπεριέχει η Σύμβαση της Γενεύης ή κινδύνου κατά το άρθρο 15 του Π.Δ. 96/2008 (Α' 152) και το αίτημά του δεν έχει ακόμη τελεσιδικήσει.

Όταν δε, πρόκειται περί Ασυνόδευτου ανήλικου οι αρχές υποδοχής οφείλουν να αποταθούν σε Εισαγγελέα, ο οποίος με τη σειρά του αναλαμβάνει το διορισμό Επιτρόπου (εκπρόσωπο του ανήλικου) που ευθύνεται για την υποστήριξη των συμφερόντων του παιδιού και δικαιούται να παρίσταται σε κάθε διαδικασία ή επικείμενη απόφαση που σχετίζεται με τον Ασυνόδευτο ανήλικο. Ο Εισαγγελέας Ανηλίκων όπως ήδη ανεφέρθη επιφορτίζεται με την επιλογή του Επιτρόπου (προσωρινού ή οριστικού) του ανήλικου κατά το άρθρο 34 του Ν.4375/2016 ενώ αν δεν υπάρχει, τότε ενεργεί ο Εισαγγελέας Πρωτοδικών για το συμφέρον του ανήλικου. Αν έχει συμπληρώσει το 14^ο έτος της ηλικίας του δύναται να καταθέσει ο ίδιος την αίτηση ασύλου ενώ στην αντίθετη περίπτωση την καταθέτει δια του Επιτρόπου αντιπροσώπου του. Οι αρχές αναλαμβάνουν την φροντίδα και την προστασία, τη διαμονή του σε προστατευμένες δομές όπου φιλοξενούνται συνομήλικοι ενώ ο Επίτροπος να ενημερώσει τον Ασυνόδευτο και να παραβρεθεί στην συνέντευξη μαζί του.

Β' ΚΕΦΑΛΑΙΟ: ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΕΣ ΥΠΟΔΟΧΗΣ – ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΚΑΙ ΣΤΕΓΑΣΗΣ

1) Διαχείριση Υποδοχής

Για τις χώρες που δεχόμενες κύματα προσφύγων-μεταναστών θεωρούνται «υποδοχής» ή «διελεύσεως», οι Δομές Φιλοξενίας παίζουν καθοριστικό ρόλο στη διαχείριση της ενταξιακής διαδικασίας που ξεκινούν με την υποδοχή των πληθυσμών αυτών. Υπ' αυτές τις αναγκαιότητες και προκειμένου να καταγραφούν και υποστηριχθούν κατά την είσοδό τους κάτω από όσο το δυνατόν καλύτερες συνθήκες, με τον (Ν. 3907) ιδρύεται στη χώρα μας το 2011 η Υπηρεσία Υποδοχής και Ταυτοποίησης αποτελούμενη από την Κεντρική Υπηρεσία και τις Περιφερειακές Υπηρεσίες Πρώτης Υποδοχής που συναποτελούν βάσει του ΦΕΚ (Α 51/3-4-2016) τα Κέντρα Υποδοχής και Ταυτοποίησης (Κ.Υ.Τ.), οι Κινητές Μονάδες Υποδοχής Αιτούντων Άσυλο και οι Ανοιχτές Δομές Προσωρινής Φιλοξενίας. Στη συνέχεια αναλαμβάνει στις 12/03/2012 και κατόπιν της Υπουργικής Αποφάσεως με αριθ. Π2δ/Γ.Π. 93510/28-07-11 (Φ.Ε.Κ.2016 τ.Β' /9-9- 2011) το Ε.Κ.Κ.Α. (Εθνικό Κέντρο Κοινωνικής Αλληλεγγύης) ως κεντρικός φορέας την διαχείριση της στέγασης όλων των αλλοδαπών που αιτούνται άσυλο συμπεριλαμβανομένων και των Ασυνόδευτων ανηλίκων.

Η σειρά που ακολουθείται κατά τη διαδικασία Υποδοχής-Ταυτοποίησης στα Ασυνόδευτα προσφυγόπουλα είναι: Έλεγχος ιθαγένειας και διακρίβωση ταυτότητας και λοιπών προσωπικών στοιχείων, σωματικός υγειονομικός έλεγχος και ενημέρωση περί των υποχρεώσεων και δικαιωμάτων τους, καθώς και ψυχοκοινωνική στήριξη. Επίσης όποιος/α επιθυμεί να υπαχθεί σε καθεστώς «Διεθνούς Προστασίας» κατόπιν της πληροφόρησης του επί του θέματος από τις Περιφερειακές Υπηρεσίες Υποδοχής-Ταυτοποίησης γίνεται παραπομπή του στο Γραφείο Ασύλου της περιφέρειας. Μέχρι αυτή τη φάση την αρμοδιότητα την φέρει το Υπουργείο Δημοσίας Τάξης και Προστασίας του Πολίτη (Υπηρεσία Πρώτης Υποδοχής, Αστυνομία, Κέντρα Υποδοχής και Ταυτοποίησης) και σ αυτό το σημείο αν διαπιστωθεί πως εμπίπτει σε κάποια από τις κατηγορίες που συνθέτουν τον χαρακτήρα «ευάλωτοτητας» όπως ορίζονται αυτές στον Ν. 3907/2011, τον/την παραπέμπει το Ε.Κ.Κ.Α. στην ανάλογη δομή πρόνοιας, ως ανήκοντα/-ουσα σε «ευάλωτη ομάδα». Η επιτήρηση των Κέντρων Φιλοξενίας είναι αρμοδιότητα του Υπουργείου Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Πρόνοιας καθώς και η διαχείριση του Ευρωπαϊκού Ταμείου Προσφύγων, ενώ το Υπουργείο Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρώπινων Δικαιωμάτων, του θεσμού της Εισαγγελικής Εντολής των προσφυγόπουλων.

2) Προστατευτική φύλαξη και «Ασφαλείς Ζώνες»

Στα πλαίσια του ΟΗΕ η στέρηση της ελευθερίας των ανηλίκων μπορεί να γίνει μόνο βάσει των Κανόνων των Ηνωμένων Εθνών για την Προστασία των Ανηλίκων και με τις προϋποθέσεις που ορίζουν αυτοί και οι Κανόνες για τις Ελάχιστες εγγυήσεις της Διοίκησης της Δικαιοσύνης για τους Ανηλίκους (Κανόνες Beijing), με σεβασμό στα ανθρώπινα δικαιώματα και στις θεμελιώδεις ελευθερίες, ώστε να αποφευχθούν αρνητικές συνέπειες στον ψυχισμό του κρατούμενου ανηλίκου και στην ενταξιακή του διαδικασία.

Μέχρι το 2017, όταν εντοπιζόταν Ασυνόδευτος ανήλικος, ακολουθούσε σύλληψη του ως παράνομου εισελθόντος και τελούσε υπό κράτηση μέχρι να παραπεμφθεί σε δομή φιλοξενίας. Η Έκθεση της Επιτροπής για την Πρόληψη των Βασανιστηρίων (C.P.T., (2017)) υπήρξε καταπέλτης κατά της Ελλάδας, όσον αφορά στο καθεστώς και τις συνθήκες στα κέντρα κράτησης, όπου οδηγούνταν οι ανήλικοι, χαρακτηρίζοντάς τες από ακατάλληλες έως απάνθρωπες (ΕΣΠ.2012 :14). Η Επιτροπή μέσω εκπροσώπων της, που ήλθαν στη χώρα μας το 2016 προκειμένου να ελέγξουν στα νησιά την παραμονή στα Κ.Υ.Τ. των ανηλίκων που είχαν αιτηθεί άσυλο, προέβει σε συστάσεις προς την κατεύθυνση της «Προστατευτικής Κράτησης» αφού διεπίστωσε ότι πολύ μεγάλος αριθμός ανηλίκων και μέχρι να παραπεμφθεί σε δομές φιλοξενίας, παρέμεναν σ' αυτές τις συνθήκες κράτησης για μακρά περίοδο. Έκτοτε ο αριθμός των κρατούμενων προσφυγόπουλων αλλά και η διάρκεια της «Προστατευτικής Φύλαξης» άρχισε να μειώνεται όπου πλέον επισπεύδεται η μεταφορά τους σε ανοιχτές δομές προσωρινής φιλοξενίας, εντός διασφαλισμένων χώρων για αυτούς (Safe zones), κατά το διάστημα που αναμένουν τη μεταφορά τους στις πρέπουσες δομές φιλοξενίας, στις οποίες οι θέσεις επίσης αυξάνουν. Από το 2016 κιόλας το Υπουργείο Μεταναστευτικής Πολιτικής και το Υπουργείο Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Κοινωνικής Αλληλεγγύης, μελέτησαν το επίπεδο των ελάχιστων προϋποθέσεων των «Ζωνών Ασφαλείας» προκειμένου για την παραμονή των Ασυνόδευτων ανηλίκων σε αυτές, ορίζοντας ως ανώτατο όριο παραμονής τους 3 μήνες, δεδομένης της έλλειψης θέσεων στους ξενώνες που υποτίθεται ότι είναι ο τελικός προορισμός εγκατάστασης τους. Οι εντός των ανοιχτών δομών προσωρινής φιλοξενίας εποπτευόμενες «Ασφαλείς Ζώνες» ως βραχύχρονο μέτρο φροντίδας προσφέρουν προστασία και μέριμνα όλο το 24ωρο

στα προσφυγόπουλα. Δυστυχώς η προϋπόθεση του προσωρινού χαρακτήρα παραμονής στις «Ασφαλείς Ζώνες» στην πράξη καταστρατηγείται μετατρέπόμενος σε μόνιμο ενάντια στο «βέλτιστο συμφέρον» των ανηλίκων.

3) Διαδικαστικά ζητήματα περί των Ασυνόδευτων ανηλίκων

Διαδικαστικές δυσκολίες χαρακτηρίζουν τυπικές ενέργειες θεσμικού πλαισίου, που αφορούν στην υποδοχή των προσφύγων και είναι ιδιαίτερες δύσκολες στις περιπτώσεις των Ασυνόδευτων ανηλίκων, κυρίως αναφορικά με το θέμα του Επιτρόπου/αντιπροσώπου τους. Αυτό διότι λόγω καθυστερήσεων από την έλλειψη υπαρξής του, χάνονται σημαντικές ημερομηνίες για την εξέλιξη της υπόθεσης των παιδιών, σχετικά με την προστασία τους από τη διεθνή κοινότητα και διακυβεύεται η αποτελεσματικότητα ως προς την αντιπροσώπευσή τους ή την τήρηση εγγυήσεων επί των διαφόρων διαδικασιών. Η μεγάλη αναμονή και η αβεβαιότητα επιβαρύνει την ψυχολογική κατάσταση των παιδιών, ενώ από την απουσία στήριξης σε νομικούς τύπους πολλά παιδιά κινδυνεύουν ακόμη και από απώλεια της δυνατότητας να επανενωθούν με τις οικογένειές τους, από ημερομηνίες που παρήλθαν.

Ιδιαίτερα δύσκολη είναι η φάση της «Προστατευτικής Φύλαξης» τους χωρίς ενημέρωση/πληροφόρηση και νομική υποστήριξη. Συνήθως τα παιδιά αυτά κάνουν αίτηση αφού έχουν μεταφερθεί πλέον στη δομή που θα φιλοξενηθούν μετά την παρέλευση της «Προστατευτικής Φύλαξης» και ενώ έχει χαθεί ήδη πολύτιμος γι' αυτά χρόνος, προκειμένου για την πορεία της παραμονής τους ή ότι άλλο μελλοντικά τα αφορά. Παρατηρείται μεγάλο ποσοστό αποφάσεων που απορρίπτονται σε α' βαθμό, αφήνοντας ερωτηματικά ως προς την ορθή αξιολόγηση των περιπτώσεων. Συχνά συμβαίνει να τελεσφορούν θετικά οι αποφάσεις ενώ έχει ενηλικιωθεί πλέον ο «πρώην» ανήλικος αιτών, με αποτέλεσμα προφανώς να έχουν χαθεί δικαιώματα και ειδική μέριμνα, που θα κάλυπτε το ειδικό προστατευτικό καθεστώς της χαμένης πλέον «Ανηλικότητας», βάσει Διεθνών Συμβάσεων. Σε άλλες περιπτώσεις και ενώ επιδίδονται αποφάσεις απόρριψης κατά τη διάρκεια της παραμονής των Ασυνόδευτων ανηλίκων στα Κ.Υ.Τ., αντίστοιχα παρατηρείται να μην επιδίδονται οι θετικές αποφάσεις επειδή υπάρχει έλλειψη μόνιμης διαμονής και να γίνεται η επίδοση μόνο αφού βρεθεί θέση σε δομή. Επίσης στη διαδικασία σε β' βαθμό, οι Επίτροποι Ασυνόδευτων δεν έχουν κοινή πρακτική στις περιπτώσεις των ατόμων που καταθέτουν

προσφυγή όντες ακόμη ανήλικοι και την ημέρα της εξέτασης της περιπτώσεώς τους έχουν ενηλικιωθεί.

Η ανεπαρκής ή ετεροχρονισμένη ενημέρωση/πληροφόρηση που σχετίζεται με τα θέματα της οικογενειακής επανένωσης, της Επιτροπείας και της χορήγησης ασύλου, συναρτώμενες με λοιπές καθυστερήσεις και θεσμικά κενά του συστήματος της Επιτροπείας, δύνανται να καταστρατηγούν το «βέλτιστο συμφέρον» του παιδιού αλλά και την θετική έκβαση της οικογενειακής επανένωσης. Στις περιπτώσεις «Διαχωρισμένων» ανηλίκων διαπιστώνονται δυσχερείς καταστάσεις ανεπιτυχών διαδικασιών επανένωσης με την οικογένειά τους ή ανάληψης φροντίδας τους από άλλους συγγενείς, λόγω ασάφειας ή ανεπάρκειας σχετικά με την ενημέρωση/πληροφόρηση των ανηλίκων, οι οποίοι με τη σειρά τους δεν κατανοούν ή δεν μπορούν να εκτιμήσουν συμμετέχοντας, σε προς το «βέλτιστο συμφέρον» τους αποφάσεις. Άλλο πρόβλημα που ανακύπτει από την νομική/θεσμική ασάφεια του πλαισίου περί Ασυνόδευτων, είναι αυτών που το αίτημά τους απορρίπτεται σε β' βαθμό και ενώ παραμένουν στην Ελλάδα, δεν διαθέτουν έγγραφα που νομιμοποιούν την παραμονή τους αυτή. (Συνήγορος του Πολίτη, Έκθεση 2018 - Τα δικαιώματα των παιδιών που μετακινούνται στην Ελλάδα).

Ωστόσο σε αναφορά της Ειδικής Γραμματείας Προστασίας Ασυνόδευτων ανηλίκων σχετικά με τα πεπραγμένα των τελευταίων δύο χρόνων σημειώνονται δράσεις όπως η παύση της «Προστατευτικής Φύλαξης» και η δημιουργία του Εθνικού Μηχανισμού Επείγουσας Ανταπόκρισης που αφορά σε περιπτώσεις διαβίωσης Ασυνόδευτων προσφυγόπουλων υπό επισφαλείς συνθήκες, μετεγκατάσταση πολλών ανηλίκων από νησιωτικές πύλες εισόδου στον κορμό της χώρας, αλλά και από την Ελλάδα στο εξωτερικό, κατασκευή ξενώνων και χώρων όπου παρέχεται ημιαυτόνομη διαβίωση και το πρόγραμμα «Mentorship», βοήθειας/στήριξης σε Ασυνόδευτους ανήλικους εξατομικευμένα από ενηλικιωθέντες και έμπειρους επί των ενταξιακών διαδικασιών πρώην Ασυνόδευτους. (ΕΠΙΚΑΙΡΟΤΗΤΑ Δευτέρα 17 Ιανουαρίου 2022)

4) Ξενώνες φιλοξενίας Ασυνόδευτων ανηλίκων

Αρχικώς τους ξενώνες φιλοξενίας Ασυνόδευτων ανηλίκων χρηματοδότησε η Ύπατη Αρμοσσία Προσφύγων, ενώ από τον 8/2017 το Ταμείου Ασύλου Μετανάστευσης και

Ένταξης (TAME, AMIF). Αυτό ορίζει επακριβώς μέσω του «*Οδηγού Εφαρμογής και Λειτουργίας Δομών Φιλοξενίας Ασυνόδευτων ανηλίκων*», το πλαίσιο λειτουργίας και προϋποθέσεων κάλυψης αναγκών, ενώ διαχειρίζεται επίσης την διαδικασία υποβολής αίτησης προς δημιουργία τέτοιων δομών και τα προαπαιτούμενα για τον αιτούντα.

Τις δομές διαχειρίζονται Μη Κερδοσκοπικές Οργανώσεις (Μ.Κ.Ο.), Νομικά Πρόσωπα Ιδιωτικού Δικαίου (Ν.Π.Ι Δ.) και διάφοροι διεθνείς και μη οργανισμοί, ενώ αίτηση δημιουργίας νέας δομής φιλοξενίας μπορούν να κάνουν μόνο οργανισμοί που εμπίπτουν στην εποπτεία των Υπουργείων Μεταναστευτικής Πολιτικής, Εργασίας, Τοπικής Αυτοδιοίκησης, Υγείας και Παιδείας.

Στο προσωπικό των δομών εντάσσονται πολυπληθείς ειδικότητες, από νομικούς συμβούλους για την πλήρη κάλυψη των Ασυνόδευτων ανηλίκων τόσο για τη διαδικασία ασυλίας, όσο και σε θέματα ασφάλειας, προστασίας ή και παραβατικής συμπεριφοράς κάποιων ανηλίκων (προκειμένου για την κάλυψη-υπεράσπισή τους), διερμηνείς, κοινωνικοί λειτουργοί, φροντιστές, ενδεχομένως εκπαιδευτικοί που αναπτύσσουν ποικιλόμορφες εκπαιδευτικές δραστηριότητες, ψυχολόγοι κ.ά.

5) Πρόσφατες εξελίξεις σχετικά με τους Ασυνόδευτους ανήλικους

Το υπουργικό συμβούλιο έχει εγκρίνει την Εθνική Στρατηγική που αφορά στους Ασυνόδευτους Ανήλικους και η οποία τίθεται οσονούπω σε διαβούλευση. Οι προτεραιότητες που θέτει στην παρούσα φάση και για το τρέχον έτος (2022) για τους Ασυνόδευτους ανήλικους το υπουργείο Μετανάστευσης και Ασύλου συνοψίζονται ως εξής:

α) Θεσμικές αλλαγές στο πλαίσιο της Επιτροπείας όπου οι προτάσεις έχουν αποσταλεί και μελετώνται από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή προκειμένου για την ευθυγράμμιση ευρωπαϊκού και ελληνικού δικαίου όπως δήλωσε ο Ειδικός Γραμματέας Προστασίας Ασυνόδευτων ανηλίκων. Σύμφωνα με την απελθούσα Ειδική Γραμματέα ο θεσμός της Επιτροπείας όπως τέθηκε το 2018 δεν μπόρεσε να εφαρμοστεί και τώρα αναπροσαρμόζεται προκειμένου να αποδώσει ενώ θα τεθεί σε εφαρμογή μέχρι τον 6/2022.

β) Οριοθέτηση ειδικού πλαισίου συγκεκριμένων προϋποθέσεων/προδιαγραφών που αφορούν στις δομές φιλοξενίας. Μέσα στο 2022 θα θεσμοθετηθούν από την Ειδική

Γραμματεία οι προϋποθέσεις για την λήψη άδειας και λειτουργίας δομών που θα φιλοξενούν Ασυνόδευτα προσφυγόπουλα, προκειμένου για την ποιότητα των παρεχόμενων υπηρεσιών και για τον έλεγχο του «βέλτιστου συμφέροντος» των Ασυνόδευτων προσφυγόπουλων, ενώ θα τεθεί ένα πλαίσιο ενιαίου προτύπου από κοινού με την Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες και την Ευρωπαϊκή Υπηρεσία Υποστήριξης για το Άσυλο (EUAA).

γ) Εφαρμογή ενταξιακού προγράμματος με το όνομα «Helios Junior» που αφορά στη φάση μετάβασης προς την ενηλικίωση (και μέχρι το 21 έτος ηλικίας τους) των ανήλικων προσφύγων το οποίο θα πραγματοποιήσει ο Διεθνής Οργανισμός Μετανάστευσης.

δ) ενεργοποίηση διακοσίων θέσεων «επείγουσας φιλοξενίας» στα πλαίσια του Μηχανισμού Επείγουσας Ανταπόκρισης.

Η Ειδική Γραμματεία Προστασίας Ασυνόδευτων ανήλικων του Υπουργείου Μετανάστευσης και Ασύλου, συντονίζει το «Mentorship» το οποίο συνιστά μια προγραμματική καινοτομία που συνεπικουρεί και χρηματοδοτεί η Ευρωπαϊκή Υπηρεσία Υποστήριξης για το Άσυλο (EASO) και αποβλέπει στην πλήρωση και στήριξη των αναγκών και την παροχή βοήθειας, στη δύσκολη διαδρομή των Ασυνόδευτων ανήλικων, από τη στιγμή που θα εισέλθουν στη χώρα μας και μέχρι να ενηλικιωθούν. Συγκεκριμένα τα παιδιά θα υποστηρίζονται σε ατομικό επίπεδο από τους Μέντορες, οι οποίοι επίσης υπήρξαν Ασυνόδευτοι ανήλικοι που πλέον έχουν ενταχθεί και έρχονται μέσω της ίδιας εμπειρίας τους να παίξουν καθοδηγητικό ρόλο πλάι στη δύσκολη διαδρομή που καλούνται να διανύσουν οι εισερχόμενοι στη χώρα μας ανήλικοι Ασυνόδευτοι, από την στιγμή της υποδοχής τους και σε όλες τις ενταξιακές τους διαδικασίες, μέχρι την ενηλικίωσή και επαγγελματική αποκατάστασή τους. (ΕΠΙΚΑΙΡΟΤΗΤΑ Τρίτη 5 Οκτωβρίου 2021).

Σύμφωνα με στοιχεία της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες (UNHCR) και του Εθνικού Κέντρου Κοινωνικής Αλληλεγγύης (Ε.Κ.Κ.Α.), 2.225 ήταν τα Ασυνόδευτα προσφυγόπουλα στη χώρα μας σε ένα σύνολο πάνω 28.000 ανήλικων προσφύγων που κατεγράφησαν στο κλείσιμο του 2021, ενώ προκειμένου για τη φιλοξενία των Ασυνόδευτων ανήλικων, η «δυναμικότητα» του εθνικού συστήματος κυμαίνεται στις 2.500 θέσεις. Ο μέσος όρος ηλικίας των ανήλικων προσφύγων είναι κάτω των 11 ετών, ενώ ο αντίστοιχος για τα Ασυνόδευτα είναι πάνω από 14. Σε

πρόσφατη εκδήλωση της “FA.B! Family-Based Care for Children in Migration”, ευρωπαϊκού σχεδιασμού που απεργάζεται το «βέλτιστο συμφέρον» των Ασυνόδευτων ανηλίκων, βελτιώνοντας τα θέματα αναδοχής και εναλλακτικής οικογενειακής περίθαλψης τους, αναφέρθηκε από εκπρόσωπο της Ομάδας Παιδικής Προστασίας της UNHCR, η συνέργεια τους με την Μ.Κ.Ο. «ΜΕΤΑδραση» και την Ειδική Γραμματεία Προστασίας Ασυνόδευτων ανηλίκων του Υπουργείου Μετανάστευσης και Ασύλου. Από την συνεργασία αυτή προέκυψε ο Εθνικός Μηχανισμός Προστασίας Ασυνόδευτων παιδιών, που ενεργοποιήθηκε για να βελτιώσει τις διαδικασίες ταχύτερου εντοπισμού και προώθησης των παιδιών σε ασφαλές περιβάλλον στέγασης και φροντίδας. Από τις αρχές του 2021 που συστάθηκε μέχρι και λίγο πριν το τέλος του χρόνου βοήθησε πάνω από 760 περιπτώσεις παιδιών που εντόπισε, συμβάλλοντας και στην ελαχιστοποίηση του ποσοστού διαμενόντων παιδιών στα Κ.Υ.Τ. σχετικά με παλιότερα. (ΕΠΙΚΑΙΡΟΤΗΤΑ Δευτέρα 17 Ιανουαρίου 2022)

Γ’ ΚΕΦΑΛΑΙΟ: ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΤΥΠΙΚΗ ΚΑΙ ΑΤΥΠΗ

1) Θεσμική πλαισίωση της πρόσβασης στην εκπαίδευση των Ασυνόδευτων ανήλικων προσφύγων

Το δικαίωμα των Ασυνόδευτων ανηλίκων προσφύγων σχετικά με την εκπαίδευσή τους στη χώρα μας, διασφαλίζεται εκ των εξής δύο νομοθετημάτων: του άρθρου 16 του Συντάγματος και του άρθρου 28 της Διεθνούς Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού (ΟΗΕ, 1989, επικύρωση στην Ελλάδα δια του Νόμου 2101/1992, (ΦΕΚ Α’ 192), στα πλαίσια κάλυψής τους, ως πιο ευάλωτο και ευαίσθητο ηλικιακώς κλάδο των εν γένει Δικαιωμάτων του Ανθρώπου.

Η ανάπτυξη της προσωπικότητας καθορίζεται από την συμμετοχή στην εκπαίδευση με αποτέλεσμα να καθίσταται επιβεβλημένη η προστασία τους από το Σύνταγμα (άρθρο 5) και συναρτώμενη με την εκπαίδευση στο άρθρο 29 της Σύμβασης.

Οι συμβεβλημένες χώρες της Συμβάσεως για τα Δικαιώματα του Παιδιού (άρθρο 28) αναγνωρίζοντας το εκπαιδευτικό δικαίωμα και την αξία της διασφαλισμένης ένταξης

στην εκπαιδευτική διαδικασία του παιδιού και πάνω στον άξονα παροχής ίσων ευκαιριών αναλαμβάνουν:

- Την δωρεάν προς όλους και υποχρεωτική βασική εκπαίδευση.
- Την ενίσχυση και διεύρυνση προς διάφορες κατευθύνσεις (γενικές και επαγγελματικές) της Β' βάθμιας εκπαίδευσης (προσβάσιμες σε κάθε ανήλικο δωρεάν ή ακόμη και με οικονομική βοήθεια όπου καθίσταται αναγκαίο).
- Παροχή όλων των κατάλληλων μέσων για την διασφάλιση πρόσβασης στην Γ' βάθμια εκπαίδευση βάση ικανοτήτων και για όλους.
- Την ανοιχτή και επικαιρούμενη ενημέρωση σε θέματα επαγγελματικών κατευθύνσεων ή εκπαιδευτικά και λήψη μέτρων προκειμένου να ενισχύεται η ένταξη στο εκπαιδευτικό πρόγραμμα και να ελαχιστοποιείται η επιλογή εγκατάλειψής του.

Κάθε εκπαιδευτική ρύθμιση ή πολιτική κινείται με γνώμονα το «βέλτιστο συμφέρον των παιδιών» ως πρώτιστο κριτήριο κατά την εφαρμογή του δικαιώματος στην εκπαίδευση και ορίζει το πλαίσιο σε κράτος και νομοθέτη, κατά το άρθρο 2 παρ. 1 της Σύμβασης δικαιωμάτων του Παιδιού. Οι συμβαλλόμενες χώρες υποχρεούνται στην διασφάλιση της εκπαίδευσης των Ασυνόδευτων ανηλίκων προσφύγων τόσο στη δεκάχρονη υποχρεωτική (από το νηπιαγωγείο έως το γυμνάσιο) εκπαίδευση όσο και στην προαιρετική του λυκείου μέσα από τις υπάρχουσες δομές και τις σχολικές μονάδες (Ν. 1566/1985) για όλα τα παιδιά και άνευ διακρίσεων.

Ωστόσο είναι εντυπωσιακό το χάσμα που προκύπτει από την έκθεση της Ύπατης Αρμοστείας του 2017 στην οποία καταγράφεται συγκριτική έρευνα που γίνεται ανάμεσα στο ποσοστό «μετακινούμενων παιδιών» χορηγούμενων εκπαίδευσης, παιδιών σε φτωχές χώρες χορηγούμενων εκπαίδευσης και σε αντίστοιχο επίπεδο στα παιδιά του «κανονικού» πληθυσμού και ανεπτυγμένων χωρών:

ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ	ΠΑΙΔΙΑ ΑΝΑΠΤΥΓΜΕΝΩΝ ΧΩΡΩΝ	ΜΕΤΑΚΙΝΟΥΜΕΝΑ ΠΑΙΔΙΑ
Α' βάθμια	90%	60%
Β' βάθμια	85%	23%
Γ' βάθμια	36%	1%

(2η Έκθεση Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες, 2017)

Όπως φαίνεται και στον πίνακα, το ποσοστό των μαθητών στις ανεπτυγμένες χώρες στην Α' βάρθμια, Β' βάρθμια και Γ' βάρθμια που κοινωνούν στην εκπαίδευση αντίστοιχα είναι 90%-85%-36%, ενώ τα αντίστοιχα ποσοστά των «μετακινούμενων παιδιών» στην Α' βάρθμια, Β' βάρθμια και Γ' βάρθμια που κοινωνούν στην εκπαίδευση είναι 60%-23%-1%. Οι ανατροπές κατά την εξέλιξη των βαθμίδων είναι αποκαλυπτικές ως προς τη διεξαγωγή συμπερασμάτων. Στις δε χώρες χαμηλού εισοδήματος τα πράγματα είναι τελείως απογοητευτικά με το ποσοστό κοινωνών την Β' βάρθμια εκπαίδευση να αγγίζει μόλις το 9%.

2) Εκπαιδευτικό θεσμικό πλαίσιο στην Ελλάδα

Με μια αναδιάταξη του Ν. 2413/96, προκύπτει το 2016 ο νόμος 4415/16 που καθορίζει τόσο τη διαπολιτισμική όσο και τη εν γένει εκπαίδευση των ανήλικων Ασυνοδέυτων και όχι μόνο, προσφύγων, με βελτιωμένους στόχους και αναβαθμισμένη λειτουργία για τα διαπολιτισμικά σχολεία. Στο εικοστό άρθρο της αναφέρεται: «*Η Διαπολιτισμική Εκπαίδευση αφορά στη δόμηση των σχέσεων μεταξύ διαφορετικών πολιτισμικών ομάδων με σκοπό την άρση των ανισοτήτων και του κοινωνικού αποκλεισμού*», ενώ στο 21^ο άρθρο του ίδιου νόμου συγκεκριαλιώνεται το πλαίσιο των μεθόδων και των στόχων της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης. Τα σχολεία της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης κατατείνουν στην εκπαιδευτική ενσωμάτωση ανήλικων προσφύγων με διάφορα πολιτισμικά υπόβαθρα στις ίδιες αίθουσες με τους γηγενείς μαθητές. Αδιαπραγμάτευτη προϋπόθεση ο αυστηρός σεβασμός στα Δικαιώματα του Παιδιού άνευ ρατσιστικών συμπεριφορών και διακρίσεων. Τα σχολεία αυτά συμπεριλαμβάνουν τάξεις που λειτουργούν υποστηρικτικά και σεβόμενες ισότιμα κάθε πολιτισμική διαφορετικότητα όλων των μαθητών και διαπολιτισμικές συνέργειες – δράσεις μεταξύ τους.

Οι ρυθμίσεις σε σχέση με την εκπαίδευση των ανήλικων προσφύγων εμπεριέχονται στο 38^ο άρθρο/Κεφ. Δ' του ίδιου νόμου συνοψίζοντας επιγραμματικά στην ίδρυση, λειτουργία, συντονισμό και οργάνωση των Δ.Υ.Ε.Π (Δομών Υποδοχής Εκπαίδευσης Προσφύγων). Στη συνέχεια και κατόπιν Υπουργικής Απόφασης, ορίστηκε η Ίδρυση, Οργάνωση και Λειτουργία των Δ.Υ.Ε.Π., εντός κοντινών στις Δομές Φιλοξενίας σχολικών εγκαταστάσεων Α' βάρθμιας και Β' βάρθμιας εκπαίδευσης, προκειμένου να παρέχεται εκπαίδευση στους ανήλικους πρόσφυγες. Στην περίπτωση μη ύπαρξης κοντινών σχολικών μονάδων δύναται να ενεργοποιηθούν Δ.Υ.Ε.Π. εντός των Δομών

Φιλοξενίας προκειμένου για τους μαθητές δημοτικού – γυμνασίου ενώ ειδικά για τα ανήλικα ηλικιακού φάσματος 4-5 ετών δημιουργούνται Δ.Υ.Ε.Π. εντός Δομών.

Η διδασκαλία στις τάξεις δημοτικού-γυμνασίου γίνεται στα μαθήματα των Μαθηματικών, της ελληνικής και της αγγλικής Γλώσσας, συνεπικουρούμενα από την Φυσική Αγωγή, ενώ επιπλέον για το δημοτικό οι μαθητές διδάσκονται Τ.Π.Ε. και δραστηριοποιούνται στην Αισθητική Αγωγή, ενώ επιπροσθέτως για τους μαθητές του γυμνασίου γίνονται μαθήματα Πληροφορικής, Πολιτισμού και διάφορες άλλες δραστηριότητες. Το ωράριο που διενεργούνται τα μαθήματα των Δ.Υ.Ε.Π. εντός των Δομών Φιλοξενίας είναι πρωινό ενώ το αντίστοιχο ωράριο για τις Δ.Υ.Ε.Π. που λειτουργούν σε σχολικές εγκαταστάσεις είναι 14:00 – 18:00. Ωστόσο οι Δ.Υ.Ε.Π. δεν φαίνεται να διευκολύνουν και τόσο τον σκοπό για τον οποίο δημιουργήθηκαν αφού τα ωράρια λειτουργίας τους δεν συμπίπτουν με των γηγενών μαθητών με αποτέλεσμα να ελαχιστοποιείται κάθε πιθανότητα προσέγγισης και αλληλεπίδρασης προκειμένου για την ένταξη και ενσωμάτωσή των προσφυγόπουλων στην ελληνική κοινότητα, που χωρίζεται κιόλας σε υποστηρικτές της προσπάθειας και πολέμιους που «κλειδώνουν την πόρτα» (Κοκκίδου, 2017).

Μια τροπολογία στην ελληνική νομοθεσία προκειμένου να ευθυγραμμιστεί με τις οδηγίες του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου γίνεται με τον Ν. 4540/18 του 2018 (και ενώ έχει καταστεί ξεκάθαρη η μονιμότητα (και όχι παροδικότητα) στο προσφυγικό ζήτημα με την εγκατάσταση ή εγκλωβισμό των προσφυγικών πληθυσμών εντός της χώρας μας), επισπεύδοντας τα νομοσχέδια που αφορούν στη διαβίωσή και στην εκπαίδευση τους. Στο 13^ο άρθρο του Ν. 4540/18 που αναφέρεται στην εκπαίδευση γίνεται μνεία στην «υποχρεωτικότητα» σπουδών στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα και «ισότιμα» με τα ελληνόπουλα όλων των ανήλικων προσφύγων, ενώ η ενηλικίωση τους δεν ακυρώνει απαραίτητα την συμμετοχή τους στην εκπαίδευση αλλά μπορούν να συνεχίσουν μέχρι την ολοκλήρωσή της.

Σύμφωνα με τον Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες (UNHCR, 2016), οι ανήλικοι πρόσφυγες «χάνουν» κατά μέσο όρο δύο ακαδημαϊκά έτη.

Ένα εργαλείο κατά της «διαρροής» από την εκπαιδευτική διαδικασία και υπέρ της ενίσχυσης της ένταξης των προσφυγόπουλων σε αυτήν είναι η σύσταση Ζωνών Εκπαιδευτικής Προτεραιότητας (Ζ.Ε.Π.), που θεσμοθετούνται με τον Ν. 3879/2010, άρθ. 26, (ΦΕΚ 163 Α'). Μεγαλύτερος αριθμός Ζ.Ε.Π., που δύνανται να εμπεριέχουν

Τάξεις Υποδοχής (Τ.Υ.), εντάσσεται στις περιφέρειες (βάση του ΦΕΚ Β' 3236/2018). Οι Τ.Υ. θα λειτουργούν εντός γυμνασίων και λυκείων που φοιτούν και ανήλικοι πρόσφυγες, μέσα στη σχολική χρονιά 2018-2019 (στα ίδια πλαίσια με τις Τ.Υ. που εμπεριέχονται στην Υπουργική Απόφαση Φ2/378/Γ1/1124/8.12.94), βάσει της Εγκυκλίου του ΥΠΠΕΘ με αρ. πρωτ.: 135904/ ΓΔ4/14-08-2018. Για τη σύσταση Τ.Υ. το ελάχιστο όριο που απαιτείται είναι επτά μαθητές, δεν θα ξεπερνούν τους δεκαεπτά και για την εισαγωγή σε αυτές προηγείται εξέταση όπου κρίνεται ο μαθητής ως προς το μαθησιακό του επίπεδο στην χρήση των ελληνικών. Το πρόγραμμα σπουδών των Τ.Υ. συμπεριλαμβάνει 15 ώρες ανά εβδομάδα μαθημάτων ελληνικής Γλώσσας, ενώ τα μαθήματα που δεν εξαρτώνται άμεσα από τη χρήση της, παρακολουθούνται στις «συμβατικές» τάξεις.

3) Εκπαιδευτικός συντονισμός / Σχέδιο δράσης

Προσπαθώντας να ευθυγραμμιστεί η ελληνική πολιτική στην εκπαίδευση με τις αντίστοιχες των προηγμένων ευρωπαϊκών χωρών και προκειμένου να αναπτυχθούν νέες πολιτικές που θα συμβάλλουν στην ένταξη του μεγάλου όγκου μεταναστών και προσφύγων στην ελληνική κοινωνία αντιμετωπίστηκαν δυσκολίες όπως:

1. Την μεγάλη πίεση χρόνου προκειμένου να δοθούν λύσεις σε πολλά «μέτωπα», με ένα από τα σημαντικότερα αυτό της ένταξης στην εκπαίδευση, καθώς τα μεταναστευτικά κύματα ήταν μεγάλα σε πληθυσμούς.
2. Την μεγάλη ανομοιογένεια αυτών των πληθυσμών ως προς την καταγωγή τους και την ανάλογη πολιτισμική τους διαφορετικότητα, τον κυμαινόμενο αριθμό τους, τη διαφορά ως προς τις συνθήκες διαβίωσής τους μέσα στη χώρα μας.
3. Τις αλλαγές που επέφερε το κλείσιμο των συνόρων και οι διαπραγματεύσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης με την γείτονα Τουρκία στο νομικό καθεστώς, στην πιθανότητα μετεγκατάστασης των μεταναστευτικών ροών σε άλλες χώρες και μεταξύ προσφυγικών ομάδων στον κορμό της χώρας μας και στα νησιά.
4. Ο τρόπος που διαβιούν παρουσιάζει επίσης μεγάλες αποκλίσεις που εξαρτώνται από τις δομές που φιλοξενούνται και τις περιοχές που βρίσκονται αλλά και τις μεταβολές καθώς μετακινούνται από μια περιοχή σε άλλη και από δομή σε δομή π.χ. από Κέντρο Φιλοξενίας Προσφύγων (Κ.Φ.Π.) σε άλλες εγκαταστάσεις.

Με αυτές τις συνθήκες η Επιτροπή Στήριξης των Παιδιών των Προσφύγων, η Επιστημονική Επιτροπή και η Καλλιτεχνική Επιτροπή που δημιουργήθηκαν με στόχο να φροντίσουν τα προσφυγόπουλα στην εκπαιδευτική διαδικασία αποδοτικά, καταθέτουν προτάσεις στα πλαίσια του σχεδίου δράσης που αναπτύχθηκε τον 2/2016 μεριμνώντας για την εκπαιδευτική και κοινωνική ένταξη των παιδιών των προσφύγων. Έχοντας υπ' όψιν τα προβλήματα που προαναφέρθηκαν, την αδυναμία γλωσσικής επικοινωνίας λόγω διαφορετικότητας γλώσσας και την βεβιασμένη αποχή για καιρό αυτών των παιδιών από τη σχολική τους ζωή, εστίασαν στην σταδιακή χρονική μετάβαση τους στο εκπαιδευτικό σύστημα της Ελλάδας, προτείνοντας κατά τους θερινούς μήνες του 2016 δραστηριότητες προετοιμασίας και δημιουργικής απασχόλησης μέσα και έξω από τα Κέντρα Φιλοξενίας Προσφύγων προκειμένου να βοηθηθούν τα παιδιά αυτά στην επανάκαμψή τους στην ομαλότητα και την κανονικότητα. Πολλά από αυτά τα παιδιά απείχαν για μεγάλο χρονικό διάστημα από το σχολικό περιβάλλον αφού στις περιοχές ή τις χώρες τους δεν λειτουργούσαν τα σχολεία λόγω μακροχρόνιων πολεμικών συρράξεων ή άλλων δυσμενών καταστάσεων.

Κατά την «προενταξιακή» ή «μεταβατική» σχολική χρονιά 2016-17 έγιναν οι πρώτες ενταξιακές κινήσεις συντεταγμένες ανά περιοχή και ηλικιακά επίπεδα. Στα πλαίσια της ελεγχόμενης μετάβασης από τις δομές φιλοξενίας στο εκπαιδευτικό σύστημα της χώρας, εφαρμόστηκαν πρακτικές εκμάθησης Ελληνικών και Αγγλικών, Μαθηματικών και Πληροφορικής καθώς και μαθήματα της Μητρικής τους Γλώσσας από Μ.Κ.Ο. (Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις) ή άλλους εκπαιδευτικούς φορείς. Μέσα στις δομές φιλοξενίας υλοποιούσαν εκπαιδευτικά προγράμματα επιπέδου προσχολικής ηλικίας προκειμένου να μην απομακρύνονται τα ανήλικα από τους δικούς τους, πράγμα που θα δυσκόλευε πολύ το εγχείρημα. Ενώ Μ.Κ.Ο. και άλλοι φορείς απασχολούσαν δημιουργικά τα νήπια, συστάθηκαν παραρτήματα νηπιαγωγείων και προσελήφθη ανάλογο εκπαιδευτικό προσωπικό μέσα στις δομές με χρήματα του Ευρωπαϊκού Ταμείου Ασύλου, Μετανάστευσης και Ένταξης. Όλα τα παραπάνω έγιναν με στόχο την ομαλή ένταξη και προετοιμασία των ανηλίκων για την επόμενη χρονιά στο εκπαιδευτικό σύστημα της χώρας μας ή κάποιας άλλης που ενδεχομένως θα μετακινούνταν σε αυτήν με τις οικογένειές τους.

Δημιουργήθηκαν Τάξεις Υποδοχής (Τ.Υ.) σε παρακείμενες των δομών φιλοξενίας σχολικές εγκαταστάσεις, για την προετοιμασία στην υποχρεωτική Α' και Β' βήθμια εκπαίδευση που λειτουργούσαν τα απογεύματα (14.00-18.00), όπου διδάσκονταν

Ελληνικά, Αγγλικά, Πληροφορική και Μαθηματικά, στοχεύοντας τόσο στην εξομάλυνση της προσαρμογής όσο και στην ψυχοκοινωνική ενίσχυση των ανήλικων προσφύγων. Τα προσφυγόπουλα που ζουν σε ξενοδοχεία, διαμερίσματα ή άλλους χώρους εντός των πόλεων έχουν τη δυνατότητα να παρακολουθούν μαθήματα σε κοντινά νηπιαγωγεία ή σε γειτονικές τους σχολικές εγκαταστάσεις στις Τάξεις Υποδοχής πρωί ή απόγευμα. Οι Ασυνόδευτοι ανήλικοι μπορούν αν θέλουν να φοιτήσουν σε επαγγελματικά σχολεία με στήριξη από το Κέντρο Ανάπτυξης Εκπαιδευτικής Πολιτικής της Γ.Σ.Ε.Ε. (Κ.ΑΝ.Ε.Π.-Γ.Σ.Ε.Ε.).

Σχετικώς με το ηλικιακό φάσμα εκτός ορίου υποχρεωτικής εκπαίδευσης (άνω των 15 αλλά και για ενήλικες), παρέχονται μαθήματα γλωσσομάθειας, γίνονται καλλιτεχνικές δραστηριότητες και αθλητικές, καθώς και κατάρτιση σε τεχνικό/επαγγελματικό επίπεδο. Στη συνέχεια θα μπορούν αφού μάθουν ελληνικά, να εγγραφούν σε αντίστοιχες (τεχνικές/επαγγελματικές) σχολές ή να συνεχίσουν στο λύκειο. Σε κάποια κέντρα φιλοξενίας της Αττικής και της Μακεδονίας λειτούργησε ένα πιλοτικό πρόγραμμα σπουδών για τις ηλικίες 15 έως 18 φιλοδοξώντας να αναπτύξει τεχνικές δεξιότητες στους συμμετέχοντες σε αντικείμενα όπως η γεωργία, μέσω θεωρητικής και πρακτικής κατάρτισης ή εφαρμογών προσομοίωσης προκειμένου να εξελιχθούν σε προσωπικό ή επαγγελματικό επίπεδο.

Όσοι έχουν συμπληρώσει το 18ο έτος έχοντας ολοκληρώσει την υποχρεωτική εκπαίδευση στη χώρα τους ή είχαν ξεκινήσει σπουδές σε πανεπιστημιακό επίπεδο και θέλουν να ενταχθούν στο αντίστοιχο ελληνικό, είχαν τη δυνατότητα αυτή κατόπιν εντατικών μαθημάτων της ελληνικής που άρχισαν το καλοκαίρι του 2016 και εξακολούθησαν μέσα στο επόμενο ακαδημαϊκό έτος.

Το Ευρωπαϊκό Ταμείο Ασύλου Μετανάστευσης και Ένταξης, ο Διεθνής Οργανισμός Μετανάστευσης μέσω της Γενικής Διεύθυνσης Ανθρωπιστικής Βοήθειας και Πολιτικής Προστασίας της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, ανέλαβαν την χρηματοδότηση αυτών των προγραμμάτων. Ένα άλλο πρόγραμμα που ξεκίνησε το ΥΠ.Π.Ε.Θ., συνεργαζόμενο με τον Διεθνή Οργανισμό Μετανάστευσης (Δ.Ο.Μ.), την Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες και τη Unicef, αφορούσε στην τοποθέτηση 62 Συντονιστών Εκπαίδευσης Προσφύγων (Σ.Ε.Π.), που κατανεμήθηκαν σε 50 Κέντρα Φιλοξενίας Προσφύγων αναλόγως με την έκταση και τον ανήλικο πληθυσμό του κάθε Κέντρου, οι οποίοι ανέλαβαν την ευθύνη της εκπαίδευσης των ανηλικών προσφύγων.

4) Πρόσβαση στη διαπολιτισμική εκπαίδευση στην Ελλάδα

Οι προϋποθέσεις που χρειάζεται κάθε ανήλικος που αιτείται άσυλο προκειμένου να συμμετέχει στην εκπαιδευτική διαδικασία της χώρας είναι ακριβώς οι ίδιες με κάθε Ελληνόπουλο. Για τους Ασυνόδευτους πρόσφυγες θεσμοθετήθηκε πλέον, ώστε να μην είναι τόσο χρονοβόρα η διαδικασία εγγραφής τους στην εκπαίδευση και οφείλει να γίνεται το πολύ σε τρεις μήνες από την στιγμή της αίτησης ασύλου. Ο ανήλικος χρειάζεται να εμφανίζεται μαζί με τον Επίτροπό του κατά την εγγραφή στο σχολείο του οποίου πρόκειται να παρακολουθεί το πρόγραμμα και τις δραστηριότητές, φέροντας όλα τα προαπαιτούμενα έγγραφα/δικαιολογητικά (Προεδρικό Διάταγμα 220/2007. Προσαρμογή της Ελληνικής Νομοθεσίας προς τις διατάξεις της Οδηγίας 2003/9/ΕΚ του Συμβουλίου της 27ης Ιανουαρίου 2003, σχετικά με τις ελάχιστες απαιτήσεις για την υποδοχή των αιτούντων άσυλο στα κράτη μέλη (EEL 31/6.2.2003). Θεσμική διευκόλυνση του δίδεται μέσω της δυνατότητας να μπορεί να παρακολουθεί το πρόγραμμα του σχολείου ενώ βρίσκεται σε εξέλιξη η ανεύρεση όλων των δικαιολογητικών, μέχρι να ολοκληρωθεί και να κατατεθούν λόγω αντικειμενικής δυσκολίας, ετεροχρονισμένα. Ακόμη μεγαλύτερη ανοχή στο συγκεκριμένο θέμα υπάρχει, για όσα παιδιά εκκρεμεί σε νομικό πλαίσιο η παραμονή τους εντός συνόρων, καθώς και για όσα ξεριζώθηκαν βιαίως από χώρες που μαστίζονται από συρράξεις, πολέμους και έκρυθμες γενικότερα καταστάσεις. Αυτά τα παιδιά μετέχουν της εκπαιδευτικής διαδικασίας ακόμη και με ελλιπή δικαιολογητικά. Οι περιπτώσεις ανηλίκων με έλλειψη δικαιολογητικών περνούν από έλεγχο επιτροπής απαρτιζόμενης από εκπαιδευτικούς ώστε να εκτιμηθεί το επίπεδό τους και να ταξινομηθούν στην ανάλογη εκπαιδευτική βαθμίδα. Ωστόσο και ενώ ο νόμος επιβάλλει την δυνατότητα εγγραφής ακόμη και στην περίπτωση ουδεμίας προσκόμισης εγγράφων, εντούτοις υπάρχουν σχολικές δομές που δεν κυρώνουν την εγγραφή τους και δεν τους προβιβάζουν στο επόμενο έτος ή δεν κάνουν αποδεκτή την παρουσία τους, αν δεν προσκομίζουν τα προαπαιτούμενα έγγραφα, παρόλο που αυτό αντίκειται στη σχετική νομική ρύθμιση και καταστρατηγεί το κεκτημένο δικαίωμα της απρόσκοπτης συμμετοχής στην εκπαίδευση. (Συνήγορος του Πολίτη. (07-10-2005). Δελτίο Τύπου: «Όλοι οι ανήλικοι μετανάστες έχουν δικαίωμα στην εκπαίδευση»).

Προκειμένου να παρακολουθούνται και να υπογράφονται οι σχετικές με το σχολείο διαδικασίες, λόγω έλλειψης ικανότητας του ανήλικου, απαιτείται η εκπροσώπησή του μέσω Επιτρόπου. Στην περίπτωση που ο ανήλικος δεν συνοδεύεται από Επίτροπο, τότε ο νόμος προβλέπει άμεση κινητοποίηση του διευθυντή του σχολείου, προκειμένου να γνωστοποιήσει στις δικαστικές αρχές το πρόβλημα, που με τη σειρά τους θα δώσουν λύση αυτεπαγγέλτως, ορίζοντας Επίτροπο για τη συγκεκριμένη περίπτωση, ώστε να διευθετηθεί το διαδικαστικό ζήτημα. Αν ο ανήλικος φιλοξενείται σε Κέντρο Φιλοξενίας Προσφύγων (Κ.Φ.Π.) και προκειμένου η συγκεκριμένη εκκρεμότητα να μπορεί να διευθετηθεί, το δικαστήριο δύναται να ορίσει ως εκπρόσωπο του ανήλικου τον κοινωνικό λειτουργό της μονάδας διαμονής του, στην ανάληψη διεκπεραίωσης της διαδικασίας εγγραφής του στο σχολείο. Το ζήτημα είναι αρκετά περίπλοκο προκειμένου να ορισθεί υπεύθυνος εκπρόσωπός του, αν το Ασυνόδευτο προσφυγόπουλο μένει σε δομές εκτός Κ.Φ.Π. (Η. Νικολακοπούλου – Στεφάνου (2007)).

Η γλωσσική έλλειψη και το χαμηλότερο από τα συνομήλικά τους Ελληνόπουλα επίπεδο μόρφωσής τους, είτε γιατί ποτέ τους δεν παρακολούθησαν σχολικό πρόγραμμα είτε γιατί αναγκάστηκαν, λόγω μακροχρόνιων ανεξέλεγκτων βίαιων καταστάσεων να απέχουν από την εκπαίδευση (από έλλειψη προσβασιμότητας σε σχολικές δομές) ή να το εγκαταλείψουν ή να διακόψουν τις σπουδές τους, δυσχεραίνουν πολύ την προσαρμογή τους. Για να καλυφθούν αυτά τα κενά κατά την ένταξή τους δημιουργήθηκαν στη χώρα τα σχολεία διαπολιτισμικής εκπαίδευσης και οι Τάξεις Υποδοχής (Τ.Υ.). (Η. Νικολακοπούλου – Στεφάνου (2007)).

Οι αυξημένες ανάγκες επίλυσης του θέματος στην εκπαίδευση από τα πρώτα κύματα παλινοστούντων εκ των χωρών της πρώην Ε.Σ.Σ.Δ. και στη συνέχεια από μεταναστευτικές ροές από τη γείτονα Αλβανία, στάθηκαν αφορμή για να δημιουργηθούν σταδιακά ξεκινώντας από το 1996 οι πρώτες Διαπολιτισμικές σχολικές δομές. Ο νόμος προβλέπει τον προσδιορισμό ενός σχολείου ως «*Διαπολιτισμικό*» από το πλήθος των ανήλικων από άλλες χώρες και εν προκειμένω αν είναι σε αναλογία προς τα Ελληνόπουλα πάνω από 45%. Τα σχολεία αυτά διαφοροποιούνται από μικρές τροποποιήσεις στο εν γένει ίδιο με τα άλλα σχολεία μαθητικό πρόγραμμα, με σκοπό να εξομαλύνουν την προσαρμογή αυτών των ευαίσθητων μαθησιακά ανήλικων. Οι διαφοροποιήσεις αφορούν στην προσαρμογή του εκπαιδευτικού προγράμματος στις ιδιαίτερες ανάγκες των μαθητών, με: «...*ειδικά αναλυτικά προγράμματα με δυνατότητα*

πρόσθετων ή εναλλακτικών μαθημάτων, μειωμένο ωράριο των εκπαιδευτικών και μειωμένο αριθμό μαθητών ανά τάξη...» όπως αναφέρεται στο Νόμο 2413/96, ((ΦΕΚ 124 τ. Α/17.6.1996), Άρθρο 35, παράγραφος 2). Ο αριθμός αυτών των σχολικών μονάδων παραμένει ανεπαρκής όπως διαπιστώνεται κατά την έρευνα, προκειμένου να καλυφθούν οι πραγματικές ανάγκες, ενώ τα στοιχεία που υπάρχουν για το 2018 καταγράφουν δεκατρία δημοτικά, επτά γυμνάσια, τέσσερα λύκεια και ένα γυμνάσιο-λύκειο (ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΣΧΟΛΕΙΩΝ ΔΙΑΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ (Μάιος 2018)). Το θετικό της ύπαρξης αυτών των Διαπολιτισμικών δομών είναι ότι διευκολύνουν κατά πολύ την διαδικασία εκπαίδευσης των Ασυνόδευτων ανηλίκων, όμως δημιουργείται στον αντίποδα ένα μεγάλο ζήτημα, που αφορά στην αντιμετώπιση των δομών αυτών από τις ελληνικές οικογένειες, που τα υποτιμούν ως δεύτερης κατηγορίας και χαμηλού επιπέδου σπουδών, αποφεύγοντας να εγγράψουν τα παιδιά τους σε αυτά, με αποτέλεσμα να μετατρέπονται σε σχολεία για αλλοδαπούς και να απομειώνεται η πιθανότητα ενσωμάτωσης των Ασυνόδευτων ανηλίκων στην κοινότητα (Χριστοδούλου 2009).

Στα «κανονικά» σχολεία από την άλλη και προκειμένου να διευθετηθεί το μαθησιακό χάσμα, όταν υπάρχει ικανός αριθμός ανηλίκων προσφύγων, δημιουργούνται Τάξεις Υποδοχής (Τ.Υ.) εντός των σχολείων ώστε να ενισχύουν τους υπό ένταξη ανηλίκους, με μαθήματα ελληνικών οι οποίοι στη συνέχεια παρακολουθούν και τα μαθήματα στις κανονικές τάξεις μαζί με τα Ελληνόπουλα. Για να συνταχθούν Τάξεις Υποδοχής απαιτείται όπως προαναφέρθηκε μεγάλος αριθμός αλλοδαπών μαθητών και αυτό είναι υπό την αίρεση του διευθυντή κάθε σχολικής μονάδας, με αποτέλεσμα να υπολείπονται των πραγματικών αναγκών αυτές οι τάξεις, από τα σχολεία της επικράτειας. Έτσι οι ανήλικοι Ασυνόδευτοι δίχως περιθώριο επιλογής πλέον, αφού δεν υπάρχει δυνατότητα πρόσβασης σε τέτοιες τάξεις εύκολα, αναγκάζονται να παρακολουθούν μέσα στις «κανονικές» αίθουσες, τα ίδιου επιπέδου μαθήματα με τα Ελληνόπουλα, βιώνοντας μάλλον δυσάρεστα συναισθήματα, αντιλαμβανόμενα την ανεπάρκεια και την αδυναμία να ανταπεξέλθουν στις δεδομένες συνθήκες, χωρίς τα κατάλληλα εφόδια και χωρίς να ξέρουν ελληνικά. Αυτές οι συνθήκες είναι ένας από τους πολύ βασικούς λόγους που ωθούνται αυτά τα παιδιά εκτός εκπαιδευτικής διαδικασίας διακόπτοντας τις σπουδές τους, ενώ αν ταξινομηθούν σε μικρότερες τάξεις ανάλογα με το επίπεδο που μπορούν πιο εύκολα να ακολουθήσουν, διακυβεύονται οι γέφυρες με τους συνομήλικούς τους και πάλι δημιουργείται πρόβλημα μη ενσωμάτωσης (Χριστοδούλου, 2009).

Όλοι οι προαναφερθέντες λόγοι (δυσχερής Επιτροπεία, έλλειψη Τάξεων Υποδοχής και Διαπολιτισμικών σχολείων κλπ), αποδεικνύουν ότι πρακτικά οι συνθήκες που θα κρατήσουν τους Ασυνόδευτους ανήλικους μακριά από την εκπαίδευση είναι μάλλον περισσότεροι από αυτούς που θα ενίσχυαν την αντίθετη πορεία. Σε αυτά προστίθεται η συχνά ρατσιστική συμπεριφορά εκ μέρους των συμμαθητών τους, που γεννά αρνητικά συναισθήματα για το περιβάλλον του σχολείου και η αναζήτηση εργασίας προς απόκτηση οικονομικών πόρων (που ενδεχομένως να ενισχύεται και η οικογένειά τους μέσω αυτών), ενώ είναι και στο όριο ενηλικίωσής τους και πλέον η εκπαίδευσή τους δεν καθίσταται υποχρεωτική (Χριστοδούλου, 2009).

Στοιχεία που προκύπτουν αναφορικά με την σχολική χρονιά 2016-17 (Παθιάκη, Ε. (2017)), μας δείχνουν το μέγεθος του προβλήματος αφού μόλις το 40% πέτυχε στην διαδικασία ένταξης/προσαρμογής στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα, ενώ το υπόλοιπο 60% «χάθηκε» κάπου ανάμεσα σε θεσμική, λειτουργική, οργανωτική κλπ ανεπάρκεια. Πολλά προσφυγόπουλα λόγω διαμονής σε Δομές Υποδοχής (Δ.Υ.) της νησιωτικής χώρας, ήρθαν αντιμέτωπα με: α) Την έλλειψη σχολείων, β) Την αδυναμία να τα δεχτούν λόγω κορεσμού, γ) Τόπο διαμονής και απόστασης από αυτά, δ) Μη πρόσβαση σε σχολεία που να συντηρούν Τάξεις Υποδοχής ή σε διαπολιτισμικά σχολεία.

Επίσης υπήρξαν προγράμματα και ρυθμίσεις πρόβλεψης σχετικά με την εκπαίδευση που ναι μεν εξαγγέλθηκαν, αλλά δεν υλοποιήθηκαν σε πολλές περιπτώσεις, όπως Νηπιαγωγεία εντός των Κέντρων Φιλοξενίας ή ενισχυτικά προγράμματα για την ένταξη στην εκπαίδευση των παιδιών ηλικίας 16 χρόνων και πάνω.

Κατά την σύνοψη των αποτελεσμάτων της Επιστημονικής Επιτροπής του ΥΠΠΕΘ (Νικόλοβα, 2017), που αφορούν στο ακαδημαϊκό έτος 2016-17, φαίνεται ότι εκτός της νησιωτικής χώρας και έως τον Απρίλιο του 2017, 37 Κ.Φ.Π. (Κέντρα Φιλοξενίας Προσφύγων) καλύφθηκαν από τις δράσεις 111 ΔΥΕΠ σε σύνολο 145 τμημάτων τους, ενώ 2.643 μαθητές Α' βάθμιας εκπαίδευσης παρακολούθησαν το εκπαιδευτικό πρόγραμμα στις Δ.Υ.Ε.Π..

5) Εκπαίδευση στις Δ.Υ.Ε.Π.

Κατά τη διαχείριση του προγράμματος που αφορά στην ένταξη των ανήλικων προσφύγων στο επίσημο εκπαιδευτικό σύστημα της Ελλάδος, βάσει παιδαγωγικών και εκπαιδευτικών όρων στα πλαίσια της εθνικής και διεθνούς νομοθεσίας, το ΥΠ.Π.Ε.Θ. είναι αποκλειστικώς αρμόδιο για την τυπική εκπαίδευση. Η Δράση «*Ένταξη Προσφυγοπαίδων, ηλικίας έως 15 ετών, στο Εκπαιδευτικό Σύστημα*» πραγματοποιείται με Δικαιούχο και Κύριο του Έργου την Επιτελική Δομή ΕΣΠΑ, Τομέα Παιδείας του ΥΠ.Π.Ε.Θ. και με Συνδικαιούχους φορείς το Ινστιτούτο Τεχνολογίας Υπολογιστών και Εκδόσεων (Ι.Τ.Υ.Ε.) Διόφαντος και την Αυτοτελή Διεύθυνση Κτηριακής και Υλικοτεχνικής Υποδομής (Α.ΔΙ.ΚΤ.Υ.ΥΠ).

Εκατόν έντεκα Δομές Υποδοχής Εκπαίδευσης Προσφύγων (Δ.Υ.Ε.Π.) συστάθηκαν κατά το ακαδημαϊκό έτος 2016-17, είτε εντός των κέντρων φιλοξενίας, είτε σε παρακείμενες σχολικές εγκαταστάσεις, σύμφωνα με το (Φ.Ε.Κ.) 2687/29.08.2016, 3049/23.09.2016 και 3502/31.10.2016, όχι όμως στα νησιά του Αιγαίου επειδή έχουν δεχτεί όλη την πίεση της προσφυγικής/μεταναστευτικής κρίσης και σε αυτά γίνεται μόνο προσωρινή φιλοξενία, αν και επί της ουσίας δεν ισχύει, αφού οι χρονοβόρες διαδικασίες εξέτασης κατατεθειμένων αιτημάτων ασύλου, έχει καταστήσει την αναμονή αποτελέσματος για χιλιάδες «προσωρινά» διαμένοντες εντός των Κέντρων Υποδοχής και Ταυτοποίησης (Κ.Υ.Τ.), μόνιμη.

Η διάρκεια φοίτησης στις Δ.Υ.Ε.Π. είναι τουλάχιστον ενός έτους, με δυνατότητα διεύρυνσης προκειμένου να προετοιμάσουν τα προσφυγόπουλα (όσων μείνουν στη χώρα) για την ένταξη τους στις κανονικές τάξεις. Για το σχηματισμό τμήματος Δ.Υ.Ε.Π. απαιτούνται 10 τουλάχιστον μαθητές και καλύπτονται μέχρι 20. Στόχος είναι η εκμάθηση των ελληνικών ως δεύτερης γλώσσας και η σχεδίαση-εφαρμογή εκπαιδευτικών παρεμβάσεων στα ανήλικα προσφυγόπουλα 6-12 ετών του δημοτικού, παράλληλα με ανάλογες δομές για τα 12-15 ετών του γυμνασίου, αλλά και για τα νήπια. Τα μαθήματα που λαμβάνουν χώρα είναι:

- **Μαθηματικά** (3 ώρες στην Α'βάθμια και 4 ώρες στην Β'βάθμια).
- **Γλώσσα** (6 ώρες).
- **Αγγλικά** (4 ώρες).
- **Τ.Π.Ε.** (2 ώρες).
- **Φυσική Αγωγή** (3 ώρες στην Α'βάθμια και 2 ώρες στην Β'βάθμια).

- **Αισθητική Αγωγή (2 ώρες).**

Το πρόγραμμα της εβδομάδας χωρίζεται σε 20 διδακτικές περιόδους (τέσσερις τη μέρα) και τα μαθήματα διεξάγονται το πρωί (8:30 - 12:30) είτε απόγευμα (14:00 - 18:00), με δυνατότητα τροποποίησης του ωραρίου αν χρειαστεί, αλλά με σταθερό τον αριθμό των ωρών. Υπάρχει προοπτική συνέχειας των απογευματινών Δ.Υ.Ε.Π. για προσφυγόπουλα που δεν ολοκλήρωσαν το προ-ενταξιακό τμήμα της προηγούμενης χρονιάς τους ή για όσα ζουν σε δομές φιλοξενίας χωρίς παρακείμενες Ζώνες Εκπαιδευτικής Προτεραιότητας (Ζ.Ε.Π.). Με στόχο την ενίσχυση και της μητρικής γλώσσας των ανηλίκων προσφύγων, το ΥΠ.Π.Ε.Θ. μέσω παραρτήματός στην Αλεξάνδρεια του Ελληνικού Ιδρύματος Πολιτισμού, εξασφάλισε ικανό αριθμό παιδικών βιβλίων στα αραβικά και λογοτεχνικές μεταφράσεις ελληνικών στα αραβικά, για να στηριχθεί η επαφή με τη μητρική τους γλώσσα μέσω της ανάγνωσης. Το 2018 το ΥΠ.Π.Ε.Θ. με πρόταγμα «Όλα τα προσφυγόπουλα στα σχολεία», επιδιώκει την ένταξη στην εκπαίδευση, μέσα από την ομαλή μετάβαση των προσφυγόπουλων στις πρωινές τάξεις.

6) Προβλήματα στην λειτουργία των Δ.Υ.Ε.Π.

Τα προβλήματα που ενέσκηψαν με την λειτουργία των Δ.Υ.Ε.Π. ήταν πολλά και σε διάφορα επίπεδα. Όλο το σύστημα της εκπαίδευσης βρέθηκε μπροστά σε συνθήκες που μέχρι τότε δεν είχαν προηγούμενο. Οι εκπαιδευτικοί επίσης, χωρίς βασικά εργαλεία διαχείρισης του φαινομένου και αμήχανοι χωρίς τις απαραίτητες γνώσεις. (Anagnostou & Nikolova, 2017, Kantzou, Manoli, Mouti, & Papadopoulou, 2017, Paparostolou & Manoli, 2018). Η μη σταθερότητα και οι αλλαγές των εκπαιδευτικών των Δ.Υ.Ε.Π., σε συνδυασμό με την απειρία και την έλλειψη εξειδικευμένων γνώσεων και τα πλείστα όσα διοικητικά προβλήματα, όπως αντιφατικές και ασαφείς εγκύκλιοι, δυσχέρειες τύπων στην εγγραφή Myschool, ψευδείς ή λάθος κατατεθειμένες ηλικίες των ανηλίκων, μη σταθερή/μειωμένη φοίτηση και διακοπές/διαρροές, δυσχερής συνεργασία μεταξύ Δ.Υ.Ε.Π. και πρωινού σχολικού ωραρίου, αποθαρρύνουν τους εκπαιδευτικούς για τη στελέχωση τους. Αν και περιορισμένης έκτασης (ωστόσο όχι παραβλέψιμες στην επιδείνωση του κλίματος) συνέβαλαν και οι τοπικές αντιδράσεις από τους γηγενείς διαφόρων περιοχών (Ελληνικό Ίδρυμα Ευρωπαϊκής και Εξωτερικής Πολιτικής (ΕΛ.Ι.ΑΜ.Ε.Π., 2017)). Πολλά επίσης θέματα που άπτονται της

προβληματικής κατάστασης των ανήλικων προσφύγων με την ιδιαιτερότητα των αναγκών τους πέραν της γλωσσικής έλλειψης, δυσκολεύουν ακόμη περαιτέρω την εκπαιδευτική λειτουργία (Şirin & Şirin, 2015). Οι σύνθετες και βαριές τραυματικές τους εμπειρίες απαιτούν την στήριξη από εξειδικευμένους επιστήμονες όπως ψυχολόγους και κοινωνικούς λειτουργούς (Καλογρίδη, 2017).

7) Ζώνες Εκπαιδευτικής Προτεραιότητας (Ζ.Ε.Π.)

Με το άρθρο 26 του Ν. 3879 (ΦΕΚ 163/21.09.2010) ενεργοποιούνται οι Ζώνες Εκπαιδευτικής Προτεραιότητας (Ζ.Ε.Π.), προκειμένου να ενισχυθεί η ένταξη και η μαθησιακή εξέλιξη, ενώ το 2014 η σχολική φοίτηση καθίσταται υποχρεωτική για όλους τους ανήλικους αλλοδαπούς και ημεδαπούς της ελληνικής επικράτειας (άρα και για τους πρόσφυγες), οπότε και το δικαίωμα πλέον γίνεται υποχρέωση, με το νόμο: 4251 (ΦΕΚ 80/A/1-4-2014). Κατά την Κοινή Υπουργική Απόφαση (152360/ΓΔ4/2016 (ΦΕΚ 3049/B/23-9-2016)) του 2016, που σχετίζεται με την ίδρυση-οργάνωση-λειτουργία και το εκπαιδευτικό πρόγραμμα των Δομών Υποδοχής και Εκπαίδευσης των Προσφύγων (Δ.Υ.Ε.Π.), ελήφθη η απόφαση για όλους τους ανήλικους σχολικής ηλικίας πρόσφυγες εντός των δομών ή και εκτός αυτών, να ενταχθούν στο εκπαιδευτικό πρόγραμμα των πιο κοντινών τους Δ.Υ.Ε.Π.. Εν όψει αυτού του εγχειρήματος και του κινδύνου να δημιουργηθούν σχολεία διαφορετικών ταχυτήτων ή διαδικασιών λειτουργίας ο Ν: 4415/2016 (ΦΕΚ 159/α/6/9/2016) και η Υπ. Απόφαση : 131024/Δ1/8-8-2016 (ΦΕΚ 2687/τ.Β/29-8-16) προβλέπουν για το σχολικό έτος 2017-18 την λειτουργία Ζ.Ε.Π. και πέραν των Δ.Υ.Ε.Π.. Η οργάνωση, στελέχωση και λειτουργία των Ζ.Ε.Π. καθορίζονται με Υ.Α. (Άρθρο 14 παρ. 2 Οδηγία 2013/33/ΕΕ) που προβλέπει προπαρασκευαστικά μαθήματα (και γλώσσας), για τις ανάγκες της διευκόλυνσης της προσέγγισης των ανηλικών στο εκπαιδευτικό πρόγραμμα. Υποστηρικτικές δράσεις που επίσης κατατείνουν στην ομαλή ένταξη και εξέλιξη των παιδιών όπως έχει ήδη αναφερθεί, είναι οι Τ.Υ. (Τάξεις Υποδοχής), ως τμήματα για ενισχυτική διδασκαλία και μαθήματα της μητρικής τους γλώσσας.

Όπως μαρτυρούν τα ετήσια συγκεντρωτικά στοιχεία για τους/τις εγγεγραμμένους/-νες πρόσφυγες μαθητές/-ριες, που συγκέντρωσε το Αυτοτελές Τμήμα Συντονισμού και Παρακολούθησης της Εκπαίδευσης των Προσφύγων του ΥΠ.Π.Ε.Θ. για το 2017-2018, ο αριθμός τους στις Δ.Υ.Ε.Π. των δημοτικών σχολείων ανήλθε στους 1.187. Οι

μαθητές/μαθήτριες που φοίτησαν σε δημοτικά σχολεία με Τ.Υ., ανέρχονται στους 3.692, ενώ περίπου 700 μαθητές/μαθήτριες φοίτησαν σε σχολικές μονάδες που δε διαθέτουν Τ.Υ. (ΥΠ.Π.Ε.Θ., 2018). Για την ακαδημαϊκή χρονιά 2019-20 τα σχετικά στοιχεία από την ίδια πηγή, έχουν ως εξής: Συνολικά οι μαθητές που φοιτούσαν στις Δ.Υ.Ε.Π. ήταν 4.577, στις Τ.Υ. ήταν 4.050, σε σχολεία χωρίς Τ.Υ. ήταν 4.240 και το σύνολο των προσφύγων μαθητών στη χώρα μας ήταν 12.867.

8) Συμμετοχή στη μη τυπική εκπαίδευση

Ο Συνήγορος του Πολίτη διαπιστώνει σε έκθεσή του, σχετική με την προσβασιμότητα των ανήλικων προσφύγων στην εκπαίδευση και αναφορικά με το νησί της Λέσβου στις 10-13 Φεβρουαρίου 2017, πως τα «μετακινούμενα παιδιά» που διαμένουν σε ξενώνες Ασυνόδευτων ανηλικών στην κοινότητα, διαφοροποιούνται ως προς τις εκπαιδευτικές τους ανάγκες, προτεραιότητες και αιτήματα.

Η μη τυπική εκπαίδευση (Σύμφωνα με τον Ν. 3879/10 (ΦΕΚ 163Α/21-9-10), καταρτίζει τον εκπαιδευόμενο σε αρχικό και συνεχιζόμενο επαγγελματικό επίπεδο, ενώ αφορά και στην γενική εκπαίδευση ενηλίκων. Παρέχεται σε διαφορετικό (αλλά επίσης οργανωμένο) από την τυπική εκπαίδευση πλαίσιο και δύναται να χορηγήσει πιστοποίηση εθνικής αναγνώρισης. Η μαθησιακή της διαδικασία εκτυλίσσεται σε όλο το ηλικιακό εύρος του ατόμου και πραγματώνεται μέσα από ένα ανοιχτό φάσμα δραστηριοτήτων, μέσων, πρακτικών, εφαρμογών και μεθόδων. Η «τυπική» εκπαίδευση τελεί υπό την αποκλειστική επιτήρηση του ΥΠ.Π.Ε.Θ., ενώ στην «άτυπη» ενεργούν συλλογικότητες, Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις (Μ.Κ.Ο.), Διεθνείς Οργανώσεις και άλλοι κυβερνητικοί ή μη φορείς, διακονώντας και επικοινωνώντας σε εκπαιδευτικό επίπεδο με τους πρόσφυγες, προκειμένου για την κατάρτιση, επιμόρφωση και εξέλιξη τους.

Μ.Κ.Ο. είναι οι μη κερδοσκοπικές και ανεξάρτητες μη κυβερνητικές οργανώσεις προερχόμενες από την κοινωνία των πολιτών, που ενεργούν σε διάφορα επίπεδα προκειμένου να διασφαλιστούν τα δικαιώματα και το κοινό συμφέρον (Βασιλόπουλος, 2006). Εμφανίστηκαν στις απαρχές της κρίσης του προσφυγικού ζητήματος στα νησιά αρχικώς, που αποτελούν την κατά κύριο λόγο πρώτη πύλη εισόδου των μεταναστευτικών/προσφυγικών ροών και εξελίχθηκαν σε εκατοντάδες (ελληνικές και

διεθνείς) σε όλη τη χώρα και συνέβαλαν επίσης στον διαχωρισμό των δικαιωμάτων των Ασυνόδευτων ανηλίκων, με την ανθρωπιστική και κοινωνική ευαισθητοποίηση που τις χαρακτηρίζει. Διακρίνονται σε περιβαλλοντικές και αντιρατσιστικές (Αφουξενίδης, 2015) και μας αφορά η 2^η κατηγορία που δραστηριοποιείται στην παροχή ανθρωπιστικής βοήθειας και ευαισθητοποίησης, έχοντας παίξει καθοριστικό ρόλο και στον τομέα της εκπαίδευσης, όπου φαίνεται να έχουν αναλάβει πολύ μεγάλο βάρος.

Το σχέδιο δράσης του Υπουργείου Παιδείας που σχετίζεται με την άτυπη εκπαιδευτική διαδικασία, πραγματοποιήθηκε σε συνέργεια με το Υπουργείο Μεταναστευτικής Πολιτικής, το Υπουργείο Υγείας και το Κέντρο Ελέγχου και Πρόληψης Νοσημάτων (ΚΕ.ΕΛ.Π.ΝΟ.) εκ παραλλήλου και με πλήθος άλλων φορέων και οργανώσεων όπως Α.Ε.Ιδρύματα, Δήμους, Περιφέρειες, Συνήγορο του Παιδιού, Μ.Κ.Ο. και Διεθνείς Οργανισμούς, όπως Ύπατη αρμοστεία, Δ.Ο.Μετανάστευσης, UNICEF κ.ά.

Υπήρξαν οργανώσεις και φορείς που δραστηριοποιήθηκαν στην άτυπη εκπαίδευσή δημιουργώντας εκπαιδευτικές ζώνες δημιουργικής απασχόλησης, διαπολιτισμικής αγωγής και μέσα από μαθήματα Φυσικής, Γεωγραφίας, Μαθηματικών, Λογοτεχνίας, ελληνικής και αγγλικής Γλώσσας (όπως η Μ.Κ.Ο. «Ηλιαχτίδα» στα προσφυγόπουλα που φιλοξενεί στη δομή της). Το καλοκαίρι του 2017 μέσω της δράσης «Ανοιχτά Σχολεία» δραστηριοποιήθηκε η Μ.Κ.Ο. «ΜΕΤΑδραση», με εκπαιδευτικά προγράμματα που έλαβαν χώρο εντός του Δήμου Αθηναίων σε δημοτικά σχολεία, στα ίδια πλαίσια και με άλλες Μ.Κ.Ο., όπως η Μ.Κ.Ο. «CIVIS PLUS».

Σε επίπεδο μη τυπικής εκπαίδευσης πολλοί ανήλικοι συμμετέχουν σε καλλιτεχνικές δραστηριότητες και αθλητικές εκδηλώσεις εκφράζοντας μεγάλο ενθουσιασμό. Στο «Κέντρο Υποστήριξης Προσφύγων και Ντόπιων MOSAIK», Ασυνόδευτα προσφυγόπουλα από τις δομές των Μ.Κ.Ο. «ΜΕΤΑδραση» και «Praksis», απολαμβάνουν πολλές δράσεις και μαθήματα σε πλαίσια μη τυπικής εκπαίδευσης, με μεγάλη επιτυχία.

Από τον 6/2016 και μέχρι τον 12/2017 πραγματοποιήθηκε το “*Πρόγραμμα Γέφυρα για την ένταξη παιδιών στο σχολικό περιβάλλον*” ενταγμένο στο Provision of Refugee Education and Support Scheme (P.R.E.S.S.), ένα έργο χρηματοδοτημένο και υλοποιηθέν από το Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο, κατά το οποίο διενεργήθηκαν δράσεις άτυπης εκπαίδευσης και ενισχυτικές παρεμβάσεις, που στόχευαν στην

ενταξιακή διαδικασία των προσφύγων σε επίπεδο γλωσσικό, κοινωνικό, εκπαιδευτικό (υποστήριξης της τυπικής εκπαίδευσης) και πολιτισμικό, καθώς και στην επιμόρφωση εκπαιδευτικών που διδάσκουν σε ανήλικα προσφυγόπουλα. (PRESS, Provision of Refugee Education and Support Scheme, Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο)

Πιο πρόσφατα, στις δομές φιλοξενίας σε συνέργεια με τη Unicef και στα πλαίσια της μη τυπικής εκπαίδευσης των Ασυνόδευτων ανηλίκων (όπου στο συγκεκριμένο πρόγραμμα και σύμφωνα με το υπουργείο Μετανάστευσης και Ασύλου), συνολικά 3.000 Ασυνόδευτοι ανήλικοι και ανήλικοι με αναπηρία, ωφελήθηκαν από Κ.Δ.ΑΠ (23 στο σύνολο), που δημιουργήθηκαν μέσα στο 2021, σε ανοιχτές δομές σε όλη την επικράτεια, 6 στα Κ.Υ.Τ. του Έβρου και στον νησιών, 4 στη Θεσσαλονίκη και 9 στην Αθήνα. (ΕΠΙΚΑΙΡΟΤΗΤΑ Δευτέρα 17 Ιανουαρίου 2022)

9) Η συμβολή των Μ.Κ.Ο.

Το 2016 το ΥΠΠΕΘ κάλεσε στις 6/9 όλες τις Μ.Κ.Ο. και τους Δ.Ο. (Διεθνείς Οργανισμούς) σε συνεργασία, προκειμένου να καταγραφούν και να πιστοποιηθούν τα προγράμματα που ακολουθούν σε σχέση με την εκπαίδευση και την δημιουργική απασχόληση, μέσα στα κέντρα φιλοξενίας, ώστε να ενισχυθεί στη συνέχεια η εξάπλωση των Μ.Κ.Ο. προς όφελος των προσφυγικών πληθυσμών, σε όλη την επικράτεια και στους χώρους που διαβιούν. Την πιστοποίηση στα προγράμματά τους ανέλαβε το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής (Ι.Ε.Π.), ενώ διευθετήθηκαν και θέματα διαχείρισης, σε σχέση με τον συντονισμό της διεξαγωγής των εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων των Δ.Ο. και Μ.Κ.Ο., ώστε να μην συγκλίνουν με των Δ.Υ.Ε.Π. και σχετικά με τη διασφάλιση του εκπαιδευτικού αποτελέσματος μέσα από τις μεθόδους που μετέρχονται. Οι Μ.Κ.Ο. και οι Δ.Ο. στήριξαν την προσπάθεια και ορίστηκαν στις δομές οι Συντονιστές Εκπαίδευσης Προσφύγων (Σ.Ε.Π.) εκπροσωπώντας και ενημερώνοντας το ΥΠ.Π.Ε.Θ. σχετικά με τις δραστηριότητες των Μ.Κ.Ο.

Κατά τον απολογισμό της Επιστημονικής Επιτροπής που συνεστήθη στην αρχή του 2016 από το ΥΠ.Π.Ε.Θ. προκειμένου να καταγραφούν όλοι οι φορείς που μετέχουν στις εκπαιδευτικές προσπάθειες στα Κέντρα Υποδοχής και Φιλοξενίας Προσφύγων, καταγράφηκαν 36 εθελοντικές ομάδες, ενώσεις και σύλλογοι, 32 Μ.Κ.Ο., 5 Πανεπιστήμια, 3 Δημόσιοι φορείς (Περιφέρεια Στερεάς Ελλάδας, ΟΑΕΔ, Δημόσια

Βιβλιοθήκη) και 7 προσφυγικές πρωτοβουλίες. Όσοι εργάστηκαν ήταν εθελοντές αλλά και έμμισθοι.

Στα πλαίσια της έκθεσης της Επιστημονικής Επιτροπής για το έργο στην εκπαίδευση των προσφύγων το 2017 αναφορικά με την εκπαιδευτική συνεργασία ΥΠ.Π.Ε.Θ. και Μ.Κ.Ο., γίνεται θετική μνεία για τις δράσεις που υλοποιήθηκαν από τις Μ.Κ.Ο. υπό μορφή άτυπου σχολείου, που απέβλεπαν στην εκμάθηση των ελληνικών και σε δραστηριότητες ψυχαγωγίας των προσφύγων. Ενδιαφέρουσα περίπτωση αποδοτικής συνέργειας θεσμών, είναι η επιτυχία 80 ανήλικων Ασυνοδευτων προσφύγων (από 159 στο νησί της Λέσβου), που υπό την επίβλεψη της Μ.Κ.Ο. «Ηλιαχτίδα», κατέκτησαν Απολυτήριο λυκείου (Lazaratou, Economou, Dikeos, 2017).

Κάποιες λίγες περιπτώσεις, αναφέρουν ως αρνητικό στοιχείο την αλληλοεπικάλυψη ωραρίου εις βάρος των Δ.Υ.Ε.Π., από δραστηριότητες των Μ.Κ.Ο.

Το ΥΠ.Π.Ε.Θ. φαίνεται πως στηρίχθηκε στις εκπαιδευτικές δράσεις των Μ.Κ.Ο., στις δραστηριότητες και τα υλικοτεχνικά μέσα που διέθεσαν, στη συμβολή τους ως προς την εκμάθηση αγγλικών, ελληνικών αλλά και της μητρικής των προσφύγων, «ξεφορτώνοντας» σε αυτές την κάλυψη αυτών των αναγκών.

Έμμεση αναγνώριση μάλλον, στην κάλυψη που γίνεται στα κενά του κρατικού μηχανισμού από Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις (Μ.Κ.Ο.) και άλλες εθελοντικές δράσεις εντός των Κέντρων Φιλοξενίας γίνεται στο άρθρο 13/ παρ.3 του Ν. 4540/18 αναφέροντας: *« Για τη διευκόλυνση της ένταξης στο δημόσιο εκπαιδευτικό σύστημα, εκπαιδευτικές δράσεις, στο πλαίσιο της άτυπης εκπαίδευσης, μπορούν να παρέχονται μεταξύ άλλων και εντός των κέντρων φιλοξενίας».*

Δ' ΚΕΦΑΛΑΙΟ: Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΗΣ ΤΕΧΝΗΣ ΜΕΣΩ ΤΗΣ ΑΙΣΘΗΤΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ ΣΤΗ ΔΙΑΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

1) Η σημασία της τέχνης στη διαπολιτισμική εκπαίδευση

Η τέχνη ως παγκόσμια γλώσσα επικοινωνίας, κατά κύριο λόγο «εξωλεκτικού» τύπου, μπορεί να πετύχει ότι δεν δύναται η λεκτική επικοινωνία (πόσο μάλλον μεταξύ διαφορετικών γλωσσών). Οι ζυμώσεις σε παγκόσμιο επίπεδο και σε πολλαπλά πεδία

ενέτειναν την δημιουργία πολυπολιτισμικών κοινωνιών όχι πάντα ως αποτέλεσμα αυθόρμητης πρωτοβουλίας, παρά μάλλον διά της βίας μέσω πολεμικών και λοιπών συρράξεων, οικονομικών κρίσεων, διώξεων πολλαπλής προελεύσεως.κ.ο.κ. Η τέχνη μέσω της Αισθητικής Αγωγής, ως εργαλείο της εκπαίδευσης μπορεί να ανοίξει δρόμους για να διευκολύνει στην απόσβεση προκαταλήψεων, φόβου, ρατσιστικών συμπεριφορών και να προετοιμάσει τα παιδιά των κοινωνιών του «αύριο», εφοδιάζοντάς τα με αισθητικές, κοινωνικές, συναισθηματικές, γνωστικές δεξιότητες και βελτιώνοντας την ενσωμάτωση, συνύπαρξη και συνεξέλιξη με κάθε ετερότητα, φυλετική, πολιτισμική κλπ (Αγγελίδης & Πανάου, 2013). Η Freedman (2006) σημειώνει την ικανότητα που ενισχύεται μέσω εκπαίδευσης στην τέχνη, στη σύνδεση γνώσης-συναισθήματος και αυτοέκφρασης-επικοινωνίας. Μέσα από την τέχνη η επικοινωνία μεταξύ μαθητών και εκπαιδευτικού μπορεί να πραγματευθεί τα «άρρητα» σε λεκτικό επίπεδο, ξεπερνώντας τις δυσκολίες της γλώσσας, είτε λόγω διαφορετικότητας είτε λόγω θεματολογίας (θάνατος, αποξένωση, μίσος, μισαλλοδοξία, διαφορετικότητα, πόλεμος), προκειμένου στις μικρές ηλικίες, μέσω της εξωλεκτικής, αλλά τόσο μεστής σε νοήματα μοναδικής της γλώσσας, σε οποιαδήποτε καλλιτεχνική μορφή της. Η τέχνη μεταμορφώνει εξελικτικά τον μαθητή αφυπνίζοντάς τον πνευματικά και οξύνοντάς τον αισθητικά, αρκεί να επικοινωνηθεί με ορθότητα παιδαγωγικώς και συνέπεια ηθικώς, γκρεμίζοντας τα τείχη του φόβου της ετερότητας πάσης φύσεως, κομίζοντας την αποδοχή και την συνύπαρξη (Αθανασέκου & Αργυριάδης, 2018). Κατά τον Efland (2002), τα όποια έργα της τέχνης δεν είναι απλή παράθεση χρωμάτων, ήχων ή δράσεων και άλλων υλικών που ενεργοποιούνται σε κάθε μορφή της, αλλά αποτελούν ζωντανές εκφράσεις του ατομικού και συλλογικού ασυνείδητου, θέτοντας ερωτήματα πάνω σε πανανθρώπινες προβληματικές, ανάμεσα στο «εγώ» και οι «άλλοι», άρα ιδανικό εκπαιδευτικό υλικό για οποιοδήποτε διαπολιτισμικό εγχείρημα ή προσέγγιση. (Αθανασέκου & Αργυριάδης, 2018).

2) Τα μαθήματα της Αισθητικής Αγωγής και η επίδρασή τους

Τα μαθήματα που άπτονται του αντικειμένου της τέχνης και συναποτελούν την Αισθητική Αγωγή στο εκπαιδευτικό πρόγραμμα, είναι τα Εικαστικά, το Θέατρο και η Μουσική. Ο τρόπος που ωφελούν και ενεργοποιούν σε πολλαπλά επίπεδα τον ψυχισμό, τη διάνοια και το σώμα του μαθητή, καθιστούν αναγκαία και αναντικατάστατη την

εφαρμογή τους, πόσω δε μάλλον και επαυξημένη (εξ όσων προκύπτουν) στο ευάλωτο πληθυσμιακό πεδίο των ανήλικων Ασυνόδευτων.

Τα **Εικαστικά** (η έννοια των Εικαστικών συμπεριλαμβάνει κάθε εικαστική δημιουργία) είναι άριστα οχήματα προς την κατεύθυνση μιας διαπολιτισμικής θέασης των πραγμάτων. Αναπτύσσουν και διευρύνουν την εκφραστικότητα, την φαντασία, την ευρηματικότητα την οξυδέρκεια, την αυτενέργεια, τον πειραματισμό κ.ά., τροφοδοτώντας την εμπειρία, την έκφραση και τα συναισθήματα για να προαχθεί η εξωλεκτική επικοινωνία ως ιδανική διαπολιτισμική προσέγγιση (Μαγουλιώτη 2002). Αναφέρεται μάλιστα πως στα Εικαστικά δεν τίθεται θέμα σωστού και λάθους, γιατί όλα είναι αποδεκτά, καθώς επίσης ότι η επικοινωνία μέσω των εικαστικών προϋπάρχει της δημιουργίας της γλώσσας και της επικοινωνίας μέσω αυτής, κάνοντας αναφορά στα πρωτόγονα χαράγματα σε βράχους και σπηλιές. Επίσης κατά τον ίδιο (Μαγουλιώτη 2003) κάθε μορφή τέχνης και κυρίως τα Εικαστικά, «επιτελούν δύο λειτουργίες, την αισθητική και την χρηστική» οι οποίες κατατείνουν στο κέντρο του διαπολιτισμικού στόχου.

Το **Θέατρο** «αποτελεί μέσο διαπολιτισμικής αγωγής πριν ακόμα αρχίσει να γίνεται λόγος για αυτήν την έννοια» (Γραμματάς, 2006). Παρέχει στους μαθητές χώρο και τρόπο να εκφράσουν τα συναισθήματά τους και τον εαυτό τους, να αυτοελεγχθούν, να μάθουν να συνεργάζονται, να επικοινωνήσουν, να κοινωνικοποιηθούν, να εκτονωθούν, να αλληλοκατανοηθούν, να αποδεχθούν την ετερότητα και να κατανοήσουν τον κόσμο. Υπερθεματίζοντας ο Νικολάου (2000) θεωρεί ότι στη Θεατρική Αγωγή μέσω του παιχνιδιού, παρέχονται τα εργαλεία επίλυσης συναισθηματικών, ψυχολογικών και επικοινωνιακών-κοινωνικών προβληματικών πεδίων, που συναντιούνται στη διαπολιτισμική επαφή και αλληλεπίδραση. Η δραματοποίηση και οι δραστηριότητες πέριξ αυτής, φωτίζουν, αναδεικνύουν και διασφαλίζουν τις ιδιαιτερότητες και τη μοναδική προσωπικότητα που διαθέτει κάθε μαθητής, ενώ μέσω της κίνησης του σώματος, ως πανανθρώπινης ιδανικής κοινής γλώσσας (Μπινιάρης 1999 στο Νικολάου 2000) και ως βασικής φυσικής ανάγκης κάθε ανήλικου, επιτυγχάνεται ιδανική εξωλεκτική επικοινωνία όταν εκλείπει η ομιλούσα κοινή γλώσσα (Κουρετζής, 1991 στο Νικολάου, 2000).

Η **Μουσική** αποτελεί μια εξαιρετική εξωλεκτική γλώσσα επικοινωνίας και αφορμή πολιτισμικής ανταλλαγής και προσέγγισης, με στόχο την αποδοχή εκατέρωθεν μέσα

στο χώρο του διαπολιτισμικού σχολείου. Κατά τον Byron (1995) ο John Blacking θεωρούσε την μουσική εργαλείο προσέγγισης και επικοινωνίας μεταξύ παντελώς άγνωστων μεταξύ τους ανθρώπων. Οι άνθρωποι ανταλλάσσουν μηνυματικά σχήματα, εννοιολογημένα μέσω των ρυθμών, των τόνων και των μελωδιών. Η Μουσική που χαρακτηρίζει την ύπαρξη κάθε πολιτισμού αποτελεί τη μουσική του γλώσσα, που έχει δική της γραμματική και κανόνες, που ορίζονται μέσα από τον συγκεκριμένο πολιτισμό, που καθώς εξελίσσεται αυτός μέσα στο χρόνο, εξελίσσεται εκ παραλλήλου και η μουσική του γλώσσα (Titon και Slobin, 2001).

3) Η τεκμηριωμένη πρόταση του Ι.Ε.Π. περί Αισθητικής Αγωγής στις Δ.Υ.Ε.Π.

Υπερθεματίζοντας στην τεράστια χρησιμότητα των μαθημάτων που απαρτίζουν την Αισθητική Αγωγή λόγω των ιδιαίτερων ιδιοτήτων της, που εφαρμόζουν ιδανικά σε ευαίσθητες/ευάλωτες κοινωνικές ομάδες, όπως εν προκειμένω οι Ασυνόδευτοι ανήλικοι πρόσφυγες, προσφέροντας και ιαματικές επιδράσεις σε ψυχολογικό επίπεδο, το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής (Ι.Ε.Π.) συνέταξε και πρότεινε το 2016 για το εκπαιδευτικό πρόγραμμα Δημοτικού και Γυμνασίου των Δ.Υ.Ε.Π., μια εξαιρετική πρόταση ενισχυμένης ενασχόλησης των προσφυγόπουλων, με τα μαθήματα των Εικαστικών, της Θεατρικής Αγωγής και της Μουσικής, αναφέροντας συνοπτικά ως τεκμήρια υπέρ αυτών των μαθημάτων τα εξής:

Εικαστικά: *«Γενικός σκοπός των Εικαστικών είναι οι μαθητές να εκφραστούν, να γνωρίσουν και να απολαύσουν τις Εικαστικές Τέχνες, συμμετέχοντας σε ισόρροπες δραστηριότητες δημιουργίας εικαστικών και άλλων έργων. Η δημιουργική δραστηριότητα βοηθάει όλους τους μαθητές να εκφράσουν τα συναισθήματά τους, τις φοβίες τους, τις σκέψεις τους, τον ψυχικό τους κόσμο, να δώσουν εικόνα στη σιωπή. Αναπτύσσει την κριτική σκέψη και προσφέρει τη δυνατότητα προσαρμογής και αντιμετώπισης των συνεχών αλλαγών όπως κοινωνικών, πολιτικών, πολιτισμικών κ.ά. Οι τέχνες είναι ένας σιωπηλός και ασφαλής δημιουργικός τρόπος έκφρασης και αντιμετώπισης της πραγματικότητας. Οι εκπαιδευτικοί των Εικαστικών, προτείνεται να διαφοροποιούν τις παιδαγωγικές τους μεθόδους ανάλογα με το μαθητικό κοινό, τις συναισθηματικές και πολιτισμικές διαφοροποιήσεις. Προτείνεται να προσαρμόζουν, να*

αναπτύσσουν, να συνδυάζουν τη διδακτέα ύλη, να εμβαθύνουν και να επιλέγουν ανάλογα με το χρόνο που διαθέτουν και τις ιδιαιτερότητες και τις διαφοροποιήσεις του μαθητικού δυναμικού. Σκοπός είναι οι μαθητές/τριες να μπορούν να δημιουργήσουν, να γνωρίσουν τον εαυτό τους, τους άλλους και το περιβάλλον τους. Ενώ παράλληλα αποκτούν οικειότητα με την Παγκόσμια Ιστορία της Τέχνης και τον Πολιτισμό. Οι εκπαιδευτικοί μπορούν να χρησιμοποιήσουν το προτεινόμενο πρόγραμμα ως βοηθητικό οδηγό και να το προσαρμόσουν στο μάθημά τους.»

Θεατρική Αγωγή: «Γενικός σκοπός της διδασκαλίας του Θεάτρου στο Δημοτικό και το Γυμνάσιο είναι να ενθαρρυνθούν οι μαθητές ώστε να αναπτύζουν ικανότητες και κλίσεις για να μπορέσουν να λειτουργήσουν αρμονικά τόσο ως αυτόνομες προσωπικότητες όσο και μέσα στην ομάδα. Ειδικότερα με το προτεινόμενο πρόγραμμα επιδιώκεται:

-Η ενθάρρυνση της δημιουργικής έκφρασης.

-Η γνωριμία του παιδιού με τον εαυτό του, η συνεργασία και η αρμονική ένταξή του στην ομάδα.

-Η ανάπτυξη των φυσικών και διανοητικών ικανοτήτων και η καλλιέργεια του ψυχικού κόσμου.

-Η διαμόρφωση αισθητικής - καλλιτεχνικής αντίληψης και κριτηρίου και η παραγωγή καλλιτεχνικού προϊόντος (οι μαθητές ως δέκτες και δημιουργοί).

-Η γνωριμία με καλλιτεχνικά - πολιτιστικά επιτεύγματα τόσο της πατρίδας του όσο και των άλλων πολιτισμών.

- Η δημιουργική ανάπτυξη των εκφραστικών δεξιοτήτων του μέσα από το λόγο και τη γλώσσα.

-Η κατανόηση της αξίας της διαπολιτισμικής και πολυπολιτισμικής αγωγής.

-Η συνειδητοποίηση της έννοιας του ρόλου.

-Η άμεση ενεργοποίηση, η συμμετοχή και η παρέμβαση του μαθητή στη διδακτική διαδικασία.»

Μουσική: «Η Μουσική, ως στοιχείο πολιτισμού, δεν είναι απλά μια μορφή τέχνης και αυτοέκφρασης, αλλά και ένα δομικό στοιχείο στην εκπαίδευση άρρηκτα συνυφασμένο με τη σκέψη και τη φιλοσοφία, την αρετή, την ευφυΐα, τη διαμόρφωση του χαρακτήρα και την ολοκλήρωση της προσωπικότητας του μαθητή. Αποτελώντας αναπόσπαστο μέρος της ζωής του, είναι καθημερινά παρούσα ως μορφή επικοινωνίας, έκφρασης σκέψεων και

συναισθημάτων, ψυχαγωγίας, άσκησης κριτικής και ανταλλαγής απόψεων.» (Ι.Ε.Π. Αισθητική Αγωγή 2016)

Επίσης στην έκθεση προτάσεων της Επιστημονικής Επιτροπής για τη στήριξη των παιδιών των προσφύγων για το ακαδημαϊκό έτος 2017-18, οι αναφορές στα οφέλη από την Αισθητική Αγωγή είναι διάσπαρτες σε όλο το εύρος της. Ένα χαρακτηριστικό από τα πολλά εδάφια αναφέρεται σε σχετικές καλλιτεχνικές δραστηριότητες που πραγματοποιήθηκαν εξαίροντας τη θετική συμβολή τους στα εκπαιδευτικά προγράμματα: *«Καλλιτεχνικές δραστηριότητες: Η μουσική, ο χορός, το θέατρο, τα παραμύθια, τα ποιήματα, ο κινηματογράφος, οι εικαστικές τέχνες, βοηθούν στην υπέρβαση τραυμάτων και φόβων, στον εντοπισμό παιδιών που χρειάζονται ειδική βοήθεια, στηρίζουν την ανάπτυξη ατομικών και κοινωνικών δεξιοτήτων, ενισχύουν την φαντασία, την έκφραση συναισθημάτων και την δημιουργικότητα, την ομαδικότητα και την συνεργασία. Είναι σημαντικές για την σωματική αλλά και την ψυχοκοινωνική διαμόρφωση των παιδιών. Τα προγράμματα τα οποία πραγματοποιήθηκαν την προηγούμενη περίοδο αποσπασματικά εντός των Κέντρων Φιλοξενίας (οργάνωση καλλιτεχνικών δρώμενων) ή εκτός με επισκέψεις (σε μουσεία, χώρους μουσικών εκδηλώσεων και άλλα) αξιολογούνται ως ιδιαίτερα επιτυχή»* (Το Έργο της Εκπαίδευσης των Προσφύγων Επιστημονική Επιτροπή ΥΠΠΕΘ Απρίλιος 2017).

4) Η συμπερίληψη διά της Αισθητικής Αγωγής στη Βόρεια Ευρώπη

Στη Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Παιδιού του ΟΗΕ (OHCHR 2020) διασφαλίζεται ο σεβασμός στο φέρον πολιτισμικό υπόβαθρο και η απόλυτη πρόσβαση τόσο σε πολιτισμικές δραστηριότητες όσο και σε καλλιτεχνικές. Η Αισθητική Αγωγή διακρίνεται ως άριστο όχημα για την προς ένταξη ευάλωτη ηλικιακή ομάδα, στα κοινωνικά και πολιτισμικά πράγματα της εκάστοτε χώρας που αφικνούνται οι ανήλικοι Ασυνόδευτοι πρόσφυγες, λόγω του αυξημένου ενδιαφέροντος που επιδεικνύουν οι ανήλικοι στα μαθήματα που την απαρτίζουν (Εικαστικά, Θέατρο/Θεατρική Αγωγή, Μουσική) και τα οποία κατορθώνουν να αποσπούν την προσοχή τους. Τα Καλλιτεχνικά και Μουσικά Σχολεία οφείλουν να αναλαμβάνουν ρόλο ηθικής ευθύνης στην ανάπτυξη και εξέλιξη των ανηλίκων, όσο και στην διάπλαση του πολιτισμικού τους χαρακτήρα, όπως διεφάνη κατά το Ευρωπαϊκό Συμπόσιο Μουσικών Σχολείων του

2017 στη Βιέννη. (Theologos, C., & Katsadoros, G.C., “The Music School of Rhodes. The Contribution of Greek Music Schools to Local Folk Culture”, In Music School Research II. The Future of Music Schools – European Perspectives, edited by M. Hahn & F. – O. Hofecker, 51 – 65, 2019). Η συμβολή της Αισθητικής Αγωγής είναι το ίδιο σημαντική είτε στην τυπική είτε στην άτυπη εκπαιδευτική μορφή της. (Marsh, K., “Creating Bridges: Music, Play and Well – Being in the Lives of Refugee and Immigrant Children and Young People”, Music Education Research, 19, 60 – 73, 2017). Πολλές βορειοευρωπαϊκές χώρες ερευνούν ως προς τη συμβολή των Καλλιτεχνικών-Μουσικών Σχολείων στις διαδικασίες συμπερίληψης και δημοκρατικότητας. Η Σουηδία φαίνεται να αξιοποιεί τις εξωσχολικές καλλιτεχνικές δραστηριότητες και την συμμετοχή των προσφυγόπουλων σε αυτές, στα πλαίσια των δημοτικών διαμερισμάτων και της τοπικής αυτοδιοίκησης, υποβοηθώντας την ένταξή τους στο κοινωνικό γίγνεσθαι. Τα Καλλιτεχνικά Σχολεία της χώρας προωθούν την ιδέα της διευκόλυνσης/απλοποίησης της πρόσβασης και μέθεξης των ανηλίκων σε ποιοτικές δραστηριότητες, που άπτονται των τεχνών και διερευνά μεθόδους προσέλευσης των. Το ίδιο και σε σχέση με την κάλυψη του δικαιώματος των προσφυγόπουλων στον πολιτισμό, που τίθεται ως πολιτική πρόκληση και προτεραιότητα αφού η συμμετοχή τους στα Καλλιτεχνικά-Μουσικά Σχολεία υπολείπεται των γηγενών ομηλίκων. (Jeppsson, C. & Lindgren, M., “Exploring Equal Opportunities: Children’s Experience of the Swedish Community School of Music and Arts”, Research Studies in Music Education, 40, 191 – 210, 2018). Το Συμβούλιο των σουηδικών Καλλιτεχνικών και Μουσικών Σχολείων συνυπολογίζοντας το συστατικό της χρονικής ρευστότητας στη διάρκεια παραμονής των προσφύγων, επιδιώκει την συντόμευση των τρόπων εκπαίδευσης, ενίσχυσης και θεραπείας, συναρτημένες πάντα με την αποδοτικότητα, πάνω στην εξέλιξη των δεξιοτήτων των προσφυγόπουλων. Οι υπεύθυνοι του Συμβουλίου των σουηδικών Καλλιτεχνικών και Μουσικών Σχολείων εστιάζουν στις θεραπευτικές προεκτάσεις της Αισθητικής Αγωγής, κατά την εκπαιδευτική διαδικασία, πάνω στον τραυματισμένο ψυχισμό των Ασυνόδευτων ανηλίκων κοινωνιών της, πράγμα που οφείλει να φροντίζει κάθε χώρα υποδοχής. Βάσει των προαναφερθέντων συνοψίζεται ως εξαιρετική και αποδοτική πρακτική, η εμπλοκή των προσφυγόπουλων με την δημιουργική μουσική διαδικασία, συμμετέχοντας σε μουσικά σύνολα ως διαφοροποιούμενης για αυτά εμπειρίας, σε σχέση με το φέρον πολιτισμικό τους υπόβαθρο, αλλά και ως όχημα κοινωνικής προσαρμογής, ένταξης και συμπερίληψης. Αναπτύσσεται έτσι μια στρατηγική των σουηδικών Καλλιτεχνικών και Μουσικών

Σχολείων απέναντι στους ανήλικους Ασυνόδευτους, που πραγματώνεται μέσα από την εξομοίωση με τους γηγενείς ανήλικους, στο εκπαιδευτικό-καλλιτεχνικό πεδίο και από την από κοινού συνεργασία σε αντίστοιχες συνδημιουργίες.

Ε' ΚΕΦΑΛΑΙΟ: ΠΡΩΤΟΓΕΝΗΣ ΕΡΕΥΝΑ

Αποτελέσματα έρευνας πεδίου

Στην παρούσα ενότητα παρουσιάζονται τα αποτελέσματα της έρευνας πεδίου η οποία πραγματοποιήθηκε. Οι συνεντεύξεις που ακολουθούν στηρίζονται στο πλαίσιο της «ποιοτικής» έρευνας. Διαπιστώθηκε κατά την διάρκειά της, η δυσκολία του να αντιληφθεί κάποιος έξωθεν παρατηρητής, τις λεπτοφυείς πτυχές ή την απόλυτη αλήθεια εντός της διαδικασίας στην εκπαίδευση των Ασυνοδευτών ανηλικών προσφύγων, όπως την αντιλαμβάνονται και βιώνουν στο «δια ταύτα» οι επαγγελματίες εντός του μηχανισμού αυτού. Η «ποιοτική» έρευνα διευκολύνει την προσέγγιση μη μετρήσιμων πεδίων (δράσεις-αντιδράσεις, συναισθήματα, εμπειρίες, κλπ) εντοπίζοντας την ύπαρξη πολυσχιδούς -ως προς τα νοήματα και την ερμηνεία-ορισμού, συγκεκριμένου κοινωνικού πλαισίου. Η εμπλοκή πολλαπλών συνιστωσών έχει ως συνέπεια τη σχετικότητα των ορίων των χαρακτηριστικών της έρευνας. Γι' αυτόν τον λόγο επιλέχθηκαν οι ημιδομημένες ερωτήσεις προκειμένου να επιτευχθεί ένα είδος συνέργειας συνεντευξιάζοντος και συνεντευξιαζόμενου για τη βέλτιστη απόδοση των ερωτήσεων. Ως ερμηνευτικό μεθοδολογικό εργαλείο που προορίζεται να παράξει δεδομένα ανθρώπινης αλληλεπίδρασης διέπεται από προσαρμοστικότητα και ευελιξία σε συνάρτηση με το πλαίσιο «συνάντησης» ερευνητή και υποκειμένου. Στις ημιδομημένες ερωτήσεις υπάρχει χαρακτηριστικός σκελετός αλλά και ελαστικότητα ως προς το περιεχόμενο τους (παραλλαγή, αφαίρεση, προσθήκη). (Cohen & Manion, 2008, Corbin & Strauss, 2008, Ιωσηφίδης, 2008). Αυτό βοηθά στην διαμόρφωση πιο ουσιαστικών και πλούσιων σε πληροφορία απαντήσεων, εκ μέρους των εμπειρών εμπλεκόμενων που καλούνται να τις δώσουν. Η ανεύρεση των συνεντευξιαζόμενων και η συμμετοχή τους, αποδείχτηκε όχι και πολύ εύκολη υπόθεση, τόσο εξ αιτίας της πανδημίας (η απαγορευτικότητα της οποίας για πολλούς λόγους ήταν αρνητικά καταλυτική) όσο και της διαθεσιμότητας όσων προσεγγίσθηκαν. Ο στόχος ήταν πιο

φιλόδοξος αλλά λόγω των συγκυριών περιορίστηκε σε πέντε συνεντεύξεις. Αυτό που κατορθώθηκε είναι να αφορά σε πέντε διαφορετικές ειδικότητες που συναντώνται σε καθημερινή βάση ή σε τακτά χρονικά διαστήματα με Ασυνόδευτους ανήλικους πρόσφυγες, ώστε να προκύπτει μια πρισματική οπτική. Κάποιες από τις συνεντεύξεις έχουν δοθεί (κατόπιν αιτήματος των συμμετεχόντων) με ελλιπή στοιχεία ονοματεπωνύμου και άλλες με πλήρη. Προηγήθηκε τηλεσυνάντηση με κάθε συμμετέχοντα προκειμένου να διασαφηνιστεί ο στόχος της έρευνας και τα εκατέρωθεν ζητούμενα. Στη συνέχεια συνδιαμορφώθηκαν με ελαστικό τρόπο οι ερωτήσεις (τροποποιούμενες κατά το δοκούν ανάλογα με τις ειδικότητες) προκειμένου να αποδώσουν τα μέγιστα από την εξειδίκευση του καθενός. Οι απαντήσεις δόθηκαν με χαλαρό χρονοδιάγραμμα που περιόρισε και δυσχέρανε τον έλεγχο του χρόνου, όμως μείωσε σε ικανό βαθμό την παραίτηση από την συνέντευξη σε δεύτερο χρόνο ή την άρνηση συμμετοχής. Ένα μικρό μέρος που ελήφθη ηχογραφημένο παρατίθεται προκειμένου να γίνει διακριτή η ποιοτική διαφορά σε σχέση με τις υπόλοιπες απαντήσεις που ελήφθησαν γραμμένες με την άνεση σκέψης/χρόνου αντί της πίεσης/άγχους κατά την ηχογράφιση (που είχε ως αποτέλεσμα ένα μπερδεμένο νοηματικά απομαγνητοφωνημένο κείμενο). Ο συγκεκριμένος τύπος δειγματοληψίας «διαθέσιμου δείγματος» (availability sample) δεν μπορεί να εξασφαλίσει γενίκευση των όποιων συμπερασμάτων (μια συμμετέχουσα το καταθέτει και ως υστερόγραφο στις απαντήσεις της) λόγω του περιορισμένου αριθμού του (άρα μη αντιπροσωπευτικού του πληθυσμού) όμως εν προκειμένω ενδιαφέρει κυρίως η συμβατότητα του ερευνώμενου πεδίου με άλλα αντίστοιχα.

1^η ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ: Αίλια Μουτσοπούλου: Ηθοποιός-Σκηνοθέτης-Σύμβουλος ψυχικής υγείας, Συντονίστρια της θεατρικής ομάδας ΔΕΚΑ playback (ελήφθη τον Ιανουάριο του 2022)

Το θέατρο playback δανείζεται τεχνικές από το ψυχόδραμα και την δραματοθεραπεία, ως εκ τούτου εμπεριέχει το θεραπευτικό κομμάτι. Η τέχνη γενικά εμπεριέχει την θεραπεία, πολύ περισσότερο δε, όταν δραματοποιούνται βιωματικές ιστορίες του κοινού. Αυτό που μπορώ να μεταφέρω από την εμπειρία μου στις δομές ασυνόδευτων ανηλίκων προσφύγων, είναι η ανάγκη «διαγραφής μνήμης». Οι έφηβοι έχουν βαθιά

τραύματα από εικόνες πολέμου και προσωπικών απωλειών, που δεν μπορούν ακόμα να διαχειριστούν και προτιμούν να «παγώνουν» τα συναισθήματά τους, για να επιβιώσουν συναισθηματικά.

Θεωρώ αυτονόητο πως (η Αισθητική Αγωγή, εν προκειμένω το αντικείμενο του θεάτρου) συμβάλλει «θεραπεύοντας» τις τραυματικές τους εμπειρίες! Η «θεραπεία» ξεκινάει από την στιγμή που κάποιος θα θελήσει να μοιραστεί το βιώμά του. Η συμβολική αναπαράσταση του βιώματος, τον φέρνει αντιμέτωπο με συναισθήματα που δυσκολεύεται να εκφράσει ή και να αποδεχτεί. Επί πλέον οι ηθοποιοί είναι ειδικά εκπαιδευμένοι να κάνουν μέσα από την δραματοποίηση θεραπευτικές προτάσεις. Αυτές οι θεραπευτικές προτάσεις λειτουργούν σαν ψυχική ενδυνάμωση. Έχουμε ακούσει ιστορίες που μοιάζουν με εφιάλτες, με κομμένα μέλη, θανάτους αγαπημένων προσώπων, ξεριζωμό και απαξίωση. Οι ασυνόδετοι έφηβοι έχουν μεγάλη ανάγκη να ακούσουν ότι «θα τα καταφέρουν», ότι «μπορούν», ότι «θα πάρουν τη ζωή στα χέρια τους»! Άρα τα ιαματικά αποτελέσματα που προκύπτουν από την επαφή τους με την τέχνη, αντικατοπτρίζονται σε όλο το φάσμα της ενταξιακής τους δραστηριότητας, κατ' επέκταση και στην εκπαίδευση!

Τα παιδιά αυτά έρχονται από την Ασία και την Αφρική. Η κουλτούρα τους, τα ήθη και τα έθιμά τους είναι διαφορετικά από τα δικά μας. Προετοιμαζόμαστε λοιπόν κι εμείς κατάλληλα. Για παράδειγμα, για έναν Αφγανό μπορεί να αποτελέσει «ταμπού» αν στην δραματοποίηση της ιστορίας του δει αγκαλιά από τους ηθοποιούς γι' αυτό και είμαστε πολύ προσεκτικοί στην σωματική επαφή... αυτό που έχω παρατηρήσει πως είναι κοινό στην κουλτούρα όλων των λαών είναι το χιούμορ! Το οποίο παρεμπιπτόντως έχουν και μεγάλη ανάγκη και το ενισχύουμε όσο μπορούμε και όπου προσφέρεται η ιστορία.

Οι Ασιάτες και οι Αφρικανοί γενικά είναι πολύ ευγενικοί, με σεβασμό και ευγνωμοσύνη γι' αυτό που παίρνουν. Μας λένε συχνά ότι νοιώθουν σαν να πήγαν για λίγο στην πατρίδα τους, κοντά στα αγαπημένα τους πρόσωπα. Επειδή η δραματοποίηση γίνεται συμβολικά και εμπεριέχει έναν τελετουργικό χαρακτήρα, αναγνωρίζουν κοινά σημεία με τους δικούς τους πολιτισμούς... Και αυτή είναι η μαγεία της γλώσσας της τέχνης... η κατάλυση των συνόρων... Η λύτρωση μέσα από την τέχνη δεν έχει φύλο, χώρα, εθνικότητα... Έχουν πλατύ χαμόγελο μετά τις παραστάσεις μας και αυτό είναι η ανταμοιβή της ομάδας μας.

2^η ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ: **Άλκηστη Μπούρα: Κοινωνική λειτουργός - Εικαστική Ψυχοθεραπεύτρια (ελήφθη τον Ιανουάριο του 2022)**

Φυσικά και μπορεί (η Αισθητική Αγωγή) να διευκολύνει. Τα μαθήματα τέχνης εκτός από τον ευχάριστο τρόπο με τον οποίον συνήθως γίνονται, αποτελούν και ως προς το περιεχόμενό τους εξαιρετικό μέσο για την ίδια την έκφραση σκέψεων και συναισθημάτων των συμμετεχόντων. Αυτή η διαδικασία δύναται να δημιουργήσει αισθήματα ανακούφισης, χαράς και ηρεμίας οπότε η προσαρμογή τους επιταχύνεται. Εξαλείφονται γρηγορότερα τα συναισθήματα θυμού, λύπης, αγωνίας και μοναξιάς τα οποία κυριαρχούν δεδομένου του τραυματικού τους βιώματος.

Συμβάλλει (η Αισθητική Αγωγή) στην εκπαίδευση εφόσον οι δραστηριότητες αυτές έχουν στόχο στην ανάπτυξη της δημιουργικότητας, τη σύνδεση της ομάδας, την ανάδυση συναισθημάτων ασφάλειας και εμπιστοσύνης. Επίσης, εφόσον τα άτομα αυτά δεν έχουν τη δυνατότητα λεκτικής επικοινωνίας καθώς δεν μιλούν ελληνικά ή αγγλικά, τους δίνεται η δυνατότητα να επικοινωνήσουν μέσω της τέχνης. Αυτό τους βοηθάει να αισθανθούν ενταγμένοι στην εκπαιδευτική διαδικασία. Τους δίνει δηλαδή ένα κίνητρο για μάθηση και σύνδεση με τους υπόλοιπους.

Με την εμπειρία από τον συγκεκριμένο πληθυσμό ως θεραπεύτρια μέσω τέχνης, γνωρίζω ότι σε γενικές γραμμές ανταποκρίνονται (στα μαθήματα της Αισθητικής Αγωγής), αρχικά διότι δεν έχουν άλλο τρόπο έκφρασης εφόσον η λεκτική επικοινωνία είναι ελλιπής (μην ξεχνάμε ότι η παρουσία / βοήθεια από μεταφραστές δεν είναι σταθερή).

Είναι αναγκαία (η Αισθητική Αγωγή) γιατί η ίδια η εικαστική διαδικασία δίνει τη δυνατότητα έκφρασης συναισθημάτων, σκέψεων, βιωμάτων. Επίσης, με αυτό τον τρόπο μπορούν να αναδειχθούν ειδικές δεξιότητες και ταλέντα των μαθητών τα οποία συχνά δεν γνώριζαν ότι έχουν. Αυτό δημιουργεί αίσθημα ικανοποίησης, αναγνώρισης άρα και ανάπτυξη αυτοεκτίμησης και αυτοπεποίθησης. Δευτερογενώς, ενδέχεται να ασχοληθούν με τις δεξιότητες αυτές τόσο εκπαιδευτικά όσο και επαγγελματικά. Η τέχνη λειτουργεί θεραπευτικά εξ ορισμού χωρίς οπωσδήποτε να υπάρχει αυτή η πρόθεση / στόχος. Συντονίζει συνείδηση - σκέψη - σώμα και ειδικά σε άτομα που φέρουν νωπά τραύματα, έχει φανεί ότι είναι ιδιαίτερα χρήσιμη. Τα μαθήματα αισθητικής αγωγής, αποτελούν έναν ανάλαφρο και κάποιες φορές παιχνιδιάρικο τρόπο

εκπαίδευσης και συνάμα διασκέδασης, ανάπτυξης δημιουργικότητας, πειραματισμού και αυτογνωσίας σε ατομικό ή/και ομαδικό επίπεδο.

Γνωρίζω ότι το κράτος δεν έχει δώσει ιδιαίτερη έμφαση (στα μαθήματα της Αισθητικής Αγωγής). Σε κάποια διαπολιτισμικά σχολεία εφαρμόζονται προγράμματα τέχνης αλλά αυτά συντονίζονται κυρίως από εθελοντές ή από Μ.Κ.Ο.

3^η ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ: Χριστίνα Συμεωνίδη: Διερμηνέας και πολιτισμική διαμεσολαβήτρια του Δικτύου «Μέλισσα» (ελήφθη τον Δεκέμβριο του 2021)

Πριν από δύο χρόνια η Melissa συνεργαζόταν με το The Home Project για τη λειτουργία δύο ξενώνων για ασυνόδευτα κορίτσια και αγόρια. Ο ξενώνας διοικούνταν από μια ομάδα που αποτελούνταν από Κοινωνικούς λειτουργούς, Ψυχολόγους, δασκάλους και φροντιστές με προσφυγικό και μεταναστευτικό υπόβαθρο, καθώς και παρέμβαση θεραπευτών τέχνης, αθλητικών παιδαγωγών. Η προσέγγισή μας ήταν ολιστική για την αντιμετώπιση των πολύπλευρων αναγκών των ασυνόδευτων ανηλίκων. Μέσω της ομάδας αντιμετωπίστηκαν οι εμπειρίες τραύματος και τα προβλήματα συμπεριφοράς των ανηλίκων είτε ως ομάδα είτε ως άτομα. Αυτή η ολιστική προσέγγιση είχε ως στόχο να ενδυναμώσει τους ανηλίκους ώστε να μπορούν να λειτουργούν με θετικό τρόπο στο περιβάλλον το οποίο βρίσκονται. Η ομάδα του προσωπικού διευκόλυνε επίσης την εγγραφή των ανηλίκων σε δημόσια σχολεία που βρίσκονται κοντά στις δομές φιλοξενίας. Η πρόοδος των παιδιών παρακολούθηθηκε επίσης από τους δασκάλους και τις αρχές του σχολείου. Η ομάδα τους βοηθά επίσης να κάνουν σχολικές εργασίες και δραστηριότητες εάν υπάρχουν δυσκολίες που αντιμετωπίζουν. Μέσα από συνεχή παρακολούθηση και συναντήσεις με ανηλίκους, θέματα και προβλήματα αντιμετωπίστηκαν έγκαιρα.

Η ολιστική προσέγγιση που εντοπίζει τα ψυχοκοινωνικά ζητήματα και τις ανησυχίες που αντιμετωπίζουν οι ανήλικοι, βοήθησε πολύ στη διευκόλυνση της περιόδου προσαρμογής και ένταξής τους στο ελληνικό δημόσιο σχολικό σύστημα.

Οι ΜΚΟ γενικά έχουν μια πιο ολιστική και ρεαλιστική προσέγγιση στην εκπαίδευση των ανηλίκων.

Μέσω συνεχούς παρακολούθησης με ανηλίκους και σχολικές αρχές που υποστηρίζονται με ψυχοκοινωνικές θεραπείες με χρήση εικαστικών, μουσικής και αθλητικών δραστηριοτήτων, περιστατικά εγκατάλειψης ασυνόδευτων ανηλίκων από

τους ξενώνες μας ήταν σχεδόν ανύπαρκτα (τα κρούσματα διαρροής από την εκπαίδευση).

Οι κοινωνικοί λειτουργοί και οι ψυχολόγοι και οι ψυχοθεραπευτές μας εργάζονταν ως ομάδα για να παρέχουν υποστήριξη σε ανήλικους. Οι συνεδρίες θεραπείας με χρήση εικαστικών τεχνών, θεάτρου και αθλητισμού επέτρεψαν στους ανήλικους να δημιουργήσουν μια κοινότητα όπου θα υποστηρίζουν ο ένας τον άλλον στη διαδικασία θεραπείας.

Ναι, όπως αναφέρθηκε στις προηγούμενες απαντήσεις παραπάνω, χρήση μη λεκτικών και δημιουργικών (τρόπων επικοινωνίας) οι μέθοδοι είναι αποτελεσματικές για τη δημιουργία θετικής και ανοιχτής επικοινωνίας και αλληλεπίδραση με ανήλικους.

4^η ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ: Έ. Τ.: Κοινωνική Λειτουργός, Μονάδα Ημιαυτόνομης Διαβίωσης Ασυνόδευτων Ανηλίκων, 1 χρόνος εμπειρίας, 24 ετών (ελήφθη τον Ιανουάριο του 2022)

Βασικός αποτρεπτικός παράγοντας για την μη συμμετοχή των ανηλίκων στην εκπαίδευση μπορεί να θεωρηθεί η ανάγκη για εργασία όπως έχουμε πει και σε άλλες ερωτήσεις. Η ανάγκη στους ανήλικους να υποστηρίξουν τις οικογένειες τους μπορεί να τους οδηγήσουν να έχουν κίνητρο για κάποια δουλειά και λιγότερο για το σχολείο. Πολλά από τα παιδιά είναι τα μεγαλύτερα αδέρφια των οικογενειών τους όποτε παίρνουν προστατευτικό ρόλο απέναντι στα υπόλοιπα αδέρφια και συγγενείς στην χώρα καταγωγής. Άλλος αποτρεπτικός παράγοντας μπορεί να είναι η ψυχολογική πίεση που βιώνουν οι ανήλικοι, όπου κατά περιπτώσεις μπορεί να γίνει δύσκολα διαχειρίσιμη οδηγώντας τους σε στάση απομόνωσης ή καταθλιπτικά επεισόδια που δεν ενισχύουν το κίνητρο για το σχολείο. Πολλά από τα ανήλικα παιδιά που φτάνουν σε μονάδες ημιαυτόνομης διαβίωσης έχουν βιώσει πολύ άσχημες έως τραυματικές συνθήκες στα camps με αποτέλεσμα να υπάρχει μεγάλο ποσοστό ψυχικών διαταραχών είτε εμφανών είτε πιο ήπιων. Κατά πάσα πιθανότητα για να έχουν φτάσει και να μπορούν να μείνουν μόνα τους στις ημιαυτόνομες δομές, τέτοια ψυχικά χαρακτηριστικά είναι διαχειρίσιμα ή διαχειρίζονται με παρακολούθηση από κοινωνικό λειτουργό ή ψυχολόγο. Επιπλέον, κάτι που δεν έχει υπάρξει ανασταλτικός παράγοντας για την μη συμμετοχή στο σχολείο αλλά θα μπορούσε σε άλλες περιπτώσεις ή θα έκανε την συμμετοχή δυσάρεστη εμπειρία είναι ο ρατσισμός. Ίσως λόγω έλλειψης

διαπολιτισμικής εκπαίδευσης των εκπαιδευτικών έχουν ειπωθεί ρατσιστικά σχόλια απέναντι σε πρόσφυγες και μετανάστες, τόσο από μαθητές όσο και από καθηγητές. Τέλος, παρά τους ανατρεπτικούς παράγοντες πάντα αναφέρεται η σημαντικότητα της συμμετοχής των ανηλίκων σε εκπαιδευτικές δραστηριότητες και βασικότερα στο σχολείο ως κύριος παράγοντας που βοηθά στην νομική τους υπόθεση. Τα παιδιά καλούνται να περάσουν από συνέντευξη που θα καθορίσει την παραμονή τους ή όχι στη Ελλάδα και η συμμετοχή στο σχολείο ενδείκνυται ως μια στάση προσπάθειας προσαρμογής στην ελληνική κοινωνία και κρίνεται προφανώς θετικά.

Σχετικά με την συμβολή των διερμηνέων κατά την διάρκεια των μαθημάτων η αλήθεια είναι πως άλλαξε και η δική μου γνώμη όποτε δεν είμαι σίγουρη τι να σου πω. Θα σου έλεγα πριν λίγο καιρό ότι ίσως να είναι βοηθητικό για να εξηγηθούν λέξεις και έννοιες στα παιδιά και να συνδεθούν με την γλώσσα τους παράλληλα με τα ελληνικά. Ωστόσο, όπως μάλλον θα σου πει και η δασκάλα, και όπως ειπώθηκε σε συζήτηση με διερμηνέα, τα παιδιά μπορεί να «χαλαρώνουν» περισσότερο κατά την παρουσία διερμηνέα στο μάθημα από την άποψη ότι δεν καταβάλουν την ίδια προσπάθεια για εκμάθηση της ελληνικής. Αλλά αυτό ξαναλέω είναι κάτι που δεν έχει διαμορφωθεί πλήρως και από την δική μου πλευρά όποτε ακόμα το πλάθω κι εγώ στο μυαλό μου.

Είναι σημαντικό κατ' εμέ να παρουσιάζονται στοιχεία της χώρας υποδοχής - Ελλάδας κατά την διάρκεια των μαθημάτων ώστε να μπορούν οι ανήλικοι να εγκλιματιστούν πιο εύκολα και να αφομοιωθούν στο περιβάλλον. Ωστόσο, κλειδί σε όλη αυτή την προσπάθεια είναι η διαπολιτισμική εκπαίδευση του προσωπικού που εμπλέκεται ώστε να γίνονται σεβαστές ταυτόχρονα και οι παραδόσεις ή άτυποι κανόνες των χωρών των μαθητών (Παρεμπιπτόντως στην Αττική υπάρχουν παρά πολύ λίγα αμιγώς διαπολιτισμικά σχολεία και σε κάποια σχολεία απουσιάζουν οι τάξεις υποδοχής για μετανάστες και πρόσφυγες. Για τα διαπολιτισμικά ξέρω ένα στο κέντρο και ένα στο Ελληνικό που όπως καταλαβαίνει κανείς καλύπτουν γεωγραφικά πολύ λίγες περιοχές με μεγάλο αριθμό ανηλίκων). Παράδειγμα εδώ μπορεί να δούμε ίσως την στάση της Γαλλίας απέναντι στην χρήση hijab στα κορίτσια από χώρες με μουσουλμανικό υπόβαθρο - που αφορά και το σχολείο. Η επαφή των ανηλίκων με την κουλτούρα τους και η σύνδεση με την χώρα τους είναι κάτι που δεν θα έπρεπε να είναι διαπραγματεύσιμο λόγω της συμμετοχής τους σε τυπική ελληνική εκπαίδευση. Γίνονται ήδη προσπάθειες από την μεριά των επαγγελματιών για επαφή των ανηλίκων με της κοινότητες της χώρας τους στην Ελλάδα και τον σεβασμό θρησκευτικών

παραδόσεων όπως για παράδειγμα το Ραμαζάνι. Θυμάμαι πως κατά την διάρκεια του Ραμαζάνι η εκπαιδευτικός της Μονάδας είχε αλλάξει τα ωράρια μαθημάτων για να μπορούν να συμμετέχουν οι μαθητές όσο το δυνατόν πιο ανώδυνα (κατά το Ραμαζάνι δεν τρώνε κατά την διάρκεια της ημέρας, συνεπώς είναι πολύ κουρασμένοι και πρέπει να ξυπνάνε ακόμα και στις 5 το πρωί για προσευχή) όποτε ίσως αυτό να πρέπει να συνδέεται με ανοχή στα εκπαιδευτικά προγράμματα.

Έχει αναφερθεί από πολλά από τα παιδιά πως στο σχολείο η γλώσσα παρακολούθησης σε μαθήματα είναι τα αγγλικά. Αυτό είναι προσωπικό σχόλιο των παιδιών το οποίο δεν είναι διαπιστωμένο από εμένα όποτε σου παραθέτω αυτό που άκουσα και εγώ. Στα παιδιά προωθείται η ελληνική γλώσσα ως βασικός παράγοντας παραμονής τους στα διαμερίσματα όπου είναι υποχρεωτική η παρουσία εκπαιδευτικού στο προσωπικό της μονάδας. Κάνουν μαθήματα σχεδόν κάθε μέρα της εβδομάδας ανάλογα και με τα εξωσχολικά προγράμματα τους αλλά η έμφαση δίνεται στα ελληνικά. Αυτό που είχα παρατήρει εγώ ως εξωτερικός παρατηρητής σε αυτό το σχόλιο ήταν η υπόθεση των καθηγητών στο σχολείο πως τα παιδιά μιλούν πιο καλά αγγλικά λόγω της καταγωγής τους πιθανώς ή λόγω των συνθηκών που βίωσαν κατά την άφιξη τους στην Ελλάδα. Η αλήθεια είναι πως πολλά από τα παιδιά μιλούν ως βασική γλώσσα αγγλικά και δευτερευόντως ελληνικά. Ωστόσο έχει παρατηρηθεί πως στα μαθήματα κατά την διάρκεια των οποίων ακούν κατά βάση ελληνικά, είναι πιο εύκολη η κατανόηση και αποστήθιση τους. Τα μαθήματα κατά την εμπειρία μου μέχρι στιγμής γίνονται σε μια μίξη ελληνικών και αγγλικών αλλά αυτά θα στα πει καλύτερα και η δασκάλα. Η ερώτηση νομίζω που τίθεται εδώ είναι: παρόλη την ενεργητική διάθεση των ίδιων των καθηγητών, είναι τα σχολεία επανδρωμένα με την κατάλληλη εκπαίδευση για να προσφέρουν στους εκπαιδευτικούς τους τα κατάλληλα εργαλεία ώστε να δουλέψουν με πρόσφυγες και μετανάστες;

Το Ατομικό Σχέδιο Δράσης, είναι ένα εργαλείο που χρησιμοποιείται από τους κοινωνικούς λειτουργούς και το οποίο στοχεύει στην καλύτερη εκμετάλλευση των δυνατοτήτων των ανήλικων και στην όσο το δυνατόν καλύτερη προαγωγή τους. Αυτό σημαίνει ότι καταγράφονται τα στοιχεία των ανήλικων, το εκπαιδευτικό τους επίπεδο στην χώρα καταγωγής, το εκπαιδευτικό επίπεδο στην χώρα υποδοχής που είναι η Ελλάδα, τα χρόνια του σχολείου που έχουν κάνει και την βαθμίδα και μετά ξεκινάνε τα ενδιαφέροντα. Τι ενδιαφέρει το παιδί και πως αυτό μπορεί να αξιοποιηθεί. Στους

τρόπους δηλαδή που μπορεί να βοηθήσει η μονάδα να αξιοποιηθεί το ταλέντο ή η κλήση ενός παιδιού και πως μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως μελλοντικό επάγγελμα ή για να του προσφέρει ένα εύρος δεξιοτήτων και να τις εξελίξει. Επίσης καταγράφονται τα άτομα, οι φορείς και οι υπηρεσίες που μπορούν να χρησιμεύσουν για την προαγωγή της ανάπτυξης των δεξιοτήτων του παιδιού. Ο εκπαιδευτικός της μονάδας μπορεί να είναι ένας μεσάζοντας για να βοηθήσει το παιδί να δικτυωθεί με υπηρεσίες που ενδέχεται να το βοηθήσουν. Για παράδειγμα ένα παιδί που είχε εκφράσει από την αρχή ότι θα ήθελε να γίνει διερμηνέας, η μητρική του γλώσσα είναι τα αραβικά και γνωρίζει ελληνικά, τα πρόσωπα που θα μπορούσαν να τον βοηθήσουν να εντυπώσει στην διερμηνεία ή να την ακολουθήσει σαν επάγγελμα, θα είναι αρχικά οι καθηγητές του στο σχολείο (γιατί θα του μάθουν τη γλώσσα) ή ο εκπαιδευτικός της μονάδας κοκ. Τα φροντιστηριακά μαθήματα (αν έκανε) που θα μπορούσε να αναπτύξει τις γλωσσικές του ικανότητες τόσο στα ελληνικά όσο και σε κάποια άλλη γλώσσα όπως για παράδειγμα τα αγγλικά, που θα μπορούσε να αξιοποιήσει στην διερμηνεία, γιατί οι διερμηνείες γίνονται συνήθως στα ελληνικά και στα αγγλικά και μετά θα μπορούσε να βρει δουλειά ενδεχομένως μέσω της κοινότητας του, για παράδειγμα άμα είναι Σύριος, μέσα από τη Συριακή κοινότητα στην Αθήνα μπορεί να δικτυωθεί και να βρει δουλειά. Άλλος τρόπος θα μπορούσε να' ναι η αποστολή βιογραφικών, οπότε ο κοινωνικός λειτουργός ή εκπαιδευτικός της μονάδας θα βοηθήσει το παιδί να φτιάξει βιογραφικό στο οποίο θα εντάξει τις δυνατότητες του και τις γλώσσες που ξέρει. Οπότε ξεκινάμε από την υπόθεση, από το πως δηλαδή θα μπορούσε να χρησιμοποιήσει τη διερμηνεία ως ιδέα, ως κάτι που θα ήθελε να κάνει, για να το κάνει πρακτικά. Μετά καταγράφεται το πρόγραμμα του, δηλαδή οι δραστηριότητες που μετέχει, τα μαθήματα αγγλικών, τα μαθήματα της ενισχυτικής διδασκαλίας στο σχολείο κοκ και μετά γράφω ως κοινωνική λειτουργός μια μικρή έκθεση για την συμμετοχή του σε εκπαιδευτικές δραστηριότητες, για το πως είναι στην καθημερινότητα του και πως εξελίσσεται ή όχι μέσα στο πλαίσιο και με αυτά που του έχουν προσφερθεί. Αυτό είναι ουσιαστικά το Ατομικό Σχέδιο Δράσης. Περιλαμβάνει το υπόβαθρο του παιδιού, τις δραστηριότητες που κάνει ήδη όπως του παρέχονται, τα θέλω του και πως μπορούν να υλοποιηθούν μέσα από την λίστα. Το Ατομικό Σχέδιο Δράσης είναι ένας τρόπος και να παρακινηθεί το παιδί, να μπει δηλαδή ένας ρεαλιστικός στόχος με μία διάρκεια γιατί σε όλα αυτά υπάρχουν χρονοδιαγράμματα. Ότι δηλαδή από την 1η Ιανουαρίου μέχρι τα τέλη Μαρτίου θα έχω π.χ. μάθει στα ελληνικά την αλφαβήτα για παράδειγμα ή θα έχω κάνει τόσα μαθήματα αγγλικών. Μπαίνει δηλαδή στη διαδικασία να μάθει να βάζει στόχους. Αυτοί οι στόχοι

μπορεί να είναι πολλές φορές πιο μικροί και πιο εύκολα και άμεσα υλοποιήσιμοι και άλλοι πιο μακροπρόθεσμα. Προτιμάμε αυτούς που είναι ρεαλιστικοί, που μπορούν να μετρηθούν, γιατί αυτοί θα βοηθήσουν κατά βάση το παιδί να έχει ένα πρόγραμμα. Αυτό είναι ένα πολύ σημαντικό εργαλείο που χρησιμοποίησα ως κοινωνική λειτουργός και αποδίδει θετικά. Τα προβλήματα προέρχονται από εξωτερικούς παράγοντες κυρίως και το πως αυτοί επηρεάζουν τους στόχους και πως αυτοί οι στόχοι αλλάζουν, για παράδειγμα με βάση τα νομικά έγγραφα του παιδιού. Γιατί το παιδί μπορεί να κάνει μία αίτηση για δουλειά, αλλά αν για παράδειγμα η κάρτα ασύλου του έχει λήξει και δεν έχει ανανεωθεί ίσως γιατί έχει πάρει μια απορριπτική απόφαση στην υπόθεση του, μπορεί να είναι ανασταλτικός παράγοντας για να τον προσλάβουν. Επίσης τα παιδιά όταν η υπόθεση τους δεν προχωράει για τον ένα ή τον άλλο λόγο, όταν δεν έχουν δώσει συνέντευξη ή όταν έχουν δώσει συνέντευξη αλλά έχουν πάρει απορριπτική απόφαση, αυτά επηρεάζουν και την θέλησή τους και τους στόχους τους προφανώς γιατί υπάρχει για τους περισσότερους όπως έχω πει ανάγκη π.χ. να στείλουν χρήματα στην οικογένεια τους για να την στηρίξουν οικονομικά, οπότε μπορεί να σκεφτούν μια πιο άμεση λύση για το σχέδιο δράσης τους, παρά να είναι κάτι το οποίο θα πρέπει να σπουδάσουν ή να πρέπει να αφιερώσουν πολύ χρόνο. Μπορεί να προτιμήσουν δηλαδή να κάνουν μεροκάματα που θα τους αποφέρουν άμεσα χρήματα για να ανακουφιστούν και εκείνοι ψυχολογικά και οι οικογένειές τους οικονομικά. Δηλαδή θέλω να πω, ότι πρέπει να υπάρχει και μία σχετική ασφάλεια για να μπορέσει να υλοποιηθεί όχι μόνο το Ατομικό Σχέδιο Δράσης αλλά οποιοδήποτε σχέδιο δράσης και οποιοσδήποτε στόχος.

Υ.Γ. Όλα αυτά είναι από προσωπικές εμπειρίες και παρατηρήσεις από την μέχρι τώρα εργασία μου στον τομέα και προφανώς δεν μπορούν να γενικευτούν σε όλο το φάσμα του πληθυσμού αφού υπάρχουν και τόσες πολλές διαφορετικές κουλτούρες στο προσφυγικό ζήτημα που μπορεί να αντιδρούν διαφορετικά σε κάθε πρόκληση.

5^η ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ: Φ. Μ.: Φιλολόγος-Παιδαγωγός Msc Ευρωπαϊκές Πολιτικές Εκπαίδευσης Νεολαίας Πολιτισμού και Επιχειρηματικότητας, «ΚΕΑΝ», δομή «ΙΘΑΚΗ» (Μονάδα ημιαυτόνομης διαβίωσης ασυνόδευτων ανηλίκων «Ιθάκη»), 38 ετών (ελήφθη τον Ιανουάριο του 2022)

Η δέσμευση ευρωπαϊκών κονδυλίων και οι χορηγίες ενισχύουν τα προγράμματα στην Ελλάδα. Η θετική προδιάθεση και η μάθηση της ελληνικής γλώσσας, η συμμετοχική δράση σε arts and crafts και προγράμματα τεχνογνωσίας ενισχύει τη συμμετοχή (των Ασυνόδευτων ανηλίκων) στο πρόγραμμα. Η επανένωση των οικογενειών, η στασιμότητα ή η αναμονή των καρτών τους και η επίλυση νομικών ζητημάτων, η επιστροφή στην πατρίδα τους λειτουργεί αποτρεπτικά.

Η συμβολή των διερμηνέων στο γλωσσικό μάθημα επιβοηθά τη διδακτική διαδικασία. Ωστόσο, ο ωφελούμενος επαναπαύεται στο άκουσμα της μητρικής και τεμπελιάζει χωρίς να εμβαθύνει στη δεύτερη γλώσσα. Σε αυτό το σημείο βοηθά η χρήση ήχου και εικόνας. Ο ρόλος του διερμηνέα είναι αναπόσπαστο μέρος νομικών ζητημάτων, εγγράφων, διενέξεων και διαμεσολαβητή σε πολιτισμικές εκδηλώσεις για την κατανόηση των project. Η αισθητική αγωγή είναι το μάθημα στο οποίο κάθε εθνικότητα εξωτερικεύεται με την κιναισθητική αγωγή στα εικαστικά και στο χορό. Σε θεατρικά δρώμενα είναι απαραίτητη η συμβολή του για τη μετάφραση και αλληλόδραση πάνω στο έργο. Κάθε διερμηνέας φέρει το πολιτισμικό του φορτίο, κρίση και αυτό ενισχύει και την ταυτότητα του έργου.

Δεν υπάρχει κάποιο νέο εκπαιδευτικό πλαίσιο στη Διαπολιτισμική Εκπαίδευση. στην τυπική μάθηση. Εδώ και χρόνια επιδιώκεται η τοποθέτηση εκπαιδευτικών διαπολιτισμικής εκπαίδευσης στις ΖΕΠ και όχι των επόμενων τυχαίων από τον ενιαίο πίνακα εκπαιδευτικών. Όπως υπάρχουν πίνακες ειδικής αγωγής και εξατομικευμένης υποστήριξης μαθητών θα πρέπει να υπάρχουν και για τους ασυνόδευτους. Τα παιδιά πηγαινοέρχονται και αποστρέφονται το σχολικό μας κλίμα. Στο πλαίσιο άτυπης εκπαίδευσης βρίσκουν ένα αντίβαρο για να παίρνουν θάρρος και να ελπίζουν. Το εκπαιδευτικό πλαίσιο σε επίπεδο άτυπης μάθησης κλίνει προς την ισχυρή ενσωμάτωση. Κατά την αλληλόδραση με παιδιά στα μαθήματα ελληνικών οι διδάσκοντες αντιλαμβάνονται ότι ξαφνικά γίνεται απόσβεση της μητρικής τους γλώσσας, καθώς αρχίζουν να μην κάνουν το code switching στη γλώσσα τους. Στο σημείο αυτό κάποιοι διερμηνείς παροτρύνονται από ελληνόφωνες διδάσκοντες να παρέχουν μαθήματα

μητρικής γλώσσας σε ωφελούμενους. Σε κάποια σχολεία διαπολιτισμικής εκπαίδευσης λειτουργούν τμήματα (π.χ. φαρσί). Στο πλαίσιο αυτό μπορεί να ξεπηδήσει η φέρουσα κουλτούρα τους και να νοηθεί ότι αγκαλιάζεται από την χώρα οικοδεσπότη.

Τα αγγλικά είναι το κοινό σημείο αναφοράς σε διαπολιτισμικό πλαίσιο, αφού οι διδάσκοντες εικαστικών, τεχνογνωσίας είναι π.χ. Γερμανοί, Αμερικάνοι, Άγγλοι, Γάλλοι, ανάλογα με το υπόβαθρο των project. Το συμπέρασμα όμως δεν πρέπει να κλίνει στην αναγκαιότητα των αγγλικών μόνο, αλλά και στην ανάγκη τρίμηνης ενασχόλησης με τα ελληνικά και απόκτησης κάποιου επιπέδου πιστοποίησης στη χώρα φιλοξενίας, διαμονής και καθημερινής διαβίωσης όπως σε άλλες σκανδιναβικές χώρες.

Το Ατομικό Σχέδιο Δράσης (εργαλείο διαχείρισης των αναγκών των Ασυνοδευτων ανηλίκων εξατομικευμένα και εξειδικευμένα) διαρθρώνει αρμονικά τους στόχους των Κοινωνικών Λειτουργιών, Εκπαιδευτικών και τους κρατά σε εγρήγορση των κινήτρων που μεταλαμπαδεύουν στους ωφελούμενους. Η εργαλειοποίηση του στην πορεία απογυμνώνεται από την υλική του χροιά, αφού διαπνέεται από ανθρωπιστικό περιεχόμενο, συναισθήματα, βιωματικές δράσεις, ανανεώνεται και εμπλουτίζεται και επηρεάζεται από εκάστοτε αντίξοες ή ευνοϊκές συνθήκες.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Το ελληνικό κράτος θα μπορούσε να ισχυριστεί κανείς ότι κλήθηκε να αντεπεξέλθει στις απαιτήσεις μιας χαώδους κατάστασης, που προέκυψε πάνω κάτω την περίοδο που ξεκινά να καταγράφει η παρούσα μελέτη, με την ανεξέλεγκτη είσοδο πολυάριθμων προσφυγικών και μεταναστευτικών ροών. Η ελληνική κοινωνία στην προσπάθειά της να αντιμετωπίσει το «προσφυγικό» ζήτημα, επιβαρυνόμενη ήδη από μια άλλη εντονότατη κρίση οικονομικής φύσεως, βρέθηκε να τρέχει να «μπαλώσει τρύπες», δημιουργώντας με συνοπτικές διαδικασίες δομές, θεσμούς, οργανισμούς και μηχανισμούς προκειμένου να ακολουθήσει τις νόρμες που επιβάλλει η Ε.Ε. σε σχέση με όλο το φάσμα του πρωτοφανούς εύρους, αυτού του ζητήματος των προσφυγικών και μεταναστευτικών ροών.

Όλα αυτά εν μέσω πληθώρας προβλημάτων που προστέθηκαν κατά την ενταξιακή διαδικασία, με αλληπάλληλες μετεγκαταστάσεις των διαφόρων δομών αλλά και των

προσφύγων, ελλείψεις στον συντονισμό, ασαφής διαχείριση των Σ.Ε.Π., έλλειψη εγγράφων σχετικών με το μαθησιακό επίπεδο των προσφυγόπουλων ή δυσκολίες στην αντιστοίχισή τους, δυσκολία ένταξης των παιδιών στο ανάλογο με την ηλικία τους γνωστικό επίπεδο, ελλειπτικό νομικό πλαίσιο, καθυστερημένη ενεργοποίηση Τ.Υ. και Δ.Υ.Ε.Π., αντιδράσεις των γηγενών, που δυσκόλεψαν πολύ την διαδικασία ένταξης των προσφυγόπουλων στην εκπαίδευση της χώρας μας (Καδιγιαννόπουλος, 2019).

Η ένταξη τους αυτή επηρεάζεται τόσο από τις δικές τους πεποιθήσεις, πολιτισμικές στάσεις και ιδέες όσο και από την δομή του εγχώριου εκπαιδευτικού συστήματος, ενώ κατά την οργάνωση της εκπαιδευτικής τους ένταξης, αναδύθηκαν και πρακτικές που απέδωσαν θετικά αποτελέσματα (Ζαραμπούκα, 2018).

Οι εκπαιδευτικοί αν και στάθηκαν θετικά διακείμενοι απέναντι στη διαπολιτισμική εκπαίδευση, δεν ενεργοποιήθηκαν ορθές πρακτικές προς την κατεύθυνση αυτού του προτύπου διδασκαλίας (Maligkoudi, Tolakidou, Chiona, 2018). Επίσης ανεκμετάλλετο έμεινε και το γνωσιακό επίπεδο ή το όποιο θετικό υλικό κομίζουν οι ανήλικοι αλλοδαποί μαθητές (Haukas, 2015). Είναι αναγκαία λοιπόν η κρατική μέριμνα για ενημέρωση/επιμόρφωση των εκπαιδευτικών, σε πεδία όπως η μετάδοση των ελληνικών σαν δεύτερη γλώσσα, στον τρόπο διαχείρισης της ποικιλομορφίας των μαθητών, όπως και του ανάλογου εκπαιδευτικού υλικού, καθώς και στις ιδιαιτερότητες αυτών των παιδιών που φέρουν την ψυχολογία του πρόσφυγα (Gkaintartzi & Tsokalidou, 2011).

Οι Τ.Υ. που ξεκίνησαν να λειτουργούν πριν σαράντα χρόνια στην Ελλάδα, πολλαπλασιάστηκαν κατά το 2017-18 εν όψει των νέων δεδομένων/απαιτήσεων, όμως χρειάζονται διαρκή ανανέωση, βελτίωση, αναπροσαρμογή, επικαιροποίηση προγραμμάτων και λειτουργίας, αναλόγως με τις νέες συνθήκες ή δεδομένα που ενσκήπτουν από το ενταξιακό εγχείρημα των διογκούμενων μεταναστευτικών ροών στη χώρα μας (Καλογρίδη, 2017). Πολλές είναι οι προβληματικές καταστάσεις που έχουν προκύψει και εξακολουθούν να μην είναι λειτουργικές. Οι Τάξεις Υποδοχής δεν φαίνεται να έχουν λύσει το πρόβλημα της έλλειψης της γλωσσικής επικοινωνίας ούτε έχει βρεθεί λύση στην κάλυψη της απόστασης γνωσιακού επιπέδου μεταξύ των συνομηλίκων γηγενών και αλλοδαπών μαθητών.

Τα αμιγώς διαπολιτισμικά σχολεία παραμένουν ελάχιστα συγκρινόμενα με το μέγεθος των αριθμών των ανήλικων αλλοδαπών μαθητών με αποτέλεσμα να παραμένουν υψηλά τα ποσοστά των προσφυγόπουλων που εγκαταλείπουν την εκπαιδευτική διαδικασία. Ο τρόπος λειτουργίας των Δ.Υ.Ε.Π. χωρίζοντας το σχολείο σε κανονικές και προπαρασκευαστικές τάξεις, δεν έχει κατορθώσει να συμβάλλει στην κοινωνική ενσωμάτωση των προσφυγόπουλων, φέρνοντάς τα σε επικοινωνία με τους γηγενείς συνομηλίκους τους εντός του σχολικού περιβάλλοντος. Η ταχύτητα «σχολικής αποκατάστασης» εξακολουθεί να μην είναι η δέουσα, ώστε να εντάσσονται με γρήγορες και ευέλικτες διαδικασίες τα ανήλικα στην μαθησιακή ενεργοποίηση, αφού όσο πιο πρόωμη είναι η ένταξη τόσο και πιο αποτελεσματική καθίσταται (εν προκειμένω για τα Ασυνόδευτα προσφυγόπουλα, δυσχεραίνεται λόγω του προβληματικού θεσμού της Επιτροπείας και των διαφόρων νομικών ή διαδικαστικών κωλυμάτων που δεν μπορούν να αντιπαρέλθουν οι Ασυνόδευτοι ανήλικοι μόνοι τους). Έτσι επιτείνεται ο κίνδυνος της «χαμένης γενιάς» (όρος που απαντάται συχνά στην αρθρογραφία και αφορά στην χρόνια εκπαιδευτική αποχή και τα κοινωνικά επακόλουθά της (Deane, 2016· Crul et al., 2017)).

Ανεκμετάλλευτο σε μεγάλο βαθμό παραμένει παράλληλα και το ισχυρό εργαλείο της Αισθητικής Αγωγής. Η σημαντικότητά του όπως αναφέρεται και στην παρούσα μελέτη είναι αδήριτη, ωστόσο δεν φαίνεται να λαμβάνεται ειδική μέριμνα για βελτιστοποίηση της χρήσης των μαθημάτων της, τόσο στην ενταξιακή διαδικασία όσο και σε επικοινωνιακό επίπεδο, κατά τη μετάβαση από την εξωλεκτική επικοινωνία (στην οποία η Αισθητική Αγωγή προηγείται όλων των άλλων μαθημάτων, αφού στο πεδίο αυτό κυρίως δραστηριοποιείται) στην λεκτική, όταν αυτή θα έχει επιτευχθεί, στοιχειωδώς έστω. Κατά την διάρκεια της εκπόνησης της μελέτης, η επαφή με άρθρα και εύφημες αναφορικές μνείες στην προσφορά των μαθημάτων της Αισθητικής Αγωγής ήταν συνήθης. Ωστόσο στην πράξη δεν δόθηκε ακόμη η πρέπουσα βαρύτητα που θα έλυνε κατά πάσα πιθανότητα πολλά προβλήματα αφού η ανταπόκριση όλων των μαθητών είναι πολύ πιο διακριτή στα μαθήματα αυτά, που πέραν των αμιγώς εκπαιδευτικών βελτιώσεων που μπορούν να παράσχουν, συμβάλλουν και στην πνευματική, συναισθηματική και ψυχική καλλιέργεια και ίαση, πράγμα που έχουν άμεση ανάγκη τα βασανισμένα πολλαπλώς ανήλικα Ασυνόδευτα προσφυγόπουλα. Στην άτυπη εκπαίδευση και στη χρήση της Αισθητικής Αγωγής στα προγράμματα που εφαρμόζουν οι Μ.Κ.Ο., διαπιστώνονται πολύ θετικά αποτελέσματα και ανταπόκριση

εκ μέρους των ευάλωτων ομάδων που συμμετέχουν, όπως έχει αναφερθεί πιο πάνω. Το 2016 το Ι.Ε.Π. εκπόνησε ένα πολύ καλά δομημένο πρόγραμμα διαχείρισης της Αισθητικής Αγωγής ακριβώς για τα προσφυγόπουλα που φοιτούν στις Δ.Υ.Ε.Π., αναφέροντας ξεκάθαρα και τους λόγους για τους οποίους χρειάζεται να εφαρμοσθεί, το οποίο δυστυχώς παρέμεινε έκτοτε μόνο στη συγγραφή. Το πρόγραμμα αυτό του Ι.Ε.Π. στάθηκε και η αφορμή συμπερίληψης και ιδιαίτερης μνείας επί της Αισθητικής Αγωγής στην παρούσα εργασία, με μηδενικά δυστυχώς αποτελέσματα αφού δεν εφαρμόστηκε ποτέ.

Στον αντίποδα, η οργάνωση και η λειτουργία εκπαιδευτικών δομών βασισμένων στην Αισθητική Αγωγή σε χώρες της Βόρειας Ευρώπης, όπως η Σουηδία, συμβάλλει στην συμπερίληψη των ανήλικων προσφύγων μέσα από την συμμετοχή τους σε πολιτιστικές δραστηριότητες, αίροντας τις διακρίσεις, ενώ επιτυγχάνεται και η αλληλεπίδραση με τις πολιτισμικές παραδόσεις των χωρών υποδοχής.

Για να μπορέσει το εκπαιδευτικό σύστημα της χώρας να ανταπεξέλθει στη διαρκώς μεταβαλλόμενη κατάσταση του μεταναστευτικού/προσφυγικού ζητήματος χρειάζεται στήριξη και εκπαίδευση/επιμόρφωση τόσο των εκπαιδευτικών όσο και των Σ.Ε.Π., αποτελεσματικότητα και οργάνωση στον διοικητικό μηχανισμό, διευκόλυνση της πρόσβασης των ανήλικων προσφύγων σε όλη την εκπαιδευτική κλίμακα, κινητοποίηση σχολικής και κοινωνικής κοινότητας για συμβολή από κοινού στην ένταξη των παιδιών αυτών (Αρώνη, 2019). Η μάχη της εκπαίδευσης των ανήλικων προσφύγων δίνεται σε δύο μέτωπα: το πρώτο αφορά στην ικανότητα διαχείρισης των εξειδικευμένων αναγκών της συγκεκριμένης κοινωνικής ομάδας και το δεύτερο στην αντιληπτική εξοικείωση διδασκόντων, γονέων και κοινωνίας/κοινότητας (Hamilton, & Moore, 2004).

Σε γενικές γραμμές η διαχείριση του ζητήματος της υποχρεωτικής μέριμνας περί της εκπαίδευσης των Ασυνόδευτων ανήλικων προσφύγων από το 2016 μέχρι σήμερα, έχει κινηθεί με αστοχίες, με ελλείψεις, με λάθη, με προχειρότητες, με αντιδράσεις, ρατσισμό και «αρπαχτές» από τη μία, αλλά και με ανθρωπιά, προσπάθεια για βελτίωση, νοιάξιμο και μέριμνα εκ μέρους πολλών παραγόντων γηγενών και μη, σε μια υπεράνθρωπη προσπάθεια να αμβλυνθεί ο πόνος και τα τραύματα αυτών των παιδιών, προσφέροντας κάθε δυνατή στήριξη στο παρόν και προλείανση μέσω της εκπαίδευσης

ενός καλύτερου μέλλοντος για αυτά τα παιδιά, αλλά και της κοινωνίας που θα τα συμπεριλάβει.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ-ΠΗΓΕΣ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ

- Charpan, L. (1993). Διδακτική της Τέχνης. Προσεγγίσεις στην καλλιτεχνική Αγωγή. Αθήνα: ΝΕΦΕΛΗ
- Lazaratou, H., Economou, M., Dikeos, D., “Greek Public’s Ambivalence toward Refugee Children Education”, International Journal of Social Psychiatry, 63, 2017
- Office of the High Commissioner for Human Rights. (1948). Οικουμενική Διακήρυξη για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα. Όπως ανακτήθηκε από: <https://www.ohchr.org/EN/UDHR/Pages/Language.aspx?LangID=grk>
- Ventevogel, P. & Schinina, G. (2015). Ψυχική υγεία και ψυχοκοινωνική υποστήριξη για πρόσφυγες, αιτούντες άσυλο και μετανάστες εν κινήσει στην Ευρώπη. Διπληρεσιακό Καθοδηγητικό Σημείωμα. Μτφ. Κέντρο Αναφοράς για την Ψυχοκοινωνική Στήριξη της Διεθνούς Ομοσπονδίας Συλλόγων Ερυθρού Σταυρού και Ερυθράς Ημισελήνου.
- Αβραμίδου Β. Διαχείριση της πολυπολιτισμικότητας στο σχολείο: Μια εμπειρική έρευνα, Περιοδικό Πολύδρομο, Τεύχος 7ο , Μάιος 2014
- Αναγνώστου, Ν., & Νικόλοβα, Μ. (2017). Η ενσωμάτωση των προσφύγων στο εκπαιδευτικό σύστημα στην Ελλάδα: Πολιτική και διαχείριση σε "κινούμενη άμμο". Ανάκτηση 04 14, 2018, από ΕΛΙΑΜΕΠ: http://www.eliamep.gr/wp-content/uploads/2017/10/84_2017_-WORKINGPAPER-_%CE%9D%CF%84.-%CE%91%CE%BD%CE%B1%CE%B3%CE%BD%CF%8E%CF%83%CF%84%CE%BF%CF%85_-_%CE%9C%CE%B1%CF%81.-%CE%9D%CE%B9%CE%BA%CF%8C%CE%BB%CE%BF%CE%B2%CE%B1.pdf

- Αφουξενίδης, Α. (2015). Όψεις της κοινωνίας πολιτών στην Ελλάδα: Το παράδειγμα των περιβαλλοντικών και αντιρατσιστικών ΜΚΟ. *Επιστήμη και Κοινωνία: Επιθεώρηση Πολιτικής και Ηθικής Θεωρίας*, 16, σελ. 163-178. doi:<http://dx.doi.org/10.12681/sas.885>
- Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών. (1989). Σύμβαση για τα δικαιώματα του παιδιού. Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών
- Γκόβαρης, Χ. (2000α). Διαπολιτισμική εκπαίδευση και το δίλημμα των ‘πολιτιστικών διαφορών’ Παιδαγωγικός Λόγος
- Γκόβαρης, Χ. (2001). Εισαγωγή στη Διαπολιτισμική Εκπαίδευση, Αθήνα: Ατραπός.
- Γκότοβος, Α. (2002). Εκπαίδευση και ετερότητα. Ζητήματα Διαπολιτισμικής Παιδαγωγικής
- Γραφείο Ύπατου Αρμοστή του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες (2009), ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΟ ΓΙΑ ΤΙΣ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΕΣ ΚΑΙ ΤΑ ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΚΑΘΟΡΙΣΜΟΥ ΤΟΥ ΚΑΘΕΣΤΩΤΟΣ ΤΩΝ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ, Αθήνα
- Διεθνής Οργανισμός Μετανάστευσης. (2016). Έρευνα του ΔΟΜ για το trafficking: 7 στους 10 πρόσφυγες και μετανάστες έχουν πέσει θύματα trafficking στην προσπάθειά τους να προσεγγίσουν τη Μεσόγειο, Αθήνα: Διεθνής Οργανισμός Μετανάστευσης.
- Εθνική Στρατηγική για την Ένταξη (2018), Υπουργείο Μεταναστευτικής Πολιτικής
- Εθνικό Κέντρο Κοινωνικής Αλληλεγγύης (2019). Επικαιροποιημένη κατάσταση: Ασυνόδετα Ανήλικα στην Ελλάδα
- https://www.ekka.org.gr/images/STATISTIKA/GR_EKKA_Dashboard_2021_1231.pdf
- Ελληνική Ένωση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου. (2016). Κείμενο τεκμηρίωσης Ανήλικοι πρόσφυγες και υπηρεσίες εκπαίδευσης. Δικαίωμα στην εκπαίδευση – υποχρεώσεις του κράτους. Αθήνα: Ελληνική Ένωση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου.
- Ελληνικό Συμβούλιο για τους Πρόσφυγες. (2016). Έκθεση Πεπραγμένων 2015. Αθήνα: Ελληνικό Συμβούλιο για τους Πρόσφυγες.
- Επιστημονική Επιτροπή για τη στήριξη των παιδιών των προσφύγων,(2017). Έκθεση αποτίμησης του έργου για την ένταξη των παιδιών των προσφύγων στην εκπαίδευση (Μάρτιος 2016- Απρίλιος 2017) Όπως ανακτήθηκε 9-1-2022, από: <http://www.minedu.gov.gr/news/28723-16-06-17-ekthesi-apotimisis-tou-ergou-gia-tinentaksi-ton-paidion-ton-prosfygon-stin-ekpaidefsi-kai-protasi-gia-to-neo-etos-2>
- Επιστημονική Επιτροπή. (2017). Το Έργο της Εκπαίδευσης των Προσφύγων, Αθήνα: ΥΠΠΕΘ

- Ζάχος, Δ. (2014). Επίκαιρα θέματα Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης. Θεσσαλονίκη: Σταμούλη
- Η Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού. (1989). Τα 54 Άρθρα της Σύμβασης των Δικαιωμάτων του Παιδιού
- Κοκκίδου, Δ. (2017) Εκπαίδευση παιδιών προσφύγων: Θεσμικός ρατσισμός και πρακτικές αποκλεισμού (Αδημοσίευτη Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία). Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο, Θεσσαλονίκη. Όπως ανακτήθηκε από: <https://ikee.lib.auth.gr/record/296217/files/GRI-2018-21046.pdf>
- https://kpolykentro.gr/wp-content/uploads/2021/01/2020_MANESHS_PROSFYGES_full.pdf
- Μάρκου, Γ. (1996). Προσεγγίσεις της πολυπολιτισμικότητας και η διαπολιτισμική εκπαίδευση –Επιμόρφωση των εκπαιδευτικών, Αθήνα: ΓΓΛΕ
- Νικολακοπούλου – Στεφάνου (2007). Ασυνόδετα Ανήλικα, Υποδοχή, Ένταξη και Προστασία από την Εμπορία και Εκμετάλλευση. Αθήνα – Κομοτηνή, Αντ. Ν. Σάκκουλας
- Νικολάου, Γ., (2005), Διαπολιτισμική Διδακτική. Το νέο περιβάλλον – Βασικές αρχές, Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα, (σελ. 297)
- Ντάνη, Σ. (2017). Η μη αποδοχή της ετερότητας: Αναπαραστάσεις της ετερότητας, κοινωνικός αποκλεισμός, ρητορική μίσους. Πάτρα: Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο.
- Παλαιολόγου Ν., Ευαγγέλου Ο. (2003). Διαπολιτισμική παιδαγωγική. Εκπαιδευτικές, διδακτικές και ψυχολογικές προσεγγίσεις, Αθήνα: Ατραπός.
- Παπαδοπούλου, Δ. (2017). Το Προσφυγικό φαινόμενο – Η ελληνική και διεθνής εμπειρία. Πάτρα: Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο.
- Παπαταξιάρχης, Ε. (2014). Ο αδιανόητος ρατσισμός: Η πολιτικοποίηση της 'φιλοξενίας' την εποχή της κρίσης. Σύγχρονα Θέματα (127).
- Σουλελέ, Δ. (2016). Μηχανισμός Παρακολούθησης. Τα Δικαιώματα των Παιδιών που Μετακινούνται στην Ελλάδα. Έκθεση. Αθήνα: Συνήγορος του Πολίτη. Όπως ανακτήθηκε από: <https://www.synigoros.gr/resources/20170420-ekthesimixanismos.pdf>
- Σπυροπούλου, Α.(2016). Οι ασυνόδετοι ανήλικοι ως πρόσφυγες και μετανάστες. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη
- Σύμβαση της Γενεύης του 1951 «περί του καθεστώτος των προσφύγων» (Πρωτογενής Πηγή)
- Συνήγορος του παιδιού (2017).Επισκέψεις σε δομές φιλοξενίας προσφύγων - μεταναστών και χώρους προστατευτικής φύλαξης ασυνόδευτων ανηλίκων στη Βόρεια Ελλάδα.

- Συνήγορος του πολίτη (2015), Ευάλωτες , Ευπαθείς Ομάδες Όπως ανακτήθηκε 3-12-2021: <https://www.synigoros-solidarity.gr/452/evalotes-efpatheisomades>
- Συνήγορος του Πολίτη /UNHCR(2005) . Κατευθυντήριες Οδηγίες για τα ασυνόδευτα παιδιά που ζητούν άσυλο. Αθήνα.
- Συνήγορος του πολίτη, Κύκλος Δικαιωμάτων του Παιδιού.(2014). Το ζήτημα της 52 διαπίστωσης της ανηλικότητας των ασυνόδευτων ανηλίκων.
- Συνήγορος του πολίτη/ UNHCR.(2016). Μηχανισμός παρακολούθησης των δικαιωμάτων των παιδιών που μετακινούνται. Δεκέμβριος- Ιούλιος 2016, Αθήνα
- Συνήγορος του πολίτη: <https://www.synigoros.gr/?i=childrens-rights.el.epanapatrismos.577323>
- Ύπατη Αρμοστεία των Ηνωμένων Εθνών για τους Πρόσφυγες & Συνήγορος του Πολίτη. (2005). Κατευθυντήριες οδηγίες για τα παιδιά που ζητούν άσυλο. Αθήνα: Συνήγορος του Πολίτη.
- Ύπατη Αρμοστεία των Ηνωμένων Εθνών για τους Πρόσφυγες. Στατιστικά. Όπως ανακτήθηκε από: <https://www.unhcr.org/gr/%CF%83%CF%84%CE%B1%CF%84%CE%B9%CF%83%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AC>
- Ύπατη Αρμοστεία των Ηνωμένων Εθνών για τους Πρόσφυγες. Σύμβαση του 1951 για το καθεστώς των προσφύγων. όπως ανακτήθηκε από: <https://www.unric.org/html/greek/pdf/refugeeconvention-GRE.pdf>
- Υπηρεσία Ασύλου. Στατιστικά Στοιχεία Υπηρεσίας Ασύλου (από 7.6.2013 έως 31.10.2018). Ελληνική Δημοκρατία, Υπουργείο Μεταναστευτικής Πολιτικής – Υπηρεσία Ασύλου. Όπως ανακτήθηκε από: http://asylo.gov.gr/wpcontent/uploads/2018/11/Greek_Asyllum_Service_Statistic
- Υπουργείο Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων. (2016). Συνεργασία ΥΠΠΕΘ – ΜΚΟ για την εκπαίδευση των παιδιών προσφύγων. Όπως ανακτήθηκε από: <https://www.minedu.gov.gr/rss/23200-06-09-16-synergasia-yppeth-mko-gia-tinekpaidefsi-ton-paidion>

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ

- Aliston Ph. and Tobin J. (2005). Laying the Foundations For Children’s Rights. Florence: UNICEF
- Betancourt, T.S., Newnham, E.A., Layne, C.M., Kim, S., Steinberg, A.M., Ellis, H. & Birman, D. (2012) Trauma History and Psychopathology in War-Affected Refugee

- Children Referred for Trauma-Related Mental Health Services in the United States. *Journal of Traumatic Stress*, 25, pp. 682-690. doi: 10.1002/jts.21749
- Bourgonje, P. (2010) Education for refugee and asylum seeking children in OECD countries.
 - Committee on the Rights of the Child. (2005). General Comment NO. 6.
 - Crul, M., Keskiner, Ef., Schneider, J., Lelie, F., & Ghaemina, S. (2017). No Lost Education? Education for Refugee Children: A Comparison between Sweden, Germany, The Netherlands and Turkey, *The Integration of Migrants and Refugees. An EUI Forum on Migration, Citizenship and Demography*, pp. 62 – 79. doi: 10.2870/30835
 - Deane, S. (2016). Syria’s lost generation: Refugee education provision and societal security in an ongoing conflict emergency. *IDS Bulletin*, 47(3). doi:10.19088/1968-2016.143
 - Dryden-Peterson, S. (2015). *The Educational Experiences of Refugee Children in Countries of First Asylum*. Washington, DC: Migration Policy Institute.
 - European Commission. (2016). Action Plan on the integration of third country nationals. Brussels, 7/6/2016. Όπως ανακτήθηκε από: https://ec.europa.eu/homeaffairs/sites/homeaffairs/files/what-we-do/policies/european-agendamigration/proposal-implementationpackage/docs/20160607/communication_action_plan_integration_thirdcountry_nationals
 - Eurostat. (2018). Asylum applicants considered to be unaccompanied minors - Over 31000 unaccompanied minors among asylum seekers registered in the EU in 2017. Eurostat Press Office.
 - Gay, G. (2000). *Culturally responsive teaching theory, research, and practice*. New York: Teachers College Press.
 - International Organization for Migration. (2016). *Mixed Migration Flows in the Mediterranean and Beyond. Analysis: Flow Monitoring Surveys*. Όπως ανακτήθηκε από: http://migration.iom.int/docs/Analysis_-_Flow_Monitoring_Surveys_in_the_Mediterranean_and_Beyond_-_16_November_2016.pdf
 - Oxfam. (2016). *Stranded in Greece: the long refugee road to nowhere*. Όπως ανακτήθηκε από: <https://www.oxfam.org/en/refugee-and-migrant-crisis/strandedgreece-long-refugee-road-nowhe>
 - Peterson, A., Meehan, C., Ali, Z., & Durrant, I. (2017). What are the educational needs and experiences of asylum-seeking and refugee children, including those who are

unaccompanied, with a particular focus on inclusion? Canterbury: Canterbury Christ Church University

- Reynolds – Brown, K. (1995). Migration Art A.D. 300 – 800. New York: The Metropolitan Museum of Art. Όπως ανακτήθηκε από: <https://books.google.co.uk/books?id=FYO7UBBhWKIC&pg=PA5#v=onepage&q&f=false>
- Rudiger, A. and Spencer, S.(2003) ‘Social Integration of Migrants and ethnic minorities Policies combat discrimination’, Conference jointly organized by the European Commission and OECD, 21-22/1/2003, Brussels.
- Sirin, R. & Rogers, S. (2015). The Educational and Mental Health Needs of Syrian Refugee Children. Washington, DC: Migration Policy Institute
- UNESCO. (2013). Education transforms lives. Paris: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization.
- UNESCO. (2019). Migration, displacement and education: Building bridges, not walls. Paris: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization.
- UNICEF. (2017). Annual Report – Afghanistan. Όπως ανακτήθηκε από: https://www.unicef.org/about/annualreport/files/Afghanistan_2017_COAR.pdf
- United Nations High Commissioner for Refugees. (2015). Global Trends: Forced Displacement in 2015. Geneva: The UN Agency. Όπως ανακτήθηκε από: <https://www.unhcr.org/statistics/unhcrstats/576408cd7/unhcr%E2%80%90global%E2%80%90trends%E2%80%902015.html>
- United Nations High Commissioner for Refugees. A. (2016). Internally Displaced People, Geneva: The UN Agency. Όπως ανακτήθηκε από: <https://www.unhcr.org/sy/29-internally-displaced-people.html>
- United Nations High Commissioner for Refugees. A. (2018). Tide up: Refugee’s Education in Crisis. Geneva: The UN Agency Ανακτήθηκε από <https://www.unhcr.org/publications/brochures/5b852f8e4/turn-tide-refugee-educationcrisis.html?query=tide%20u>
- United Nations High Commissioner for Refugees. B. (2016). Missing Out. Geneva: The UN Agency. Ανακτήθηκε από <https://www.unhcr.org/57d9d01d>
- United Nations High Commissioner for Refugees. B. (2017). Left Behind. Refugee Education in Crisis. Geneva: The UN Agency. Ανακτήθηκε από <https://www.unhcr.org/left-behind/>
- United Nations High Commissioner for Refugees. Ιστορία της Ύπατης Αρμοστείας. Όπως ανακτήθηκε από: <https://www.unhcr.org/gr/%CE%B9%CF%83%CF%84%CE%BF%CF%81%CE%A F%CE%B1-%CF%84%CE%B7%CF%82->

%CF%8D%CF%80%CE%B1%CF%84%CE%B7%CF%82-

%CE%B1%CF%81%CE%BC%CE%BF%CF%83%CF%84%CE%B5%CE%AF%CE%B1%CF%82

- E.K.K.A. (2018). Situation Update: Unaccompanied Children (UAC) in Greece. Όπως ανακτήθηκε από: 95
<https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/EKKA%20dashboard%2015-7-2018.pdf>